

A Gyermek

a Magyar Gyermektanulmányi Társaság közlönye

Das Kind

Organ der ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung

L'Enfant

Organe de la Société Hongroise pour l'étude de l'Enfant

The Child

Organ of the Hungarian Child Study Society

TARTALOMJEGYZÉK: Nagy László: Gróf Teleki Sándor. 65. — Máday István dr.: Harcostípus és munkástípus. 80. — Kaufmann Irén dr.: A számolásbeli (aritmikai) gondolkodóképesség és a távoleső fogalmak kapcsolataira való emlékező-képesség két új próbája. 89. — Nemes Lipót: Az iskola intézményes küzdelme a gyermekek erkölcsi elzülése ellen. 118. — Gyermekgondozó intézmény. 123. — **Gyermektanulmányi mozgalmak.** (M. Gyt. Társaság 12 közgyűlése. — Számadatok. — Halálözások. (Generisch Gusztáv. — Lechner Károly dr. — Sándor József. — Parkas Sándor. — Dingha Béla.) — Propaganda bizottság. — Gyermektanulmányi sorozatos előadások. — Művészi bábjáték Budapesten. — A dramaturgiai bizottság működése. — Pályázat bábszínházi darabokra. — Tehetséges gyermekek rajzkollitása. — A magyar gyermek. — A nemzetek társadalmi egyesülése. — Nemzetközi erkölcsnevelési kongresszus Genfben. — Új Nevelés Nemzetközi Ligája. — A pedagógiai-pszichológiai próbák elméleti és gyakorlati értéke. — Kongresszus a pályaválasztási irodák megszervezése ügyében. — Adományok nyugtázása. 144. — Varga Béla: Három hónap a beszéd kezdőfokán. 146. — **Übersicht der letzten Nummern:** H. Bakonyi: Die Entwicklung der grammatischen Formen in der Kindersprache. 151. — K. Ballai: Das zehnjährige Pädagogische Museum. 153. — Kinderforschungs Nachrichten. 153. — **Resumé of the last Number:** H. Bakonyi: The development of grammatical forms in childrens speech 154. — Ch. Ballai: The 10 years old Child Study Museum. 156.

Felelős szerkesztő:

Nagy László

Szerkesztőség: Budapest, VIII. ker., Üllői-út 16/b. szám.

Tisztelt Tagtársaink!

Folyóiratunk és intézményeink fentarthatása érdekében a nyomdai árak nagymérvű emelkedése miatt kénytelenek vagyunk a tagdíj-felemelés eszközéhez nyúlni. A múlt évi 10 ives füzet egy-egy példánya minden kiadást számítva, 40 K-ba került. A folyó évi költség ennél jóval magasabb lesz. *Ezért kérjük, hogy a folyó évre pedagógus tagjaink évi 40 K, nem pedagógus tagjaink pedig 60 K tagdíjat szíveskedjenek az e füzethez csatolt csekk-lapon beküldeni.*

Az igazgató-tanácsnak a tagsági díj felemelésére vonatkozó ezen határozata csak kérelem s aki a régi tagsági díjat fizeti, azt is köszönettel fogjuk venni, azonban ismerve t. Tagtársaink áldozatkészségét, hisszük, hogy a kért összegnek a megfizetésével lehetővé fogják tenni folyóiratunk és intézményeink fentartását.

Az elnökség.

Közleményeinket csak a forrás megnevezésével lehet átvenni!

A szerkesztőség és a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöksége címe: Nagy László elnök, Budapest VIII., Üllői-út 16/B. — Az összes kéziratok és levelek társulati ügyekben ide küldendők. — Hivatalos órák: hétfőn, szerdán és pénteken d. u. 4—7 óráig.

A Társaságot illető minden pénzküldemény, tagsági, előfizetési díjak és könyvrendelések valamint az összes reklamációk a Magyar Gyermektanulmányi Társaság pénztári és könyvkiadóhivatala Budapest, VIII. Mária Terézia-tér 8. címen küldendők. Magyar postatakaréknál a csekk számlánk száma 35557.

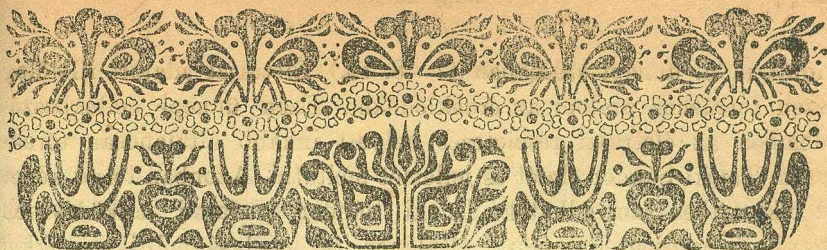
A tagsági díj pedagógus tagoknak 40 K, más foglalkozású tagoknak 60 K, amelyért A Gyermekek című közlöny is jár. Egyesületek, intézetek általában jogi személyek csak előfizetők lehetnek. Az előfizetés díja egész évre 80 korona.

A Gyermektanulmányi Múzeum, Igazgató: Ballai Károly, Budapest, VIII. ker. Mária Terézia-tér 8.

A Társaság könyvtára a Gyermektanulmányi Múzeum helyiségében. Könyvtári órák pénteken d. u. 5—6 óráig.

A kiadóhivatal kéri a tisztelt tagokat, szíveskedjenek lakásváltozásait bejelenteni különben a posta nem tudja kézbesíteni a közlönyt.

Hilányzó lappéldányokra vonatkozó reklamációk csak 3 hónapon belül intézhetnek el díjtalanul.

GYERMEKTANULMÁNY.

Gróf Teleki Sándor.

1861—1919.

Az 1921. november hó 20-iki közgyűlésen tartott emlékezésed. Irta s felolvasta
Nagy László ügyvivő elnök.

Gróf Teleki Sándor, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöke és megalapítója 1919 augusztus havában halt meg. Tehát már több mint két éve, hogy eltávozott az élők közül s mi csak most jutunk azon alkalomhoz, hogy róla nyilvánosan megemlékezhessünk.

Ez a mulasztás, amely rajtunk kívül eső okból történt, úgy érezzük, nem von le semmit a megemlékezés mélységéből és melegségéből. Hozzá való vonzódásunk ma is oly élénk, mint két évvel ezelőtt, sőt támogatásának pótolhatatlanságát ma jobban érezzük, mint valaha. Emlékezetünk fénye pedig határozottan tisztult. Jellemének előkelő nemességét ma világosabban, a napi élet apró benyomásaitól megtisztultabban, klasszikus vonásait kifejezőbben látjuk, mint két évnek előtte. Működésének tartalmán elgondolkodva pedig azt napról-napra értékesebbnek s nemcsak a múlt, hanem a jelen korra vonatkoztatva, hatásosabbnak érezzük. Ma egyenként érnek meg azok a gyümölcsök, amelyeknek ő egyik érlelője volt. Nem azért emlékezünk meg róla a mai ünnepélyes napon, két év letelte után, hogy sirjára hervadó koszorút borítsunk, hanem hogy *életének lobogó fátylóját a mai társadalomban emlékeztetőül körülhordozzuk.*

Teleki Sándor életfolyásának és életműködésének néhány részlete megtalálható A Gyermekek című folyóirat 1917. évben ki-

adott u. n. ünnepi számában (7—8. sz.) Életrajzi adatait illetőleg ezen forráshoz utalom az érdeklődőket. Ezen ünnepi emlékbeszédemben az életrajzi részletezés helyett inkább általánosan töreksem Teleki Sándor életét és jellemét méltatni. Azonban teljes képet e tekintetben sem adhatok. Teleki Sándor irodalmi működésének egyik jelentőségteljes része, általános és gazdaságpolitikai cikkei egyes napilapokban jelentek meg s a családnál össze vannak ugyan gyűjtve, de ez idő szerint hozzáférhetetlenek. Ezért most csak sokoldalú működése egy részének, mindenesetre a legfontosabb, legkimagaslóbb résznek, kulturpolitikai ténykedésének és jellemének összefoglalására szorítkozom.

I. Teleki kulturpolitikai működése.

Kétségtelen, hogy Teleki Sándor nagy kulturpolitikuskaink közé tartozott, nem a megírt művek nagy föliánsainál, hanem eszméinek és működésének uttörő voltánál fogva.

Izig-vérig a haladás embere volt.

Célul tűzte ki jobb társadalmi és gazdasági viszonyok teremtését s modern kulturális intézmények létesítését. Összefoglaló reformokra törekedett, azonban nem annyira a kulturintézmények kereteinek megváltoztatásával, mint azok *belső tartalmának*, szellemének gyökeres átalakításával.

Kulturpolitikája teljesen demokratikus alapon nyugodott. Főgondolata volt az *egyetemes népművelésre* való törekvés. Ennek mind a két ágát felkarolta, a népiskolai oktatást és a felnőtt nép oktatását, de energiájának javarészét az ő idejében még teljesen elhanyagolt általános népművelődési intézmények kialakítására fordította.

Népművelődési intézmények.

Teleki a népművelés eszméjével már akkor foglalkozott, mikor az erre irányuló törekvések nálunk csak csirájukban voltak meg. Eszméit az 1901—5-ig tartott tanítói *szociálpedagógiai értekezleteken*, az 1906-ban megindult *Népművelés* folyóirat első két évfolyamában s a *Népkönyvtárak és Muzeumok Tanácsának* országos értekezletein fejtette ki.

Teleki szerint: ha a betűt hozzáférhetővé tettük a népnek, akkor gondoskodnunk is kell arról, hogy ez a készség legalább is a nagyobb résznek hasznára váljék. A tudomány és művészet nem

a kiválasztottak kis körének tulajdona. A műveltséget a nép széles rétegére, a műveltség alacsony fokán álló tömegekre is ki kell terjeszteni. Szükséges ez politikai okokból, mert: erős szervezetek és növekedő politikai jogok részt adnak a tömegeknek a kormányzatban, amelyekre pedig nagy szerep vár a jövő állami életnek kialakulásában.

Gondoljuk meg, hogy minden eszköz, amely terjeszti a nép-műveltséget, egyúttal finomítja is lelküket, életrendjükre termékenyítőleg hat s a jövőndő nagy áramlatainak medrét szabályozza. Azonkívül az egyesnek mindennapi életébe mély örömeket, addig nem ismert élvezeteket visz; az ösztönt pedig komolyabb és céltudatosabb munkára képesíti. (Népművelés I. és III. kötete.)

A népművelés eszközeiül *előadások* tartását, *népkönyvtárak* és *népmuzeumok* létesítését jelöli meg.

Behatóan foglalkozik ezen népművelődési intézmények pedagógiájával is. Ezeknek pedagógiai céljává az *önképzést* teszi, amin egyaránt értette az értelmi és erkölcsi javulást.

Ez intézményeknek az egyes egyénekben a tudás iránti vágyat, az önjavításra törekvő szellemet kell fölébreszteniök. Nem a tanítás anyaga tehát a fontos, hanem az a mód, amellyel az új ismeret a nép *gondolkadására, lelkületére* serkentőleg hat. Tehát egyes töredékismereteknek, a történelemből vagy a természettudományok egészéből önkényesen kiszakított előadásoknak kevés hasznuk van néha veszélyes zavarodásokat okoznak. Igyekezzünk őket olyan viszonyok közé juttatni, hogy felébredhessen bennük az önművelődés vágya s ha ez megvan, adjunk nekik alkalmat, hogy mindennapi munkájukban és erkölcsi életükben jobb ember válják belőlük. (Népművelés I.)

Teleki a szabadoktatási intézményeket nem elméletileg oktató, hanem „életrevaló“ intézményekké akarja tenni, a gazdasági foglalkozás és gyakorlati oktatás szolgálatába állítani. Kenyérkeresetre kell nevelni a népet. „Semmivel sem szolgálunk inkább a nemzeti eszmének, így szól Teleki az 1897. március 5-én tartott képviselőházi beszédében, mint azzal, hogy bevessük a *produktivitás alapját* népünk tudatába“ Gazdasági és ipari szakoktatást kell adni a népnek a népművelődési intézmények keretében.

A sors úgy hozta magával, hogy Teleki, habár nem volt aktív kulturpolitikus, ezen eszméjét átvihette a való életbe, mint a háború idején, az 1916-ban megalakult lábadozó katonasotthonok vezető elnöke. Az általa létesített 50 katonasotthonban gondozott 30,000

katonát alapos kiképzésben részesítette, ismeretterjesztő előadásokat rendezett számukra s mindenütt meghonosította az ott-honokban a különböző ipari munkákat, a bognárságot, kosárfonást, selyemhernyótenyésztést, a műipar különböző ágait.

A népművelési intézmények közül különösen a *Népmúzeumok* felállítása volt kedvelt eszméje Telekinek, amiket külföldi útjaiban is behatóan tanulmányozott. Helytelenítette, hogy a kulturális középontokban elhelyezett múzeumaink a maguk rendszerező berendezésüknél fogva csupán a tudományos ismeretterjesztéseket és kutatásokat szolgálják s nem követik a nép ízlését. A manchesteri Art Muzeum példájával bizonyítja, hogy mily nagy hatása lehet a népre az okosan berendezett múzeumnak, amely szórakoztatva tanít s annak lelkében a felderítő szórakoztatással és szemléltetéssel mély gyökeret ver.

Kívánja tehát, hogy a múzeumok a műveltség alacsony fokán álló tömegekre is terjesszék ki működésüket. Legyen berendezésük vonzó és a nép művészeti kiképzésére alkalmas. S ha még a szemléltetést a látogatók életviszonyaihoz mért előadásokkal is megvilágítjuk, az eredmény nem maradhat el. Ajánlja, hogy a múzeumokban rendezzünk be a nép számára mozgó-fénykép színházakat.

Különös szeretettel foglalkozik a *kerti múzeumok* eszméjével. Ajánlja, hogy a stockholmi „skansen“ példájára rendezzünk be Budapesten is az állatkertben vagy a Gellérthegy lankáján „kerti múzeumot.“ Azt kérdi, nem lehetne-e a főváros lakossága előtt föltárni, mint élő valóságot, Magyarország képét, népének életrendjével, hazai állatvilágával, növényzetével? Kézzel foghatóan oda állítani az alföld és hegyvidék kulturáját, régi népszokásait, népviseletét, műemlékeit? Ki e kertet bejárná, így kiált fel Teleki, felkelne nemzeti múltunk emlékein, erőt merítene a jövő munkáságához és látva a jelen szépséges kincseit, szíve fokozott szeretettel ragaszkodnék a honi föld minden talpala tához. (Népművelés III. kötete.) Valóban ez az eszme sohasem volt időszerűbb, mint most, amikor az elszakított magyar területek iránti érdeklődést kell a népben meggyökereztetni. „Ismerd meg tenmagadat.“ Ezzel az igével fejezi be Teleki lelkes és okos fejtegetéseit.

Jellemző Teleki törekvéseinek mélységére és sokoldalúságára, hogy a nép szociális ügyeinek előmozdítását nem vélte megoldottnak a művelés fejlesztésével. A nyomorban szynylődő népben nincs meg a hajlandóság az önművelésre, első feladatunk tehát a nép nyomorának enyhítése. Teleki Sándor a fővárosban mozgalmat in-

dított a *szegényügy* rendezésére. Agitációjának eredménye az lett, hogy a főváros tanácsa ankétet rendezett e célból 1899-ben, amely egy évig folytatta tanácskozásait. E tanácskozás közben fölmerült eszméket azután idővel Bárczy István váltotta valóra.

Népiskola.

A népiskolát Teleki a népművelődés intézménye gyanánt fogta fel. „A jövő összes kérdései közművelődési alapon oldhatók meg. Nemzeti lételünk megszilárdulása csak általános művelődés és általános színvonal emelkedés alapján lehetséges.“ Ezen nagy, általános művelődés szolgálatába kell állítani a népiskolát. Harcolt azon felfogás ellen, hogy elég, ha a gyermekeket a népiskolában csak olvasni, írni és számolni tanítják meg. Szerinte: midőn mindenki számára hozzá férhetővé tesszük a betűt, csak az alap egy részét vetettük meg. S ér-e valamit az olyan alap, amelyre nem építünk?

Az iskolát azonban nem ismeretterjesztő intézményként fogta fel. Kivánta a népiskolai oktatás gyökeres reformját a gyakorlati élet követelményeinek megfelelően. A már idézett képviselőházi beszédjében sürgette, hogy az egész népiskolai oktatást a *produktivitás* nagy központi gondolata szerint rendezzük be: Vegyük fel tantárgyul a népiskolába a *kézimunkaoktatást* s egészítsük ki a népiskolát gazdasági és ipari szakoktatással. (1897.)

Teleki ezen a téren sem elégedett meg eszmék hangoztatásával, hanem munkához látott nagy eszméjének, a kézimunka-oktatásnak társadalmi uton való kivételére. Guttenberg Pál társaságában tanulmányozta Svédországban, a szlőjd hazájában, a kézimunka-oktatást. Magyarországra visszatérve, még ugyanazon évben (1897-ben) létrehozták együtt a *Kézimunkára Nevelők Országos Egyesületét*, amelynek ő állandó és önfeláldozó elnöke volt.

Teleki Sándor Guttenberg Pállal együtt leírhatatlan küzdelmet folytatott a közönnyel, az emberek mosolygó lekicsinylésével. A nehézségek azonban nem ijesztették el az apostolokat. Kézimunka tanfolyamokat létesítettek a fővárosban és a vidéken a tanítók számára, amelyek száma a háborúig 115-re emelkedett. Folyóiratot is alapítottak „*Munka és játék*“ címen.

A kitartó munka eredménye lett, hogy a kézimunka-oktatás szüksége köztudattá, sőt divattá vált s az egyesület tíz éves működése eredményeképpen kötelezően fölvetették a kézimunkát a nép-

iskola tantervébe, sőt a produktív munkára való nevelést ma már a magasabb fokú iskolák, pl. a fővárosi polgári iskolák tantervében is helyet foglal s az egész mozgalom végeredményeként az iskolából kikerülő generációk kéziügyessége átalakult. Teleki kimondhatatlan szolgálatot tett a nevelés ügyének ezen oktatási reform keresztülvitelével.

Teleki csakhamar belátta, hogy a népiskolai oktatás átalakítását a tanítóképzés reformjával kell kezdeni, mert, miként kifejezi, az iskolai oktatás lelke és színvonalának megadója a tanító. Nagy tanulmányokat tett külföldön, Svájcban, Franciaországban, Németországban, Angliában; ez országok tanítóképzőit bejárta, hogy tanulmányozza azokban az elméleti és gyakorlati irányu oktatás viszonyát. Örök kár, hogy Telekinek, aki a hazai és külföldi tanítóképzés egyik legalaposabb ismerője volt, nem nyílt alkalma, hogy eszméit a képzők működésének átalakításában érvényesíthesse.

Gyermekvédelem.

Ha Teleki Sándor kulturpolitikai tevékenységének egységes szempontjait vizsgáljuk s működését egy szóval akarnók jellemezni, úgy őt *társadalmi pedagógusnak* nevezhetjük leginkább. Mind a felnőttek oktatása, mind a gyermekek nevelése körül kifejtett tevékenységében a társadalom pedagógiai feladatait és módszereit kutatta. Távol állottak azonban tőle a bölceleti rendszerek és meghatározások. Ő a tettek embere volt s tevékenységének feladatait nem elméletek felállításában kereste, hanem abban, hogy a társadalompedagógiai eszmék keresztülvitelében *úttörő* munkásságot fejtsen ki. A gyermekek társadalmi megvédésére irányuló törekvésekkel épp oly meleg érdeklődéssel foglalkozott, mint a felnőttek művelésével.

Teleki Sándor Guttenberg Pállal együtt 1901-ben alapította meg Budapesten és környékén az u. n. *szociálpedagógiai értekezleteket*. A társadalompedagógia ekkor még meglehetősen ismeretlen fogalom volt a tanítók között. Telekiék azonban nem alkottak az eszméknek köztük való elterjesztésére tudományos társaságot, hanem teljesen a gyakorlati oldalán fogták meg az ügyet. Kimentek a nép közé ők is, miként az apostolok, az igének híveket szerezni. A főváros egyes kültelki iskoláiban s a környéki községekben összegyűjtötték a tanítóságot, hirdették nekik a társadalompedagógiai eszméket s igyekeztek őket a gyermekvédelem munkájára felbuzdítani.

Teleki a gyermekvédelemre vonatkozó eszméit egy kis művében, amely a „*Tanító és társadalom*” címmel jelent meg, foglalta össze. Ebben a műben a társadalompedagógiának teljesen gyakorlati meghatározását látjuk. Feladata: *a szülői gondozás hiányain segíteni.*

Ebből a célból azt ajánlja a tanítóknak: igyekezzünk behatolni a nép körébe, végezzünk gyakorlati nyomozásokat, gyűjtjük össze tapasztalatainkat s érleljük a társadalmat. Ez csak a kezdet. További teendőnk lesz *az egész magyar népet tanulmányozása* hasonló célból.

Jellemző Teleki áttekintő felfogására, hogy az akkor elfogadott közfelfogástól eltérőleg a gyermekvédelmet nem csupán a testi egészség megóvása szempontjából fogta fel, hanem már akkor (1901.) sürgette a gyermekek *erkölcsi védelmét* is.

Szerinte a gyermekvédelem célja egyrészt a gyermekek nyomorának enyhítése, másrészt a züllő elemek megmentése s harmadszor az erkölcsileg egészséges tömeg védelme. A tanító társadalompedagógiai feladata tehát, hogy keresse fel a társadalom nyomorfészkeit, kutassa fel a nyomor okait, a bűnszerzők taktikáját s tőle telhetőleg fáradozzék a gyermeket fenyegető bajok enyhítésén.

A gyermekek egészségi és erkölcsi megvédéséről a következőket javasolta a szociálpedagógiai értekezleten:

1. A tanítók a szülőket látogassák meg, nyerjék meg bizalmukat, enyhítsék az únséget s győzzék meg őket gyermekeik bűnös neveléséről.

2. A tanítók vonják el a gyermekeket az utcától; mentsek meg a romlás, a züllés, restség veszélyétől.

3. *Gyermekotthonok* létesítendők. Ez eszméből fejlődtek ki később az u. n. napközi otthonok.

4. Gondoskodni kell általában az iskolás gyermekek *élelmezéséről*. Lássuk el őket reggelivel és ebéddel.

5. *Bölcsőházakat* kell szervezni.

6. A gyermekek fejlődését mozdítsuk elő *szabad játszóterekkel*.

7. A tanítók vigyék el a gyermekeket a környéki *kiránduló helyekre*.

8. A gyermekeket helyezzük el nagy tömegekben a *szünidei nyaraló telepeken*.

9. Gondoskodjunk a *szellemileg fogyatékos* gyermekekről.

10. Mentsük meg a gyermekeket, különösen az iparostanoncokat szülőik és hozzátartozóik kegyetlenkedéseitől.

11. Tartsunk *szülői értekezleteket* a gyermekek megvédése céljából és hogy az ifjúságot a produktív pályára tereljük.

12. Mentsük meg a gyermekeket a testi és szellemi fejlődésükre káros üzletszerű ipari és gazdasági foglalkoztatásoktól. De tanulmányozzuk a veszélytelen foglalkozásokat is.

13. Fontos az *iskolai kertek* felállítása, zöldség- és virágkertészet, gyümölcsészet, méhészet létesítése, nemcsak pedagógiai, hanem nemzetgazdasági szempontból is.

Most, mikor ezen eszméknek legalább egy kis része már megvalósult, kötelességünk, hogy emeljünk kalapot a nemes emberbarát, az úttörő pedagógus előtt.

Teleki ezen eszmék közül különösen szeretettel propagálta a gyermeki játszótereket, amelyekre a „Munka és a Játék“ című folyóiratnak két cikkében hívja fel a szakemberek figyelmét. Érdekessé, hogy a játszótereket nem csupán a testi erősödés tényezőinek tartja, hanem lélektanilag is indokolja. A gúzsba kötött fővárosi gyerekeknek biztosítjuk a szabad cselekvést és fejlődést. A játszótereken a korlátok ledőlnek, ott tehet a gyermek mindent, amit akar. Ott az ő természete, csapongó hangulatának explozív ereje szabadon nyilvánulhat meg.

Teleki Sándor nem elégedett meg a gyermekvédelmi eszmék hirdetésével, hanem igyekezett azokat társadalmilag meg is valószínűsíteni. A Gyermekbarát Egyesület élén, elnöktársával Bárczy István polgármesterrel és Vajna Ödön titkárral együtt szervezte a fővárosban a szegény tanulók ételmezését. Az iskolákban 12 év alatt, míg ő vezette az egyesületet, 120.000 gyermek ételmezéséről gondoskodott. A gyermekek erkölcsi elzüllésének megmentésére pedig a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot használta fel, ahol Nemes Lipót titkárságban talált kitűnő és lelkes munkatársra.

Teleki Sándor utalt arra, hogy a gyermekvédelemnek van *pozitív munkája* is s ez a gyermekek, a serdülők s felnőttek művelése és nemesítése s a nép kenyérkereső képességének fokozása. Hogy az iskola ezen pozitív védelmi munkának megfelelhessen, kívánta az iskola működésének átalakítását. Reformgondolata féltelmesen mozgatta meg az iskola biztosnak hitt épületének falait. „Az iskola ma már nemcsak arra való, hogy előírt formák és methodika mellett az ifjúságot írni-olvasni megtanítsa. *Az iskola az életküzdelem nagy előkészítője, a megélhetés lehetőségének előmoz-*

dítója, védő a rossz szenvedélyek és bűnök ellen, vezető a tisztesség és becsület útján, irányító a jó és a szép felé.“ (Tanító és társadalom.)

Ezzel az idézettel eljutottunk Teleki tulajdonképpeni pedagógiai eszméihez, amelyek már szorosan a gyermektanulmányhoz kapcsolódnak.

Gyermektanulmány.

Megvallom, sokat tűnődtem a Gyermektanulmányi Társaságra nézve történelmi jelentőségű azon eseményen, hogy 1901 márciusában, mikor egy gyermektanulmányi egyesület létesítése tárgyában első értekezletünket tartottuk a Magyar Tanítók Otthonában, gróf Teleki Sándor, akit életemben akkor láttam először, önkényt megjelent s amikor felkérésünkre átvette az elnöki széket, nyomban meg is mentette a koraszülött gyermeket. A megjelent pedagógusok lenézéssel, megvetéssel, kicsinyléssel szólottak a gyermektanulmányi mozgalomról, kárhoztatták egyesület alakítását s néhány felszólaló laikusnak, orvosnak s az elnöklő Telekinek köszönhetjük, hogy egy öttagú bizottságot küldöttek ki, amelynek feladata volt tovább foglalkozni az eszmével s ha szükségesnek látja, valamelyes formába öltöztetni azt.

Később, amikor alkalmam volt megismerkedni Teleki pedagógiai eszméivel s törekvéseivel, jutottam csak a nevezetes esemény azon magyarázatához, hogy őt nem a pusztá rokonszenv hozta kö-zénk, hanem pedagógiai meggyőződése is.

Teleki is, mint minden gondolkodó pedagógus, elégedetlen volt az iskolai oktatás egyoldalú *értelmi* irányával. „Egy nemzet műveltségi fokát nem az írni-olvasni tudás, nem a végbizonyítványok özöne határozza meg. A tudás még nem kultúra. A műveltség *az agy és a szív, a lélek és jellem, az erkölcs és a munkaképesség harmonikus fejlődésének eredménye.*“ Mert szerinte: „a szívnek és észnek egyensulya adja meg az erkölcsi erőt, amely arra ösztönöz, hogy kötelességszerűen törődjünk a mások sorsával.“ Fő-dolog tehát „nem az adott tudás mennyisége, de a tudással egyide-jűleg gondolkodásunkba beoltott *szellem.*“

Ennek alapján így határozza meg az oktatás célját: „Képe-síteni a leendő embert arra, hogy életpályáján a legmagasabb erő-kifejtéssel a lehető legjobb eredményhez jusson, másfelől *magán életében fogékonyá tenni oly tiszta örömök behatásai iránt.*

amelyek a nemesbedett lélek élvezeteit hozzák meg számára." (Népművelés I.)

Ezen idézetekből kitűnik Telekinek azon érdekes szociálpedagógiai álláspontja, amely szerint nem a társadalmat tartja a nevelés végső céljának, hanem a társadalommal harmoniában élő, magasabb erkölcsi rendű *egyént*. Nem egyéb ez, mint a ma divatos „személyiségi pedagógiának“ hangoztatása s amely megfelel a gyermektanulmányi pedagógia álláspontjával is.

Teleki éles tekintettel fölfedezte a megindult gyermektanulmányi mozgalom jelentőségét, amely természetesen az általa elfogadott eszmék alapján áll s ez volt az oka, hogy minden fentartás nélkül csatlakozott hozzá.

Azt hiszem, nem szükséges részleteznem, amit már többször megírtam, hogy Teleki a Magyar Gyermektanulmányi Társasággal kezdettől fogva a legbensőbb s legerősebb kapcsolatot tartotta fenn s ezt a legsúlyosabb időkben sem tagadta meg. Ez a kapcsolat nemcsak tettekben nyilvánult meg, hanem írásaiban is megnyilatkozott, amelyekben gyakran méltatta a gyermektanulmányi törekvéseket. E törekvések jelentőségét a következőképp határozta meg: „A kísérleti lélektan és vele a gyermeki lélek törvényeinek tanulmányozása nemcsak új, eddig teljesen ismeretlen igazságokat derített ki, de lehetővé tette az igazságok megdönthetetlen bizonyítását.“ „Bár e munka még messze van a befejezéstől, eddigi eredményei már is nagyban javították s biztosabb alagra helyezték a gyermek gondozását és nevelését.“ S elismeréssel adózott magának a Gyermektanulmányi Társaságnak is, amely „e nemzedékekre szóló munkából igyekszik kivenni a maga részét.“ (A Gyermeknevelés Kis Kátéja.)

Az iskolai oktatásnak három fő célját jelöli meg: az egyik a bevezetés az *emberi tudás* nagy birodalmába a szemléltetés útján; a másik a *szerszámmal való megismerkedés*, amely megadja az uralmat az anyag felett s a harmadik a *művészetek* kedélyképző és üdítő hatásával való megismerkedés. Teleki Sándor, aki maga is izigvérig művészi ízlésű ember volt, sok fáradságot szentelt annak, hogy az iskolák épületei művészi ízléssel készüljenek s a gyermekek számára művészi légkönt teremtsenek. A fővárosi iskolák újabb építkezései élénken bizonyítják Teleki Sándornak és Bárczy Istvánnak szépzészi törekvéseit.

Az összhangzatos kiképzésre való törekvés készítette Telekit a *testi nevelés* felkarolására is, amelyet szintén gyakorlatilag igye-

kezett előmozdítani. Elvállalta a Budapesti Tornaklub, a Tornaegyesületek Orsz. Szövetségének elnökségét s a fővárosban és a vidéken rendezett ifjúsági tornaversenyek vezetését Berzeviczy Alberttel együtt társadalmilag tartotta kezében. Teleki a lélek nevelésével egyenlő értékűnek tartotta a test nevelését vagy amiként ő kifejezi magát, a test művelését.

Kárhoztatta az iskolai *fegyelem* rendőri szellemét. Mindnyájan tudjuk, így szól, hogy a káplárkodás az iskolában igen régi, avult módszer s hogy a bot uralma nem vezet célhoz. Ez a módszer nincs tekintettel a gyermek egyéniségére s egyáltalán nem tudott a gyermek lelkéhez férkőzni. Mert kizárólag egy felette álló önkény volt az irányadó. „Amit mi hirdetünk, az a *gyermek megértése*.” (Az első orsz. gyermektan. kongr. naplója.)

Két alaptörvénye van az iskolai reformnak: az egyik, hogy az iskolát végre hozzá kell alkalmazni az *élet szükségleteihez*; a másik, hogy az iskolát *hozzá kell formálni a gyermekhez*, mert az iskolában a nevelői gondolkodás legfőbb tárgya maga a gyermek.

A gyermekek megismerésének kötelességében nem tesz különbséget a normális és abnormis gyermekek között. Az abnormis gyermekekkel való foglalkozás a normális gyermekek megismerésére vezet minket s megtanít a gyermekekkel való szeretetteljes bánásmódra, meggyőz bennünket arról, hogy a gyermek jó.

Működésének általános méltatása.

Teleki Sándor működését a modern pedagógiai reformok előkészítése szempontjából tartjuk nagy jelentőségűnek. Ő nem törekedett felforgatásra, csak javításra. Teleki így nyilatkozik az ő reformtörekvéseiről: „Tévednek, sőt egyenest megrágalmaznak bennünket, akik azt hirdetik, hogy mi épületeket rombolunk le, hogy olyanokat építsünk helyettük, amilyeneket nekünk tetszik. Egyáltalában nincs szó világfelforgatásról, sőt megváltoztatásról sem. Egyesegyedül arról van szó, hogy Pestalozzi és nagy társai azon elveit megvalósítsuk, hogy komolyabb, becsületesebb, őszintébb megértéssel, melegebb szívvel legyünk a gyermekekhez.” (Az I. magy. gyermektan. kongresszus Naplója.)

Teleki Sándort nem méltányolták kortársai. A nemes, ideális gondolkodás az ő számára sem hozta meg a politikai érvényesülés alkalmát, éppen úgy, mint szellemi rokonának és elődjének, az idealista Schwarez Gyulának számára sem. Az ő általa elültetett gazdag

termést más korok és más emberek fogják a maguk számára le-
aratni.

II. Adatok Teleki Sándor jelleméről.

Teleki jelleme működésével szorosan összeforrott. Az ő ténykedései bensőleg következtek jelleme összetételéből. Az ő politikai és pedagógiai nézetei, társadalmi tevékenysége tulajdonképpen nem voltak egyebek, mint énjének természetes megnyilvánulásai. Azon ritka emberek közé tartozott, hogy amit hirdetett, azt igazolta is magaviseletével. Mindig meggyőződésből, úgyszólván énjének biológiai kényszerűségéből beszélt és cselekedett. Ez a megegyezés a szó és a tett között egyik érdekes és rokonszenves vonása Teleki jellemének. Ezért hiányos és egyoldalú volna a Teleki életműködésének leírása, ha nem emlékeznénk meg jelleméről. Jelleme magyarázza meg egész élete sorsát.

Teleki Sándor, habár a tudományt sokra becsülte és önmagában is magas színvonalra fejlesztette, sohasem merült el a tudomány egyoldalú kultiválásában. Teleki Sándor a tettek és a kedély embere volt. Neki a tudás eszköz volt a gyakorlati célok kivitelére, de a gyakorlati célok keresésében a szívével gondolkodott.

Ez nem jelentette nála a tudomány kevésre becsülését. Ő maga is magán életében gazdag, enciklopédikus, modern könyvtárat szerzett, amelyben a társadalmi, a gazdasági és esztétikai művek voltak túlsúlyban és ő könyvtárának tartalmát ismerte is. Az ő felfogása a tudományokról jelentette csupán azt, hogy a tudománynak a társadalmi törekvésekhez kell alkalmazkodnia s az elmélkedés csak annyiban értékes, amennyiben gyakorlati problémák megoldására alkalmas. Az ő tudományos készsége a gyakorlati célok és a tudás harmóniáját jelentette.

Teleki Sándor tehát gyakorlati célokat tűzött ugyan maga elé, de ezek keresztülviteléhez csak alapos önképzés után fogott. A szabad oktatási intézmények szervezésével, a kézimunka oktatással, az iskolák esztétikai berendezésével, a tanítóképzés reformjával s a magyar közgazdasági politika átalakításával, Bosznia reformjával csak akkor foglalkozott, amikor az oda tartozó irodalmat alaposan tanulmányozta s a külföldön, Svájcban, Franciaországban, Angliában, Svédországban, Olaszországban az illető intézményeket személyesen megismerte s amikor Boszniát többször bejárta s gazdasági, néprajzi és közművelődési viszonyait alaposan tanulmányozta.

Teleki Sándor értette és érezte az ő kitűzött társadalmi problémáinak nagy erkölcsi jelentőségét, ezért csak az alapos, széleskörű, úgyszólván tökéletes elméleti előkészületek után fogott munkához.

Teleki sokat dolgozott, de aránylag keveset írt, mindössze néhány cikke s kisebb önálló füzetek maradt hátra. De amit írt, az magán hordja szellemének bélyegét, az elméleti készültséget, a világ összes hasonnemű intézményeinek alapos ismeretét s az tartalmára nézve klasszikusan tömör és formailag tökéletes.

Habár Teleki Sándor gyakorlati célokra törő közmunkás volt, főcéljának önmagában és másokban is az ember *belső lelki életének harmonikus felépítését* tartotta. A gyakorlati célokon mindig uralkodott benne az *eszményiségnek* s az *eszmében egyesült összes külső és belső tényezők harmoniájának* szeretete.

Semmitől sem irtózott annyira az ő társadalmi és magánéletében, mint ha valamely esemény ezt a szent harmoniát erőszakosan megzavarta. Minden körben, ahol működött, fanatikus híve volt a békés egyetértésnek.

Azt, hogy a Gyermektanulmányi Társasághoz 1901-től fogva majdnem két évtizeden át oly kitartóan ragaszkodott, az eszmei egyezésem kívül úgy magyarázhatjuk, hogy őt ezen társaság keretében mindig egyetértés, egybehangzó élet vette körül. A munkatársak kölcsönös szeretete, önzetlen lelkesedése, apostoli kölcsönös vonzalma megfelelt az ő lelki élete harmoniájának. „Ha van jutalma az olyan munkásságnak, mint az enyém, akkor az az, amit itt találok, mert a hangos szót, a dobpergést mindig kerültem, de itt megtalálom azt, amit itt keresek: a szeretetet és megbecsülést.” (Telekinék az 1917. évi közgyűlésen mondott beszédéből.)

Teleki Sándor gyakorlati ember s a közért élő munkás volt, de amellet a *szívnek* és *kedélynek* embere. Célja keresztülvitelében sohasem tartozott a ridegen számító, pusztán a társadalmi *eszmének* élő s egyes egyének érdekeit nem méltányoló rideg politikusok közé. Teleki mindig igyekezett összeegyeztetni a köztevékenységet a barátsággal. A baráti érzést ép oly szentnek tartotta, mint a közéleti munkásságot.

Embereinek megválogatásában pusztán a belső érték felismerése vezette. A jószívet, a becsületességet, a munkaszeretetet becsülte meg barátaiban; felekezeti különbségre, társadalmi állásra sohasem nézett. Azért, akit barátságára méltatott, képes volt minden áldozatot meghozni, még a saját egyéni veszedelme árán is.

Előkelően nemes lelki összetételre vall, hogy Telekiben a ba-

ráti rokonszenv mellett sohasem tudott gyökeret verni a gyűlölet, a bosszú érzése. Pedig Teleki az emberek részéről sokat szenvedett, sok mellőzésben, igazságtalanságban volt része, sokan akaratlanul vagy szándékosan félreértették. Ellenfelével, sértőivel szemben megvolt a maga véleménye, de velük azt nem érezte, ez ellenkezett volna az ő fenkölt gondolkodásával. Teleki nem a haragban, hanem a nagylelkűségben gyakorolta magát.

A kedélynek ezen ápolásában volt Teleki társadalmi hatásának kulcsa. A bánásmód szeretetteljessége, az érintkezés közvetlensége volt az a varázserő, amellyel Teleki mindazokat magához kapcsolta, akikkel érintkezett.

Nagy szerénységénél fogva előkelő társadalmi állását sohasem érezte. Amennyire elismerő volt ő a magánéletében és nyilvánosan a munkatársaival szemben, épp oly szerényen hallgatott a maga érdemeiről: azokat igyekezett másokra áthárítani. Jellemzők e tekintetben Telekit azok a köszönő szavak, amelyeket ő 1917-ben a tiszteletére rendezett közgyűlésen a Ranschburg Pál üdvözlő szavaira mondott: „Ha azt tehetném, amit leginkább szeretnék, akkor nem szólnék semmit, de illemből nem hallgathatok. Az én jó barátaim kissé nagyító alatt nézik az én ténykedéseimet és nézik kicsinyítő szemüvegen át azt, hogy milyen sok buzdítás kellett ahhoz, hogy megálljam a helyemet. A Gyermektanulmányi Társaság munkássága nagyon szép, de ha megelemezük az én munkarészemet e téren, nagyon kevés lesz az, ami az én javamra lesz írható. Ez a társaság sohse lett volna az, ami, ha nem lett volna mellettem valaki, aki sokszor rákényszerített, hogy nagyot, sokat akarjak.“ (A Gyermek, 1917., 660. l.)

Teleki az ő mélyen átértett hazafias érzületét is ritkán emlegette; elítélte, sőt megvetette a hangzatos szólamokat, kongató politikusokat. De megragadott minden alkalmat úgy idehaza, mint a külföldön hazafias kötelességének teljesítésére. Jellemző adat, hogy Anglia egyes városaiban előadásokat tartott a munkásoknak Magyarország történetéből s elérte, hogy a munkások szervező bizottsága kimondta, hogy a magyar történelem tanítását fölveszi a tantervbe s tankönyvül meghozatták Vámbéry Ármin kitűnő angol nyelvű magyar történelmét. Teleki ezen érdeméről egyik iratában csak a sorok között emlékszik meg.

Teleki Sándorban a kedélyállapotok uralma különösen két irányban nyilvánult meg: a *természetnek* és a *szépnek szeretetében*.

Teleki bensejében a természetnek és a szépnek szeretete szo-

ros egységgé forrott össze, azt megnemesítette s szellemének magasabb lendületet adott.

Teleki imádta a természetet. Háborgó lelke a természet ölében talált megnyugvásra. Az ő lelki egyensúlyának megmaradását sokszor köszönhette a természettel való odaadó érintkezésnek. Tiszta, zavartalan gyönyörűséget az ő híres tuskulánumban, a tátrai „Szikraházban“ talált, amelyet nagy szellemű nejevel együtt rendeztek be s ahol egyesítve volt mindaz a szépség, amit a természet és a művészet nyújthat.

Azonban amiként Teleki minden törekvésének megvolt a mély tartalma, úgy a természethez való vonzalmához is komoly célokat fűzött. Ismeretes, hogy Teleki kiváló ismerője volt a kárpáti és az alpesi flórának s tátrai villájában világhírű virágkertet rendezett be. A zordon vidékek ezen vad virágaival való foglalkozás volt az ő legtisztább öröme s legnagyobb boldogsága.

Teleki magánlakása gazdag gyűjteménye volt az iparművészeti cikkeknek, ritkaságoknak, a butoroknak, festményeknek, a stilszerű berendezésnek, amelyek műbecsű darabok voltak anélkül, hogy a lakás barátságos vonzó hatásából bármit is veszített volna.

Teleki a magánfoglalkozásait is mélyebb esztétikai célokkal fűzte össze. A fényképészetet esztétikai szempontból űzte s mint amatőrfényképész híres volt gyönyörű fölvételeiről s ezek magas színvonalon álló kidolgozásáról, amiről fényképkiallításokon nyert elsőrangú díjai tanuskodnak.

Egy szóba foglalva e fejtegetést, *Teleki Sándor egy előkelően nemes és tiszta életnek megteremtője és művelője volt.* De nem életművész, hanem *életfilozófus* volt, mert minden kedélyessége mellett is az életet mindig a komoly oldaláról fogta fel s az élet végeclját nem a művészi, hanem az erkölcsi harmoniában kereste.

Teleki Sándor, mint egy előkelő család kiváló szellemű sarjadéka, disponálva volt arra, hogy politikailag fényes pályát fusson be. De ő inkább választotta a fáradságosabb s nem jutalmazó társadalmi működést. Finom érzületére s haladó gondolkodására vall, hogy a társadalomban is az elhagyatott és senki által nem méltatott ügyeket kereste és karolta fel, a népművelést, a gyermekvédelmet, gyermektanulmányt, amelyeknek egynémelyike ma is elhagyatott árvaként lézeng a hivatalos világban s messze esik a divatos társadalmi felfogástól is.

Azonban az ő dicsősége nem a földi élettel letűnő dicsőség,

amiként hogy az ő munkatársait is mindig a jövővel biztatta. Az ő emléke fenn fog maradni, amiként az ő társadalmi eszméi is örök életűek. Ezeket az eszméket ma már nem lehet a gondolkodó magyar társadalom szívéből erőszakkal sem kitépni. Egyesek ridegsége és közönye ellenére is ott erjednek a társadalomban, hajtásokat és intézményeket hoznak létre, amelyeket még a mai idők viharai sem tudnak elpusztítani.

Mi, gyermektanulmányozók, sem törünk meg a mai idők sulya alatt. Mi hiszünk ezen eszme fennmaradásában, amiként szent hitünk, hogy a béke maradandóbb a harcnál s az építő munka a rombolásnál. Mi megfogadjuk nagy elnökünk intelmét:

HigyjeteK, barátim, és dolgozzatok!

Harcostípus és munkástípus.

Irtá: **dr. Máday István**, ideg orvos, tanársegéd a debreceni egyetem pszichiátriai intézetében.

I.

Ma, a kísérleti lélektan korszakában, az olyan munka, amely tisztán megfigyelésen alapul s e megfigyelések eredményét intuitív módon megállapított típusokba foglalja, szinte igazolásra szorul. Én a magam részéről típusoknak ily úton való felállítását indokoltan tartom. Az egyéni különbségek lélektana, mely a gyermektanulmány nagy részét is magában foglalja, okvetlen rászorul a típusok szerint való megkülönböztetésre; másrészt a kísérleti lélektan ma még csak az alsóbbrendű lelki működések terén jutott el típusok felállításához, amilyenek pl. az emlékezési, felfogási típusok. A lélektannak s főképpen a gyermektanulmánynak, mint a nevelés-tan alaptudományának, azonban magasabbrendű, főként akarati típusokra, u. n. jellemtipusokra van szüksége. Ilyenek megállapításától pedig a kísérleti lélektan még meglehetősen távol van. Tudom s érzem, hogy az intuitív módszer, mely ön megfigyelésen, mások megfigyelésén s a mások lelki életébe való beleélésen alapszik, nélkülözi azt a biztosságot, melyet természettudományos módszerek

nyújtanak; a tudós munkája itt határos a művészével, a költőével; hiszen az „intuitív“ szót „látnoki“-val fordíthatjuk.

Legyen szabad a személyes vonatkozásokra, melyek tárgyamhoz fűznek, néhány szóval rámutatnom. Az egyéni különbségek lélektana, a karakterológia, volt az a tudományszak, amely legelőbb, mintegy 15 éves koromban, ragadta meg érdeklődésemet. A köztem és testvérem s az iskolatársaim között észrevett tehetségbeli és jellembeli különbségek oly erősen hatottak rám, hogy nem-sokára az egyéniség milyenségében kerestem az egyén sorsának döntő tényezőjét. Már a szülei házban, még inkább az iskolában s az életben mindegyikünkkel máskép bántak az emberek; a bánásmódot hol helyesen, hol hibásan, de mindig egyéniségünkhöz iparkodtak alkalmazni. Sok esetet figyeltem meg, melyben erős egyéniségek a társadalmi kényszer korlátait is áttörték; máskor ismét gyöngye egyéniségeket és különcöket láttam, akik hiába tartoztak valamely kiváltságos társadalmi körbe, nem „vették be“ őket. Bizonyos tekintetben tehát minden egyént érdeme szerint bírál el a környezete; mindenki úgyszólván úgy arat, amint vet.

Ha most visszatekintek ifjúkoromra, úgy látom, hogy főképpen tudásvágy volt az, ami a jellemem tanulmányozására s később a lélektan művelésére ösztönzött; lehet azonban, hogy öntudatlanul az az ösztönszerű kívánság is vezetett, hogy sorsomat magam intézzem s e célból jellememet magam fejlesszem. Láttam, hogy bármely hivatásban az ember mineműsége, egyénisége játssza a döntő szerepet; sőt a tudós munkája is nagy mértékben alá van vetve a tehetség s a jellem hatásának. Csodálkoztam, hogy az emberek nagy része ugyanazt a bölceletet, vallást, jogot, közgazdaságtant akarja alkalmazni minden emberre. Érthetetlen volt előttem, hogy annyi ember tanul bölceletet, jogot, történelmet, irodalmat; orvosi tudományt anélkül, hogy előbb az emberi lélek megismerésével foglalkozott volna.

Kutatásaim célja szinte kezdettől fogva típusok felállítása volt. Tudtam, hogy egy egyéniség tartalma azzal, hogy valamely mesterségesen felállított osztályba sorozzuk, soha ki nem meríthető; mégis szükségesnek tartottam ily mesterséges típusok felállítását, mert ily összevonás és elvonás nélkül a valóság tarka sokféleségével a tudós még sokkal kevésbé tudna megbirkózni, mint a művész. Az évek hosszú során át a jellemeknek sokféle osztályozását kíséreltem meg, azonban a magam osztályozásai épp oly kevésbé elégitettek ki, mint azok, melyeket az irodalomban talál-

tam. Csakis *Ostwald Vilmos*¹⁾ és *Klages Lajos*²⁾ osztályozásaiban találtam a többenél nagyobbfokú élethűséget s a lényeg meglátását. *Ostwald* „romantikus“ és „klasszikus“ típusát sikerült saját kutatásaim eredményeivel összeegyeztetnem s így alkottam meg a „harcos“ és „munkás“-típust 1914—15-ben.

II.

Mind a kettő, úgy a „harcos“, mint a „munkás“ kulturtípus, azaz mind a két típusú ember a közösséget szolgálja. E kettőn kívül tehát még egy harmadik típust: a „tétlen“ vagy kulturátlan ember típusát kell megkülönböztetnünk; az utóbbi persze a mai Európában ritkán fordul elő.

A harcós- és a munkás-típus lényegének szabatos meghatározása nehézségekbe ütközik; azért egyenkint iparkodom lényeges vonásaikat felsorolni és összefüggésüket kutatni. Egyik lényeges vonása a harcósnak a gyors, a munkásnak a lassú reakció. *Ostwald* úgy véli, hogy a gondolkodás és cselekvés gyorsasága elegendő arra, hogy valakit romantikussá (azaz harcossá) tegyen; s ép úgy a klasszikus (vagyis munkás) típusnak gyökerét a gondolkodás és cselekvés lassúságában véli felfedezni, *Ostwald* e felfogásával nem értek egyet; nem hiszem, hogy a léleknek egy olyan alsóbbrendű, mechanikai tulajdonsága, mint a mozgás üteme, lehessen döntő az egész bonyolódott jellemkép kialakulásában. Lehet, hogy inkább fordítva áll a dolog: hogy a harcós-típusú embert életmódja alakítja át gyorsan reagáló emberré, míg ellenkezőleg a munkás-típusú ember foglalkozása a reakciót lassítja.

A ló lélektanáról szóló művemben³⁾ a következő karakterológiai megkülönböztetések fordulnak elő:

1. Véralkat (Temperament): élénk vagy nyugodt (e megkülönböztetés nagyjában megfelel a gyors és lassu reakció különbségének);
2. természet (Naturell): harcós, vagy békés;
3. jellem (Charakter: rosszindulatú vagy jóindulatú; ezt az

¹⁾ Grosse Männer. Leipzig, Akad. Verlagsges. 1909. Részletesen ismertettem a Természettud. Közönyben 42. köt. 168. l. — Magyarul: Nagy emberek. Ford. Kósa Miklós. Bpest, Révai Testv. 1914; II. kiadás. 1921.

²⁾ Prinzipien der Charakterologie. Leipzig, Barth 1910.

³⁾ Psychologie des Pferdes und der Dressur. Berlin, Paul Parey 1912. — „Uránia“ 11. évf. 11. sz. 449. l. (1910. XI.).

utóbbi megkülönböztetést, ha emberről van szó, az „egoista“ és „altruista“ megjelöléssel helyettesítjük.

A harcos természetet úgy határoztam meg, hogy az ily természetű egyénben megvan a hajlandóság arra, hogy akarata kivételnek akadályait erőszakkal távolítsa el. Békés természetűnek pedig azt neveztem, aki az akadályokat szívesebben kikerüli, sőt bizonyos esetekben a maga elé tűzött cél eléréséről is lemond csak azért, hogy a maga és a mások erőszakos fellépését elkerülje.

Már most a kultura hatása alatt élő embernél a harcos típussal nem a békését állítom szembe, aki „tétlen“ is lehetne, hanem a „munkástípust“.

Munkának nevezek minden olyan erő kifejtést, mely értéket termel, míg a harc olyan működés, mely főképpen értéket semmisít meg. *Munkás tehát az, aki a termelő s harcos, aki a megsemmisítő tevékenységre hajlamos.* Ha Möbius-szal feltesszük, hogy a jellem lényegét legfőképp az ösztönök egymáshoz való viszonya határozza meg, akkor a munkástípushoz leginkább azok fognak tartozni, akiknek *alkotó ösztöne* (Stöhr Adolf szerint „konstruktív ösztöne“) erős, míg a harcostípushoz tartozóknak *romboló-ösztöne* (Stöhr: „destruktív ösztöne“) az erősebb.

Kiséreljük meg, hogy e két embertípust még egy más oldalról, az erőelhasználás szempontjából határoljuk el egymástól.

A harc, a küzdelem megkívánja, hogy az időegységben nagyobb erőt fejtsünk ki, mint a munkánál; azért a küzdelem mindig rövidebb ideig is tart, mint a munka. Míg a harc sikere vagy sikertelensége percek alatt dől el, addig a munka eredményességéhez órák és napok szükségesek. A leromboláshoz nagyobb erő kell, de sokkal hamarabb el is készül vele az ember, mint az építéssel.

Ebből azt lehetne következtetni, hogy csak az erősek alkalmasak a harcra, míg a gyöngék munkára volnának kárhozhatóak. Ez a következtetés részben helyes ugyan, de nem fejezi ki az egész igazságot. Tény, hogy az erősek, a hatalmasok nagy része úgy a multban, mint a jelenben lenézte illetve lenézi a munkát és a nőkre, a rabszolgákra, a jobbágyokra, a vagyontalanokra (proletárookra) háritotta, míg a harcot mindig előkelő foglalkozásnak tekintették. A munkamegosztásnak ez a fajtája részben igazán azon a tényen alapult, hogy a művelődés régebbi korszakában a harc volt a fontosabb foglalkozás, s hogy erre a legjobbakat, a legerősebbeket kellett kiválasztani. Másrészt azonban bizonyos, hogy az uralkodó osztály kényelmét is szolgálta ez a szereposztás.

A harcos óriási erőfeszítést végez egy pillanat alatt; az ilyen megerőltetésnek többször egymásután való ismétlése nemcsak fölösleges, hanem lehetetlen is volna. Minél nagyobb volt a megerőltetés, annál hosszabb pihenésre van szükség, hogy a legközelebbi erő-kifejtéshez szükséges erőt felhalmozzuk. Minthogy már most a pihenés sokkal hosszabb tartamú, mint a küzdelem, azért mondhatni, hogy a vadász, *a harcos életmódját inkább a pihenés jellemzi*. A pihenés idejét a harcos evéssel, ivással, dohányzással, alvással, nemi élvezettel, játékkal, szórakozással tölti; ha a harcos a szüneteket munkával töltené, akkor a gyűjtött erőt ismét elhasználná s így csökkent erővel kellene a következő harcba indulnia. Meg vagyok győződve róla, hogy a harcos kaszthoz tartozók nagyobb részét a szünetek élvezettel teljes életmódja s nem a harcok fáradalmai és izgalmi vonzották erre a pályára. Ha szüntelen harcról lett volna szó, akkor ez bizonyosan a rabszolgák osztályrésze lett volna.

De nem is annyira a nagyobb erő az, amely az embert a harcra képesíti, hanem inkább az a képesség, hogy erőkészletének aránylag nagy részét egy pillanatban tudja latbavetni, elhasználni. Ezt a pillanatnyi megerőltetést gyakran teljes kimerülés követi.

A munkánál ellenben sohasem szabad az egész erőkészletet egyszerre elhasználni, mert akkor a munka félbeszakadna, s a félig elvégzett munka céltalan volna. *A munkásnak csak annyi erőt szabad az időegységben kifejtienie, amennyit tartósan kifejlhet*; azért a munkásnak takarékosan kell bánnia az erejével. A munkás pihenői aránylag rövidek, mert a munkás kénytelen nemcsak erejével, hanem idejével is takarékoskodni; hiszen többnyire nagyobb munkamennyiségre van szükség az adott cél érdekében. Ezzel szemben a harcos erőelhasználási módja éppen nem gazdaságos; hiszen a harcban csak egy csekély hányada használható fel annak az erőnek, amely jól beosztott munkában került volna kifejtésre.

Ebből a megállapításunkból ismét azt lehetne következtetni, hogy csak az erősek alkalmasak munkára, míg a gyengék legfőlegb mint harcosok működhetnének. Ez a következtetés azonban éppen olyan hibás volna, mint ellentéte, melyet fennebb tárgyaltunk. E szerint immár világos, hogy az egyént nem erejének mennyisége, hanem erőhasználásának ritmusa képesíti inkább a harcra vagy inkább a munkára.

Keressünk olyan szavakat, melyek az egyes embereknek éppen erre a tulajdonságára vonatkoznak; ilyen szavak: szorgalmas és lusta. Aki szorgalmas természetű, annak munkássá kell lennie, mert

ha harcos pályát választ, ahhoz nem bírja ki a szüneteket, mert unatkozik; ezért tehát munkát azaz mellékfoglalkozást keres, s a legközelebbi harc alkalmával nincs annyira pihent állapotban, mint társai, akik henyélték; hátrányban van velök szemben; rosszabbul harcol náluk és végül kénytelen a harcos pályát mással felcserélni. Ezzel szemben a lusta ember csak nagy nehezen tudja megszokni a munkás életmódját, míg a harcnak bár megerőltető, de ritkább erő-kifejtése a lustának is kívánatos változatosságot nyújt. Ezek szerint *a harcostípus és a lustaság, másrészt a munkástípus és a szorgalom szűkebb viszonyba (korrelációba) lépnek egymással*, vagyis gyakrabban fordulnak elő együtt mint egymás nélkül.

A harcos- és a munkástípust ugy-is foghatjuk fel, mint a művelődéstörténeti fejlődés típusait. Az ősidők embere vadászból és rablásból élt, tehát harcos foglalkozást folytatott. Mikor az ember a földművelésre tért át, akkor lehetett, sőt kellett a munkástípusnak létrejönnie. A bibliában feltaláljuk a kétféle hivatástípus szimbolikus küzdelmét: míg egy régebbi korszakban Kain, a vadász még legyőzte Ábelt, a földművelőt, addig egy későbbi korban, Ésau és Jákob korában már megváltozott a helyzet.

Kétségtelen, hogy *a fejlődés iránya a munka egyeduralkodó felé mutat*; azonban ez a haladás rendkívül lassú ütemű. Még ma is vannak valódi vadász- és harcos-népek, s a szemeink előtt lefolyt világháború hosszú időre megfosztott bennünket attól a reményüinktől, hogy a harc valaha el fog tűnni a föld színéről. Másrészt a művelődés érdeke is kívánja, hogy a harcos-típus teljesen ki ne vesszen, mert egyes hivatások (ügyvéd, kereskedő, rendőr) és a művelődés némely munkaköre (ismeretlen világrészek felkutatása) megkövetelik, hogy az illető egyén harcos-ösztönökkel rendelkezék; a tiszta munkástípushoz tartozó ember szinte képtelen volna ezen feladatok megoldására.

Ezt a fejlődést az ontogenesisben vagyis az egyén fejlődése során is követhetjük. A gyermek már 1 éves korában tanúságot tesz romboló ösztönéről, míg építeni csak később, mintegy 1½—2 éves korában kezd. E két ösztön további fejlődése még nincs teljesen tisztázva. A háborúról szóló körkérdésemben kimutattam,⁴⁾ hogy a küzdelem ösztöne a 11. és 15. életév közt igen élénk; másrészt a

⁴⁾ Gyermekek véleménye a háborúról. A Gyermek 4. évf. 6—10. sz. 329. és 409. l. (1910. VI. és XII.)

hivatásválasztásról szóló körkérdéseimből kitűnik,⁵⁾ hogy a technikus, az alkotó-hivatások iránt való hajlandóság ugyanabban az életkorban igen általános. Nagy László⁶⁾ és Bovet Péter⁷⁾ hasonló eredményre jutottak. Statisztikai uton ez a kérdés nem lesz megoldható, hanem csakis számos egyénnek gondos megfigyelése útján.

Kíséreljük még meg a szóbanforgó két embertípusnak *korrelációi* (vagyis egyéb tulajdonságokkal való gyakori összetalálkozása) útján való ismertetését. A harcos állandóan készenlétben van; neki minél több érzéki ingert kell felvennie, hogy a reá nézve jelentőset (a vadászat tárgyát, az ellenséget) biztosan észrevegye. Egy meghatározott tárgy pontos megfigyelése itt fölösleges, sőt lehetetlen is volna; inkább felületes, de sok irányban eloszló figyelemre van szüksége; a harcosnak általában ébernek, körültekintőnek kell lennie. Ezzel szemben a munka többnyire egy meghatározott tárgyra határolt, összpontosított, intenzív figyelmet igényel. E szerint a harcos *szellemi működése széleskörű (extenzív)*, a munkásé *mélyreható (intenzív)* lesz. A harcos sokoldalúbb lesz s inkább működvelőnek fog látszani, míg a munkást munkája egyoldali szakemberré formálja.

A *harcra* alkalmasabbak s egyszersmind hajlamosabbak a *szubjektív* típushoz tartozó emberek; hiszen a harcos kénytelen sok mindent saját személyére vonatkoztatni, így főképpen a veszélyt, melyet magára vesz illetőleg elkerül. A *munkás* ellenben *objektív* ember; kell, hogy saját személyétől eltekintsen és tárgyilagos legyen. A harcos állásfoglalása (*Stern* Vilmos szava), majdnem mindig egy különleges helyzetre vonatkozik; elhatározását főképp érzelmekre alapítja, egyrészt azért, mert nincs idő a megfontolásra, másrészt meg azért, mert az objektív értelem nem is adhat választ ilyen speciális kérdésre. Ezzel szemben a munkás általánosabb, térben és időben ismétlődő helyzeteket él át, melyek megkívánják az egyforma s észszerű viselkedést. Ezért a *harcra az érzelmes, a munkára az értelmes emberek* alkalmasabbak.

Végre úgy hiszem, a szóban levő lélektani típusok és bizonyos élettani, illetve idegéleti típusok közt is sikerült némi összefüggést találnom. A harc és a munka nem csupán szellemi, hanem min-

⁵⁾ A pályaválasztás lélektana. Nagy László-émlékkönyv. Szerk. Nógrády László. Bp. 1913. 61. l.

⁶⁾ A háború és a gyermek lelke. I. rész. Bp. (Eggenberger) 1915. 86. l. IX. tábla.

⁷⁾ Bovet, Pierre; L'instinct combatif. Neuchâtel (Delachaux et Niestlé) 1917.

denekelőtt testi tevékenységek; mi sem természetesebb, hogy az ember mozgásaira is befolyással vannak. Gyakorlott szem többnyire meg tudja különböztetni a harcost a munkástól, még akkor is, ha mind a kettő szellemi hivatást tölt be. Még mielőtt a különösen *Tandler* Gyula (Bécs) által kidolgozott *hypertonikus és hypotonikus* idegéleti típusokról tudtam volna, *izomfeszítő és izomkiméző* embertípust különböztettem meg.⁸⁾ A harcos mindig ugrásra, ütésre kész; hogy rövid idő alatt elérhesse erőkifejtésének tetőpontját, kénytelen izmait valamint figyelmét állandóan bizonyos fokú (u. n. tonikus) feszültség állapotában tartani. Ezt az erőpazarlást a munkás nem engedheti meg magának: amikor nem dolgozik, akkor ő tökéletesen pihen; az ő izomtónusa bár nem éppen 0, mégis igen kismértékű.

A harcos ébren, ugyyszólván nyitott szemmel alszik; figyelmét, érzékszerveit éjszaka sem szabad teljesen pihentetnie. Ezért alvása sekély, ideges; nem is üdíti fel teljesen. Csak hosszabb alvás folyamán fáradnak ki érzékszervei annyira, hogy álma azután magától mélyebbé válik. A *harcos* tehát „*reggel-alvó*“; reggel nehezen ébred fel. Az éji pihenés ezen célszerűtlen beosztása másnap bosszulja meg magát: délelőtt bágyadt az ember, és csak estefelé szerzi vissza szokott élénkségét. A harcos tehát, amennyiben valamely munkát is végez, „*este-dolgozó*“. Megfordítva: a munkás kezdetől fogva mélyen alszik; álma az éj folyamán a felüdülés bekövetkeztével fokról-fokra sekélyebbé válik, míg végre magától felébred. A *munkás* tehát „*este-alvó*“ s ennek következtében „*reggel-dolgozó*“.

Mikor a lovak lélektanával foglalkoztam, úgy találtam, hogy az éiünk vérmérséklet a harcos természettel és a rosszindulatú jellemmei áll korrelációban, vagyis az itt említett három tulajdonság elűsegíti egymást s valószínűleg éppen azért — gyakran jelenik meg együtt, ugyanazon egyénnél. Hasonló összefüggést találtam a nyugodt, békés, jóindulatú tulajdonságok között. Az ember jelleme természetesen sokkal bonyolultabb mint a lóé; hiábavaló kísérlet volna, ha egy emberi egyént három ilyen jelzővel akarnánk jellemezni.

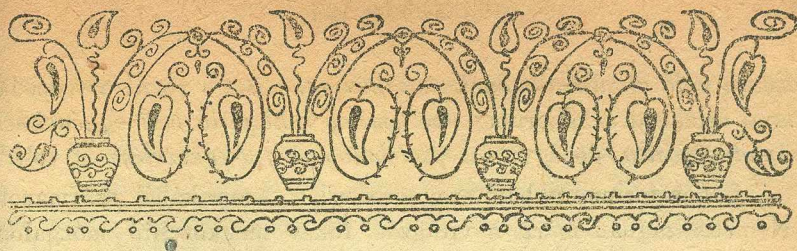
Mégis kiválasztok egy jellemtulajdonságot, amely talán a legfontosabb s megvizsgálom a típusainkkal való összefüggését. Választom pedig az egoista és altruista ellentétét, melyhez hozzácsatlom

⁸⁾ Az innsbrucki természetvizsgálók és orvosok együletében 1912. II. 6.-án tartott előadásomban.

még az idealista jellemet. Ezt a háromféle jellemet nem ellentétként fogom fel, hanem mint ugyanazon fejlődési sorozat egyes tagjait, fokait. Legalsóbb fokon az *egoista* áll; ő nem is tud más érdeket szolgálni, mint a magáét; lelke még nem vett fel erkölcsi műveltséget. Magasabb fokot képvisel ennél az *altruista*: ő *megtanult* más élő lényekkel *együttérezni*, vagyis magát mások helyébe gondolni, magát idegen lelkekbe beleélni. Csak az altruista után léphet fel az *idealista*, vagyis az olyan ember, aki *megtanulta, hogy az együttérzést*, melyet élőlényeknél élt át, élettelen tárgyakra, az *eszmékre* vigye át. Ennek a fejlődési sorozatnak az ismeretét fontosnak tartom; az idealista, illetve az altruista létrejöttét másképp el sem tudnám képzelni. Ezt a felfogást, hogy *a jellemtulajdonságokat egy-egy fejlődési sorozat tagjaiként tekintsem*, említett innsbrucki előadásomban *a karakterológia Kármán-féle elvének* neveztem el. (Néhai Kármán Mór szeretett tanárom ugyan nem ismerte el, hogy ő ilyen elvet állított volna fel; én azonban a vele folytatott eszmecsereből merítettem ezt a gondolatot.)

Tárgyunkra visszatérve: keressük egyrészt a harcos és a munkás, másrészt az egoista, altruista és idealista közt fennálló összefüggést. Az egoistának ugyyszólván kell harcosnak lennie. Az altruista teljesen elkerülheti a harcot. Az idealista gyakran rászorul a harcra, mint eszközre, hogy eszméjét, főképp az egoistákkal szemben, diadalra segítse. Munkás lehet ugy az egoista, mint az altruista s az idealista is. Az altruista persze szivesebben fogja a munkát választani, mint a harcot, mellyel ellenfelének ártania kell. Az idealista meg már azért is munkás lesz, mert a munka, mint értékek termelése, az eszme szolgálatához tartozik. Eszerint korrelációt találunk a harcos s az egoista, továbbá a munkás s az altruista közt; az idealista pedig hajlandó a harcost s a munkást egyesíteni magában.

Lehet, hogy az egoizmus, altruizmus és idealizmus jellemtulajdonságai mélyebben gyökereznek mint a harcra vagy a munkára való hajlam. Azért a fönnebb megállapított összefüggést így is fejezhetjük ki: *az egoista többnyire harcosná, az altruista munkássá fejlődik; az idealistának pedig mind a kétféle tevékenységet meg kell tanulnia.*

KISÉRLETI PEDAGÓGIA.

A számolásbeli (aríthmetikai) gondolkodóképes- ség és a távoleső fogalmak kapcsolataira való emlékező képesség két új próbája.

Közlemény a gyógypedagógiai-pszichológiai m. kir. laboratoriumból.

(Vezető: **Ranschburg Pál dr.** egyetemi tanár.)

Közli: **Kaufmann Irén dr.** idegervos, laboratoriumi asszisztens.

I. Bevezető.

1. *Minimális és maximális módszerek.* Miként *Ranschburg* nemrégiben az Orvosegyesület ideg- és elmekórtani szakosztályában „*A magasabb szellemi képességek kísérletes vizsgálatáról normálisokon és betegeken*“ című előadásában részletesen kifejtette, a szellemi képességek kísérletes vizsgálására szolgáló eddigi eljárások tulnyomórészben *minimális módszereknek* nevezhetők, melyekkel megállapítható a szellemi fejlettségnek bizonyos területeken való, avagy általános elmaradottsága, esetleg ennek az életkorhoz mért foka is, avagy e képességének kóros zavara. Kevésbé, vagy egyáltalán nem voltak kifejlesztve a módszerek a *szellemi kiválóság*, sőt a *szellemi épség* vizsgálatára sem, legalább is a 14-ik éven tul.¹ Csak a háború alatt indult igazán fejlődésnek a magasabb képességek s a speciális reátermettségek megállapítását célzó tudományos mozgalom. Célja egyrészt a külön oktatási csoportokba foglalandó *kiváló képességű tanulók felismerése*, másrészt a különböző élet-

¹) *W. Stern*, Die Intelligenz d. Kinder u. Jugendlichen u. d. Methoden ihrer Untersuchung. Leipzig, 1920. — *W. Stern* u. *O. Wiegmann*, Methodensammlung z. Intelligenzprüfung von Kindern u. Jugendlichen. Leipzig, 1920.

*pályára való alkalmatosságok pszichodiagnózisa, s végül orvospedagógiai célzattal a háboruban szellemileg rokkanttá vált egyéneknek pályadiagnózisa, de egyuttal pszichológiai gyógykezelése is volt.*¹⁾

Laboratoriumunkban ezen eredetileg Amerikából származott s Németországban máris a virágzás fokát megközelítő mozgalom kezdettől fogva kettős célzattal indult. Egyrészt a szellemi kiválóság az, melynek megállapítására szolgáló, eddig közölt módszerek kipróbálását, ahol szükséges, ott újabb módszerek megteremtését Ranschburg célul kitűzte, másrészt a szellemi épség konstatálása, minthogy eddigi vizsgálatainkból világosan kitűnt, hogy a kóroság ki nem mutathatósága még nem jelenti az épség bebizonyított voltát. Kívánatosnak mutatkozott végül a módszereknek oly irányban való fejlesztése, hogy azok eredményeinek jelentősége ne csak a gyermek-, de felnőtt korú nagyobb intelligenciájú s tanultságu egyénekre nézve is megállapítást nyerjen. Az ily célzatú módszereket Ranschburg az eddigiektől eltérően *maximál-módszereknek* nevezi.

Laboratoriumunkban a gyengébbtehetségűek minden irányu anthropológiai, klinikai s pszichológiai módszerekkel való — újabb vizsgálatával párhuzamosan megindult a kutatás a magasabb szellemi képességek diagnosztikája érdekében is. Maga *Ranschburg* a módszerek sorát alkotta meg a magasabb figyelő, következtető, ítélő s akarati folyamatok fejlettségi fokainak a megállapítására. Egyuttal nekem juttatta a megbizást, hogy az általa több, mint két évtized előtt megteremtett s azóta is állandóan fejlesztett *logikai* (értelmes), *szópármódszer egy nehezebb fokozatát* kidolgozzam, normális egyénekben kipróbáljam s ezzel hasznavehetőségét az épség s a kiválóság pszichodiagnosztikája szolgálatában, úgyszintén az esetleges normál-értékeket, melyekhez az egyeseken talált leletet hozzámérhessük, különböző korfokokra megállapítsam. Ugyanezen alkalommal jutott osztályrészemül a Ranschburg által a *szám-*

¹⁾ *Piorkowsky*, Die psychologische Methodologie d. wissenschaftlichen Berufseignung. Leipzig, 1919. — *Moede—Piorkowsky—Wolff*, Die Berliner Begabenschulen, ihre Organisation u. die experimentellen Methoden der Schülersauswahl. 3. kiad. Langensalza, 1919. — *W. Moede*, Die Untersuch. u. Uebung der Gehirngeschädigten nach experimentellen Methoden. Langensalza, 1917. — *Giese*, Aufgaben u. Wesen d. Psychotechnik. Langensalza, 1920. — *T. Ziehen*, Prinzipien u. Methoden d. Intelligenzprüfung, 1918.: u. a. Ueber d. Wesen der Beanlagung u. ihre methodische Erforschung. Langensalza, 1918.

tani gondolkodó képesség vizsgálására proponált tesztek kipróbálása is.

Mindkét módszer tul óhajt menni az eddigi célokon.

A számolóképeség vizsgálatára *Ranschburg* körülbelül 16 évvel ezelőtt 20 nevezetlen kivonásból álló anyagot állított össze a tizes számkörből, majd később a huszas számkörből is. Az ezen állandó anyaggal végzett vizsgálatok teljeséggel igazolták e módszernek hasznavehetőségét s megbízhatóságát a *számolásban gyengék s kórosan gyengék felismerésére*, még pedig a vizsgálat 3—4 perces tartama dacára igen nagy precizitással.¹⁾ De ámbátor az értékek a jobb számolóknál az átlagot mindig túlhaladták s ámbár a módszer a számolási folyamat időbeli lefolyását tette lehetővé, mégis e módszer már a 10—12 éves korban, anyagának könnyűségénél fogva, a jobb számolóképeségűek felismerésében kezd cserbenhagyni, s a legjobb értékek sem jelentenek kiválóságot. Különbösen is e módszer a nevezetlen számolást, a számolási *készséget*, tehát a leggépiesebb számolási folyamatot vizsgálja. Bár épen *Ranschburg* kimutatta, hogy még a látszólag leggépiesebb számolás mögött is a tudat küszöbén alul, néha felül, bonyolult asszociációs kapcsolatokat mozgósítunk s ezek segítségével ellenőrizzük s ítéljük meg az eredményt, mielőtt azt kimondjuk,²⁾ — s bár a kivonás aránylag a legkevésbé gépies az alapműveletek közül,³⁾ a 10—12 éves korral a normálisoknál a folytonos gyakorlás annyira közelebb hozza e folyamatokat is a gépiességhez, hogy oly különbségek, melyek a kiválóság, vagy akár az épség megállapítása érdekében felhasználhatók volnának, egyre kevésbé találhatók. Szóval az igen rossz, a rossz és a gyengébb számolók — mindig a *számolási készséget* értve alatta — e módszerrel gyorsan és biztosan felismerhetők, míg a jók kiválogatására már a 8—9 éves koron tul a módszer nem alkalmas.

E célra *Ranschburg* kezdettől fogva inkább az alkalmazott, a nevezett számtani feladatokat használta.⁴⁾ De ezen módszeres kidolgozáshoz csak utóbbi években fogott, midőn is a maximál-módszer céljaira nem a számolási, de a *számtani gondolkodásbeli készséget* választotta. *Ranschburg* próbaképen négy feladatot állapított meg a III-ik s négyet a IV-ik osztály (9., ill. 10. életév) vizsgálá-

¹⁾ *Ranschburg*, A gyermeki elme, 2. kiadás. Bpest, 1910 (elfogyott.)

²⁾ L. u. o.

³⁾ U. o. és *Ranschburg*. Leseschwaeche u. Rechenschwaeche. Berlin, 1916.

⁴⁾ L. A gyermeki elme, 1. kiadás, 1905.

sára. Mind úgy van összeállítva, hogy a megfelelő tanév vége felé minden tanuló rég birtokában kell, hogy legyen mindazon tudásbeli elemeknek, melyek a feladat elvégzéséhez szükségesek, de ezen elemek birtokában is a feladatot csak az esetben bírja elvégezni, ha *számtanilag önállóan gondolkodni is tud*. Minthogy a feladatokban bizonyos fokozatos nehezedés rejlik, valamennyinek helyes megfejtése a tanulók többsége által tapasztalataink alapján a 9—10 éves korban eleve is valószínűtlennek látszott.

Ugyanígy állott a dolog eddig az emlékezés vizsgálatával is. Az értelmes szópár-módszer ugyan eddig is nemcsak az emlékező, de a felfogó, kombináló képességre is támaszkodó, tehát nem gépies de *gondolkodást* vizsgáló eljárás volt. Ám a szópáryanag minősége céltudatosan a normálisok leggyengébbjeinek a gondolkodására volt tekintettel. Aki, ahogy *Ranschburg* előadásában kifejtette, ezen durva hálójú rostán bizonyos minimummal (rögtöni megtartáskor az anyag $\frac{2}{3}$ -á, hosszabb idő múlva az anyag fele) át nem jut, az feltétlenül kórosan fejletlen, vagy beteg állapotu, vagy szimuláns. Aki azonban e minimumnál többet tud reprodukálni, az esetek nagyobb részében, — a „több“ mértékének megfelelően, — jobb fejlettségűnek minősíthető, de csak bizonyos valószínűséggel, mely azonban a 10 éves koron túl kb. a 20 éves korig a korrall egyre esökken s függ bizonyos mértékben az egyén műveltségétől is. A rossz eredmény tehát rossz minősítést jelent, míg a *jó eredmény csak bizonyos korig s akkor is csak bizonyos valószínűséggel engedi meg a jó minősítést s itt is inkább csak a megtartó, nem pedig a felfogó emlékezetre vonatkozóan*. Azért volt szükség e célra is az u. n. maximál-teszt megszerkesztésére.

2. *A módszerek kipróbálása*. Mindkét új módszer kipróbálásánál a kitűzött cél volt:

1. *Magának a módszernek, mint magasabb tesztnak alkalmazhatósági vizsgálata*.

Ennek próbája az lehetett, hogy:

a) A tanulók csekély hányada legyen csak képes a próbákat igazán jó, vagy teljes eredménnyel megfejtetni, közismert s bebizonyított tény lévén, hogy az igazán kiválóak száma az összes szellemi teljesítmények terén felette csekély.

b) Fokozza a módszer hasznavehetőségének bizonyítottságát, ha a maximál-módszerrel kiválóknak talált gyermekeknek az ugyanazon téren való speciális kiválósága valamely más, nem maximál-módszerrel is bizonyítva van. Ilyen lehet pl. a számtani gondol-

ködásban kiválóknak talált gyermekek kitünő pedagógiai cenzurája a számtani képesség vizsgálatánál, vagy valamely elemibb arithmetikai módszerrel való vizsgálatnál. Ilyen a magasabb fokú emlékezés terén kiválóknak talált gyermek kitünő teljesítménye a normál szópár-anyaggal szemben. Aki tehát a nehezített módszerekkel kiválóknak bizonyul, annál legnagyobb valószínűséggel azt kell várunk, hogy a könnyebb módszerekkel vizsgálva, azok terén szintén kiváló legyen. Ha e két vizsgálat eredményeinek egyezése állandó és nagyfokú, ez joggal értékesíthető további bizonyítékként oly irányban, hogy a nehezebb teszttel kiválóknak találtak tényleg a nem-silányok soraiból kerülnek ki, vagyis e megegyezésesség további bizonyítéka a teszt hasznavehetőségének.

c) Végső bizonyítéka a teszt nagyobbfokú megbízhatóságának, ha mindazokat a gyermekeket, akik valamely speciális téren nemcsak pedagógice, de többirányú hosszas észlelés útján is kortársaikat messze felülmuló kiválóságokként tűnnek ki, a maximál-módszer szintén kiválóknak találja.

Lehetségesek volnának azonban esetek, amelyekben a pszichológiai vizsgálat s a pedagógiai osztályozás között éles ellentét mutatkozik. Ezekre nézve egyelőre úgy döntöttünk, hogy amennyiben a mi módszerünk kiválóknak talál olyasvalakit, aki a pedagógus szerint gyenge, az ily gyermeknek úgy a pedagógus, mint általunk való újabb, külön, majd közös vizsgálata döntsön a módszer értékéről. Ugyanezen eljárást terveztük azon esetekre nézve is, melyekben az általunk kiválóknak nem találtak valamelyikére nézve a pedagógus azon határozott meggyőződését fejeznék ki, hogy a gyermek a mi értelmünkben vett kiválóságok közé tartozik.

Ez az 1. pont volt vizsgálataink *pszichológiai módszertani célja*.

3. *A tudományos cél.* Ha a módszer hasznavehetőségét ilyenképen sikerül bebizonyítanunk, joggal reá térhetünk a velezett vizsgálatok eredményeinek a mérlegelésére. Jelen fejtegetéseim folyamán bennünket ezek közül főleg az a kérdés fog érdekelni, *minő közlelebről tekintve az összefüggés az általunk talált s a pedagógus által konstatált kiválóság között, továbbá milyen összefüggés található valamely speciális kiválóság s más szellemi területeken való fejlettség s az egyén általános értelmi kiválósága között*, melynek indexeként eseteinkben a pedagógiai általános cenzurát vesszük.

Ez a rész volt a vizsgálatok közös *pedagógiai — pszichológiai* — célja.

4. *A gyermek-anyag.* Vizsgálataimat III—IV. osztályos normális elemi iskolás, mindkét nembeli gyermekeken végeztem, összesen 190 gyermekem, akik közül:

III. osztályos volt . . .	74		Fiú volt	96
IV. „ „	116		Leány volt	94
Összesen	190		Összesen	190

A csoportban való kísérleteket oly módon végeztem, hogy egy-egy csoportban a kellő ellenőrizhetőség érdekében csak 20—30 gyermek vett részt. A vizsgálatokat magam végeztem, lehetőleg ügyelve arra, hogy a gyermekek úgy a szóbeli érintkezésnél, mint a leírt megoldásoknál egymásról ne másolhassanak.

Ezen vizsgálat a VI. ker. Érsek-utcai elemi iskolában (igazgató *Biró Samu*) az egyik, a többtől meglehetősen távolálló tanteremben történt. A vizsgálaton az osztálytanító, mint teljesen passzív szemlélő volt jelen.

A vizsgálatot 1920. május végén, illetve június elején a 9—12 közötti délelőtti órákban ejtettem meg.

II. A számolási gondolkodóképesség vizsgálata és eredményei.

1. *A módszer.* Mint mondtuk, a számtani gondolkodás vizsgálata mindegyik osztály számára készült 4—4 feladat megfejtésének eredményeiből vonta le a maga tanulságait. A *feladatok*, melyek egy-egy osztály *kiválósági tisztjét* alkották, a következők voltak:

1. sorozat a III. osztály számára:

1. Melyik az a szám, amelyiknek a hétszerese annyi, mint $29+48$?

2. Melyik az a szám, amelyiknek a hatszorosa 4-el kevesebb mint 100?

3. Hány perc múlik el reggeli fél nyolctól esti negyed kilencig?

4. Melyik az a szám, amelyiknek a negyedrésze annyi, mint $11+29$ -nek az ötszöröse?

2. sorozat a IV. osztály számára:

1. Melyik az a szám, amelyikhez 79-et kell adni, hogy ezernek az ötödrészét kapjuk?

2. Melyik az a szám, amelynek háromszorosa tízszer véve egyenlő ezernek a háromnegyedrészével?

3. Hány lépés hosszú az oly folyosó, amelyiknek a hossza tíz méter és ennek a tízméternek a huszadrésze, ha egy lépésünk hossza 75 centiméter?

4. Melyik az a két szám, amely, ha összeadjuk, mégegyszerannyit ad, mintha a kisebbiket a nagyobbikból kivonjuk s amelyek közül a nagyobbik háromszorannyi, mint a kisebbik, a kisebbik pedig ezernek a negyvenedik része?

Ez utóbbi példa voltaképen ú. n. tréfás feladat, melynél a nehézségét csakis az anyagnak igen nagy halmaza teszi. Aki nyugodtan átolvassa s kit gondolkodása a sok szó hallatára, vagy olvastára el nem hagy, az rögtön észreveszi, hogy a megfejtés a feladat végén található adattal szinte önmagától adódik. Igazi nehézség csakis a fejben való megoldásnál állhat elő, ahol a megoldás a számtani gondolkodáson kívül a felfogási küszöb szélességének (a momentán megtartás jóságának) kérdése is.

Mint látható, a példák összeállítása szántsándékkal eltér a mindennapos, begyakorolt, az iskolában folytonosan ismételt számolási feladatok mintájának sablonjától. Hogy ez mennyire sikerült, arra rámutat a később tárgyalandó eredményeken kívül a gyermekek viselkedése a példákkal szemben is. Ugyanis, amint a példát megkapták, az elemi iskolás gyermekek nagy átlaga azonnal lemondott azoknak megoldásáról s nem is vesződött vele tovább. Sem jól, sem rosszul a feladatot megfejteni a nagy többség nem volt képes. Valószínűleg a gyermekek túlnyomó része a feladatot felfogni, megérteni nem bírta, szemben azzal a néhány kivétellel, akinek nagy volt az érdeklődése, örömmel fogadta s szívesen kinlódott vele még akkor is, ha nehezen ment a megfejtésük. Ezek aztán túlnyomórésztben meg is oldották a feladatot, úgy, hogy téves reakciót, azaz a feladatot rossz megfejtését voltaképen alig kaptunk: vagy helyeset, ami elég kevés, vagy egyáltalán semmit.

A *vizsgálat módja* a következő volt: A gyermekeknek azt mondtam: Jól figyeljétek, egy számolási feladatot mondok el nektek! Lehet, hogy nehéz lesz, de ha jól figyeltek s átgondoljátok, akkor meg tudjátok csinálni. Most én felolvasom, aztán mégegyszer olvassátok el ti magatok az előttetek levő lapon az 1. számú feladatot s csak, ha jól megértettétek, akkor fogjatok hozzá a kiszámításhoz. Szabad írásban is, fejben is számolni. Tehát figyeljétek! . . . Szóval

a gyermekek előbb hallják, majd állandóan maguk előtt láthatják a feladatot Minden egyes példa kiszámításához *három percet* adtam.

Mintthogy maximáletesztről van szó, a *teljesítmény értékelése* nagyon szigorúan történik. A Ranschburg által kifejtett elvek szerint igyekeztünk itten is a teljesítményt tárgyilagossá ismérvek alapján osztályozni s ezen *objektív cenzurát* a pedagógiai cenzurákkal összehasonlítani. Hogy tehát az iskolai 5 osztályzathoz alkalmazkodjunk,

1-sel jeleztük azokat, akik mind a 4 példát megoldották,

2-sel azokat, akik 3 példát fejtettek meg,

3-sal azokat, akik 2 példát fejtettek meg,

4-sel azokat, akik 1 példát fejtettek meg,

végül 5-sel, akik a feladott példák közül egyet sem tudtak megoldani.

Ezen ötféle cenzurából egyelőre is a két legjobbat, az 1-es és 2-es osztályzatot nevezzük a számolási gondolkodás terén való kiváló teljesítménynek, míg a többi ezen szempontból nézve, mint nem kiváló foglalható egy közös csoportba.

2. *A kiválók száma.* Ezek után reátérhetünk a kísérletes vizsgálat eredményeire, melyeket az Ia és Ib tábla osztály- és nem szerinti megoszlásukban demonstrál (százalék számok szerint):

IA. TÁBLA.

Kisérl. objekt. cenzura:	1	2	3	4	5	
III. osztály --- --- --- ---	0	0	1.3	13.5	85.1	n = 74
IV. osztály --- --- --- ---	0.8	1.7	3.1	18.1	74.1	n = 116
Összesen:	0.5	1.05	3.6	16.3	78.4	n = 190
	1.5		94.7			
						98.3

IB. TÁBLA.

	1	2	3	4	5	
---	1.04	2.1	4.1	17.7	75.0	n = 96
Leány --- --- --- ---	0	0	3.2	14.9	81.9	n = 94
Összesen:	0.5	1.05	3.6	16.3	78.4	n = 190
	1.5		94.7			
						98.3

Ezen táblázatok végső sora mutatja a kísérleti számolás össz-eredményeit. Ezek szerint a mi cenzuránk szerint ötös az összes gyermekeknek 78.4 százaléka, vagyis a gyermekeknek több, mint háromnegyed része egyetlenegy példát sem tudott megoldani, míg ezzel szemben valamennyi négy példának helyes megfejtését, azaz a kísérleti számolási feladatokból egyes cenzurát csakis 0.50 százalék, vagyis egy gyermek tudott elérni; három példát pedig 1.05 százalék fejtett meg. Vagyis fentebbi eredményeink azt mutatják, hogy kísérleteink szerint *kiváló a gyermekeknek csupán másfél százaléka*, míg közel 95 százaléka az elégségesek (4), illetőleg rosszak (5) csoportjába jut s több, mint 98 százalék nem-kiváló. Annyi tehát bizonyos, hogy a feladott példák oly nehezek s annyira távol állanak a gyermekek megszokott számolási körétől, hogy a tulnyomó többség teljesítménye a nehéz feladattal szemben elégtelen. Másrészt a másfél százalék, azaz három gyermek a 190 közül, bár nagyon kis szám, azt bizonyítja, hogy mégis csak található e korban oly elme is, amely túltéve magát a megszokott gondolkodás korlátjain, a többiek előtt megoldhatatlan feladatokkal is elég könnyen meg tudott birkózni. Ennek a három gyermeknek a számtani gondolkodása mindenestre jobb a 9—10 éves korú gyermekeknek nemcsak átlagánál, de csaknem valamennyienél.

Már pusztán azon tény megállapításával, hogy a gyermekeknek ilyen elenyészően csekély hányadát válogatta ki kísérletünk, mint a számtani gondolkodás terén kiválót, bebizonyítottunk vehetjük módszertani feltételeinknek egy részét.

3. *Az objektív s a pedagógiai cenzura.* Módszerünk azonban csak akkor felelhet meg céljának, ha azt is bebizonyítjuk, hogy azok, akiket kísérletünk alapján kiválóknak találtunk, *magának az iskola által megkövetelt számolási készségnek terén is valóban a jobb kvalitásúak közt vannak-e?* Erre a kérdésünkre választ ad nekünk a gyermekek iskolai számolási osztályzata. Azt keressük, hogyan osztályozza a pedagógus az ő cenzurája szerint azokat, akiket mi kiválóknak tartunk, illetőleg akadnak-e olyanok, akiket a pedagógus rosszabb cenzurával lát el, mint azt a mi kísérleti vizsgálataink mutatják? Vizsgálati tesztünk csak akkor lehet jó, ha az általunk kiválóknak találtakat más, enyhébb mértékkel, jelen esetben a pedagógus osztályzatával mérve is kiválónak találjuk.

Meg kell ismernünk tehát a *kísérletben részt vett gyermekeknek az iskolai számolási osztályzat szerint való megoszlását*, amit a IIa és IIb táblákon láthatunk (százalék számokban):

IIA. TÁBLA.

Iskolai számolási osztályzat:	1	2	3	4	5	
II. osztály --- --- --- --- ---	27.0	31.1	21.6	16.2	4.05	n = 74
V. osztály --- --- --- --- ---	81.8	22.4	22.4	14.6	8.6	n = 116
összesen :	30	25.7	22.1	15.2	6.8	n = 190
	55.5			22		

IIB. TÁBLA.

Iskolai számolási osztályzat	1	2	3	4	5	
Fiuk --- --- --- --- ---	31.2	27.1	23.9	12.5	5.2	n = 96
Leányok --- --- --- --- ---	28.7	24.5	20.2	18.0	8.5	n = 94
összesen :	30	25.7	22.1	15.2	6.8	n = 190
	55.7			22		

A pedagógusok számolási osztályzata szerint tehát az iskolai számolás terén ugyanezen gyermekeknek több, mint a fele, 55.7 százaléka a kitünő, vagy jeles számoló, míg alig több, mint egy ötödrészüik (22%) az elégtelen, vagy rossz osztályzatú.

Ezt a nagy különbséget kísérleti eredményeink és az iskolai osztályzat között, már azon tény is részben megmagyarázza, hogy a kísérletes vizsgálat jó eredményeiből, — mivel itt maximál-teszt-ről van szó —, kb. 98 százalék teljesen ki van zárva. Ezeknek közelebbi hovatartozását a maximálteszt alapján nem határozhatjuk meg. Kiválóság szempontjából mindezek egyformán *nem-kiválóak*. Magának a nem-kiválóságnak pedig csak 3 fokozata van, míg a pedagógiai cenzurában a mi 98.5 százalék nem-kiválónk mindenek szerint ötféle osztályzati fok között fog megoszlani. Másodszor a pedagógus osztályzata csakis az iskolában tanított, sokszorosan begyakorolt anyagnak jobb, vagy rosszabb elsajátítására vonatkozik, tehát a pedagógus az iskolai céloknak megfelelően jobban kibővíti az egyesek, kettesek körét, odavéve a kiválókon kívül az iskolai követelményeknek jól megfelelő gyermekeket is. Végül az iskolai osztályzat valószínűleg többnyire nem abszolút mértékkel mért, hanem akarva-nem akarva csak az osztály átlagához viszonyított relativ cenzura.

Már most nézzük meg, hol foglalnak helyet a kísérletünk szerint kiváló számolók az iskolai számolási cenzura alapján?

Erre választ ad a IV. tábla, ahol a felső 1—5 cenzura a kísérleti számolás eredményeit, az oldalsó 1—5 pedig az iskolai számolási osztályzatokat jelenti:

IV. TÁBLA.

Kísérleti számolás.

		1	2	3	4	5	Össze- sen
Iskolai számolás	1.	0.5	1.05	3.1	8.4	16.8	29.9
	2.	—	—	—	5.2	20.5	25.7
	3.	—	—	0.5	2.1	19.5	22.1
	4.	—	—	—	—	15.2	15.2
	5.	—	—	—	0.5	6.3	6.8
Össze- sen		0.5	1.05	3.7	16.3	78.4	n=190

Ezen táblázat alapján megállapíthatjuk a következőket:

1. Aki kísérlet szerint kitünő, vagy jeles számoló, tehát kiváló, összesen másfél százalék, az pedagógice mind a kitünők közé tartozik. Vagyis, *akit a kísérlet kiválónak ismert el, azt a tanító feltétlenül a kitünők közé sorolja.*

2. Akit a pedagógus gyengének (4), vagy rossznak (5) ítélt meg, az kísérletünk szerint feltétlenül az elégtelen, ill. rosszak közé tartozik. Vagyis ez azt jelenti, hogy: *aki az iskolai számolási feltételeknek alig, vagy egyáltalán nem felel meg, az kiválóság szempontjából számba sem jöhet, tehát magától értetődőleg a négyes-ötösök közt foglal helyet.*

3. Nem egyezik azonban ily pontosan az eredmény akkor, ha a pedagógiai osztályzatról akarunk következtetni a kísérleti eredményekre. Ugyanis, mint fentebb említettük, míg a pedagógus 55.7 százalékot talál a számolás terén kitünőnek, ill. jelesnek, addig mi ugyanezt a számolástani gondolkodás képességére nézve csak másfél százalékban ismerjük el. Épen ezért *a pedagógus által kitünőnek, vagy jelesnek ítélt gyermekeknek csak elenyésző hányada lesz a kísérlet szerint, tehát a kiválóság szempontjából is, az elsők között.*

4. Akit a kísérlet, mint középeket (3), gyengét (4), vagy rosszat (5) a kiválók sorából kizár, s ez a gyermekeknek több, mint 98 százaléka, az az iskolai számolási feltételeknek jól-rosszul megfelelt, vagyis az 1—5-ös között oszlott meg, sőt ezeknek a gyermekeknek több, mint a fele pedagógice egyes-kettes. Vagyis: *aki a számtani gondolkodásbeli kiválóság szempontjából elégtelenség, ill. rossznak bizonyul, az a számtanbeli iskolai követelményeknek még nagyon jól megfelelehet.*

A negyedik tábla tehát egész világosan megmutatja azt, hogy, akit mi a teszt segítségével kiválónak találtunk, annak elsőségét a pedagógus minden esetben elismeri. Csupán arra nem ad ez a tábla választ, hogy a *számtani gondolkodás terén kiváló gyermekek valamennyiét megtaláltuk-e?* Erre a feltevésre semmiféle garanciánk nincs. Minthogy azonban akadtak, akik az összes feladatokat, vagy azoknak javarészét megfejtették, s minthogy e feladatokban senmi sincsen, ami azt, aki számtanilag gondolkozni jól, vagy kiválóan tud, meggátolhatná e feladatoknak 3 percen belül, különösen papíron való megfejtésében, valószínűséggel feltételezhetjük, hogy már a 9—10 éves korban minden kiváló számolóknak e feladatokat meg kell fejteni tudnia. Hogy nem az idő rövidege okozta a megfejtések elmaradását, azt bizonyítja, hogy megoldás közben félben maradt példát nem találtam. Amennyiben azonban akadnának kiváló számolók, akik a helyes megoldásra mégis képteleneknek mutatkoznak, azoknál a képtelenség oka csakis a kiválóságot aktiválásában meggátló momentum, így pl. *szervezeti indispozíció*, vagy esetleg *affektív gátlás* (megijedés, tulságos feszültség stb.) avagy végül valamely *szórakozottságot* előidéző *perszeveráló pszichológiai tartalom* lehet.

Végül még hátra volna a teszt hasznavehetőségének utolsó bizonyítéka, hogy t. i. olyasvalaki, akit hosszabb észlelés alapján a számolás terén kiválónak tartunk, megfelel-e ezen teszt követelményeinek? Ilyen irányu vizsgálatokat *Ranschburg* végzett egy kiváló számolóknak tartott 8 éves és tiz hónapos, és egy másik általánosan kiválóknak ismert 12 és fél éves fiún, akik közül az első mind a nyole példát minimális idő alatt *fejből* helyesen fejtette meg, tehát aránytalanul nehezebb feltételek mellett 100 százalékos eredményt ért el; a másik szintén fejből 7 példát helyesen, a nyolcadikat javítás árán fejtette meg a 3 percnél lényegesen rövidebb idő alatt, tehát ennek a teljesítménye is egyes a kiválóság szempontjából.

3. *Számtani gondolkodás és logikai emlékezet.* Miután illetén-

képen sikerült a teszt hasznavehetőségét bebizonyítani, kísérleteink eredményeit felhasználhatjuk általános elmetani valamint pedagógiai-pszichológiai céljainkra, vagyis vizsgáljuk azt, milyen az összefüggés a számtani gondolkodás terén való kiválóság és egyéb, a számtanítól eltérőnek látszó szellemi működésnek fejlettsége, valamint az általános intelligencia közt?

A kísérleti és az iskolai számolási osztályzat közötti összefüggést a IV. tábla alapján fentebb tárgyaltuk. Röviden összefoglalva pedagógiai szempontból ennek jelentősége az, hogy a kísérleti egyes-kettesből a pedagógiai egyes-kettesre, úgyszintén a pedagógiai 4-es-5-ösről a kísérletileg rosszra egész bizonyosan lehet következtetni, ellenkező irányú következtetést azonban nem vonhatunk le.

A kiváló számolók a Ranschburg-féle normál szópáryanagyal végzett emlékezővizsgálataink szerint is az egyesek közé kerültek, úgy a felfogó, mint a megtartó emlékezet terén.

Ha azonban azt nézzük, milyen a kiváló számolóknak a (következő fejezetben részletesebben tárgyalandó) *távolabbeső gondolatkapcsolatokra vonatkozó emlékező képessége* a nehezített szópár-emlékezet terén, úgy azt találjuk, hogy a másfél százalék kiváló számoló közül egy harmadnál kettős, két harmadnál hármas a felfogó emlékezet terjedelme. Ezen utóbbi két harmad tekintettel a feladat később tárgyalandó nehézségére, nem mutat rossz emlékező-képességre, de kiválóság szempontjából semmiesetre sem állja meg a helyét. Még rosszabb a kiváló számolók 24 órás megtartó, tehát sajátképeni emlékezeti teljesítményeinek a terjedelme, ahol már két harmadrészüket a négyes cenzurába kerül.

Kísérleti anyagunk tehát azt bizonyítja, hogy: *a kiváló számolóknak nem kell mindenesetre a magasabb értelmi emlékezés terén is kiválóknak lenniök.*

Hogy azonban mind e két téren való kiválóság együtt is jelen lehet, azt csoportkísérletem ugyan nem, azonban *Ranschburg* vizsgálatai egyes kiválasztott, különösen tehetséges gyermekeken bizonyítják. Így pl. a fentebb említett kiváló gyermekek közül az elsőnél a felfogó emlékezet terjedelme 2-esnek, a megtartóé hármasnak, a másodiknál úgy a felfogó, mint a megtartó emlékezet terjedelme az egyes cenzurának felel meg.

4. *Számtani gondolkodás és iskolai általános intelligencia.* Nézzük meg végül, minő az összefüggés az általános pedagógiai osztályzat (az iskolai intelligencia) és a számtani gondolkodás terén való kiválóság között. Ezt világosan mutatja az V. tábla.

V. TÁBLA.

Kísérleti számolás.

Általános iskolai osztályzat	1	2	3	4	5	Össze- sen
	1.	0.5	1.05	2.1	10.5	18.4
2.	—	—	1.05	2.1	11.6	14.6
3.	—	—	0.5	2.1	9.5	12.1
4.	—	—	—	—	15.2	15.2
5.	—	—	—	1.5	23.6	25.2
Össze- sen	0.5	1.05	3.7	16.3	78.4	n=190

A táblázatból egyrészt a számtani gondolkodás, másrészt az iskolai általános értékűség terén való kiválóság egymással való összefüggésére nézve levonhatók a következő tételek:

1. Akik a kísérlet alapján kiválóak (1-es—2-es), azoknak általános pedagógiai osztályzata minden esetben egyes.

2. Akinek az általános pedagógiai osztályzata elégtelen vagy rossz, az a számtani gondolkodás terén is az elégtelenek közé tartozik, vagyis nem lehet kiváló számoló.

3. Akiknek az iskola-intelligenciájuk kitünő, vagy jeles, azoknak még csak egy csekély hányada lesz a számtani gondolkodás terén kiváló, míg a túlnyomó többség e kiválóság szempontjából számba sem jöhet.

4. Akiknek a kísérleti számolási cenzurája 3-as, 4-es vagy 5-ös, vagyis nem-kiváló, azok általános iskolai osztályzata még nagyon jó lehet.

Vagyis: *a számtani gondolkodás terén való kiválóságról nagy valószínűséggel következtethetünk kitünő általános intelligenciára, míg ezzel szemben a kitünő, ill. jeles iskolai intelligenciából még nem következik a számolás terén való kiválóság.*

5. *A kor és a nem befolyása.* Ami végül a számtani gondolkodásban kiválóknak a *nem és kor-, ill. osztályfokok* szerint való megoszlását illeti, az egész másfél százalék, azaz *mind a három kiváló számoló a IV. osztályu fiuk közül került ki*, tehát kísérleti anyagunkból a III. osztályban egyetlen fiu, ill. leány sem, a IV. osztályban a fiuk közül három, a lányok közül egy sem felelt meg a magasabb követelményeknek.

III. A magasabb fokozatú értelmes emlékezet vizsgálata.

1. *A logikai szópár-módszer különböző fokozatai.* A magasabb fokozatú értelmes emlékezet vizsgálatára, mint már fentebb említettem, a nehezített értelmes szópár-módszert használtam.

A nehezített értelmes szópár-anyag mintegy átmenetet képez, vagyis középhelyet foglal el a *Ranschburg*-féle értelmes és értelmetlen szópár-sorozat között.¹⁾ E szerint jelenleg laboratoriumunkban úgy a normális, mint az abnormis egyének vizsgálatára háromféle szópáranyaggal dolgozunk:

a) A régi *normális szópár-sorozat* anyaga tulnyomórészt konkrét szavakból úgy van összeállítva, hogy a páros szó a kezdőszónak, ha nem is a közvetlen első, de nagyon közeli asszociációja, tehát a kettő közötti kapcsolat oly közelálló, hogy annak az emlékezetben való megtartása különösebb nehézségeket sem a gyermek, sem a felnőtt normális elmének nem okoz. (pl. ház-kémény, rét-széna stb.) Bizonyítja ezt azon tény, hogy egyazon szópáranyagból vett sorozatokkal *Ranschburg* annak idején iskolás gyermekeken 7—10 évig, *Vértes* 10—18 évig úgy a momentán, mint a hosszabb időre való megtartás és reprodukció szempontjából aránylag igen egyenletes eredményeket tudott elérni, sőt kisebb csoportokkal óvodás gyermekeken is lehetett ugyanezen anyaggal jó eredményű vizsgálatokat végezni. Az utolsó 10 évben *Ranschburg* a vizsgálati anyagot a régi hét, egyenkint kilenc szópárból álló csoportról le-redukálta három csoportra, melyek elseje 7, a két második csoport 9—9 szópárból áll. Ennek előnye: 1. hogy a vizsgálat alig pár percig tart; 2. hogy a szópárok között az egy-egy vizsgálatnál kevesebb szóanyag folytán a hasonlatossági gátlásokat könnyebb elkerülni, s 3. hogy a meglevő pár száz kipróbált szópárból könnyen lehet nagyszámu parallel tesztet alkotni oly esetekre, midőn bármely oknál fogva egyazon egyént több napon át ismételten más-más anyaggal akarjuk csoportosan vizsgálni s félünk attól, hogy az anyagot egymásnak átjuttatják. Végül 4. előnye e redukált anyagnak azon tény, hogy az eredményt 4-el megszorozva azonnal megkapjuk, — 25 szópárról lévén szó—, a helyes, téves, javított stb. reprodukciók százalékszámát. Egyetlen hátránya a rövidített módszernek, hogy a szellemi kifáradást az erre hajló egyéneknél nem mutatja meg, míg a teljes, 63 szópáros módszer erre kiválóan alkalmas.

¹⁾ Ranschburg, *Pszichológiai tanulmányok*. 1. köt. Bpest, 1913. — u. e. *Das Kranke Gedächtniss*. Leipzig, 103. 1.

b) Az ugyancsak *Ranschburg* által két évtized előtt összeállított *értelmetlen szópáranyag*, az előzővel homlokegyenest ellentétben, egymástól teljesen különálló, értelmileg egymással össze nem függő szó-kapcsolatokból áll, melyeknek egyszeri hallásra való megjegyzése kilences csoportokban való elsajátításnál majdnem lehetetlenné válik épen a kezdő és páros szó közötti értelmi kapcsolat hiánya miatt, ha csak a vizsgált a rendelkezésére álló röpke pár pillanat alatt egy közbeeső kapcsoló asszociációt nem talál. Az értelmetlen szókapcsolatokhoz tartozik a *Ranschburg* által már 1900-ban leírt azon módszer is, mely ismert nyelvű szóhoz a neki megfelelő szót ismeretlen nyelven (pl. magyar-török, német-török) kapcsolja. Mindkét módszer főleg az idegen nyelvek elsajátításához szükséges szóemlékezet vizsgálatára alkalmas.

c) *A nehezített értelmes szópár-anyagot* úgy állítottam össze, hogy az egyes szópár-kapcsolatokat lehetőleg elvont, de mindenesetre egymástól értelmileg lényegesen *távolálló asszociációkból* válogattam össze. Ezen szópár-anyag is egy 7, s két 9 szópárból összetevődő csoportból áll. A ritmus egyenletessége kedvéért itt is, miként az összes *Ranschburg*-féle szópár-anyagokban a hívószó egytagú, a páros szó kéttagú.

Már felfogáskor a legtöbb egyénre nézve a két szó közötti kapcsolat megtalálása bizonyos, többé-kevésbé tudatos gondolkodási aktussal jár, melyre, igaz, hogy idő alig jut. A kikérdezéskor, ha ez az elsajátítást pár (6) másodperccel követi, a páros szó még a tudat küszöbéhez közel lévén, aránylag könnyen, néha gépiesen is képes legyőzni a vizsgált személynek a hívószóról önkénytelenül is elsősorban eszébe jutó, közelebb álló, tehát könnyebb asszociációit. Aránytalanul nehezebb ez a 24 óra múlva váratlan újra történő, újabb előmondással nem járó kikérdezéskor. Ilyenkor már a mesterségesen megteremtett asszociatív kapocs gyengülése súlyosan megnehezíti a feladatot, mert az egyéni gyakorlatnál fogva megszokottabb asszociációk versenye s gátlása miatt a tényleg megfelelő páros szó megtelelése, helyesként való megítélése s így biztos és gyors reprodukciója igen nagy nehézségekbe ütközhetik.

2. *A vizsgálatok módja.* A nehezített anyaggal való vizsgálat-hoz a gyermekek már teljes gyakorlottsággal foghattak hozzá, mert a vizsgálatot megelőzte egy analog kísérlet az *értelmes normális szópár-anyag*on. Természetesen ügyeltem arra, hogy e két szópár-sorozat lehetőleg heterogén elemekből álljon, nehogy az értelmi homogenitásból eredő gátlások meghamisítsák az eredményeket.

Mindkét szópár-anyaggal a vizsgálatot *csoporthísérletben* végeztem. Néhány példán való előzetes begyakorlás után először a normál értelmes szópár-anyaggal, majd a nehezített szöveggel végeztem vizsgálatot olyképen, hogy az általam előmondott egyes szópárakat egy kijelölt gyermek hangosan utánam mondotta, a többi csendben vele mondta, a kikérdezés pedig 6 másodperccel minden egyes szópárcsoportnak egyszeri illetén előmondása után úgy történt, hogy én mondtam a hívószót, a páros-szót pedig mindenki külön-külön felírta az előtte levő, e célra kiosztott lapra. Minden egyes reakcióra az írással együtt 20 másodperc állott a gyermekek rendelkezésére, ami az egyéni vizsgálatnál a megengedett maximális reakciós időt jelenti.

A gyermekek emlékezeti teljesítményét a teljesítmény terjedelmével, az u. n. amplitudóval (jele: A) számítottuk ki a Ranschburg-féle képlet alapján: $A = P + c/2$, ahol P az azonnal helyes, c pedig a korrigált reprodukciókat jelenti százalékban. Hogy az emlékezési teljesítmények értékelésénél is objektív cenzuránkat az iskolai osztályzatokhoz hasonló 1—5-ös cenzurával egybevegyessük, az emlékezés százalékos terjedelmének nagysága szerint:

Kiválónak =	{	kitünőnek = 1-nek vettük a 81—100%-os
		jelesnek = 2-nek „ „ 61— 80%-os
	közepes jónak = 3-nak „ „ 41— 60%-os	
	gyengének = 4-nek „ „ 21— 40%-os	
	elégtelenek v. rossznak = 5-nek „ „ 0— 20%-os teljesítményt.	

3. A kiválóak száma a nehezített módszerrel való vizsgálatnál. Ezeknek előrebocsájtása után nézzük a magasabb emlékezésvizsgálat eredményeit (százalék számokban):

1. A nehezített szópáranyagra vonatkozó *felfogó* emlékezet.

VIA. TÁBLA.

A kor (osztályfok) befolyása az emlékezetre.

Kísérleti cenzura	1	2	3	4	5	
III. osztály	0	8.1	22.9	39.2	29.7	n = 74
IV. osztály	2.6	9.4	26.7	41.3	19.8	n = 116
Összesen	1.6	8.9	25.2	40.5	23.7	n = 190
	10.5			64.6		

VIB. TÁBLA.

A nem befolyása az emlékezetre.

	1	2	3	4	5	
Fiuk	1.0	8.3	27.1	46.6	22.8	n = 96
Lányok	2.1	9.5	23.4	40.4	24.4	n = 94
összesen :	1.6	8.9	25.2	40.5	23.7	n = 190
	10.5			64.6		

2. A nehezített szópáryanagra vonatkozó 24 órára megtartó emlékezet százalékszámái.

VIA. TÁBLA.

Kísérleti cenzura	1	2	3	4	5	
III. osztály	0	0	1.3	21.6	77.0	n = 74
IV. osztály	0	0.8	5.1	26.7	67.2	n = 116
összesen :	0	0.5	3.7	24.7	71.5	n = 190
	0.5			95.8		

VIA. TÁBLA.

	1	2	3	4	5	
Fiuk	0	0	4.1	27.1	68.7	n = 96
Leányok	0	1.1	5.2	22.3	73.4	n = 94
összesen :	0	0.5	3.7	24.7	71.5	n = 190
	0.5			95.8		

A kísérletek végső eredményei azt mutatják, hogy a nehezített szópáryanagra vonatkozólag a *felfogó* emlékezet csupán 1.6 százalékban volt igazán kitünő, azaz csakis három gyermeknél érte el az 1-est, vagyis 81—100 százalékot, a tanulók 8.9%-ánál pedig a 2-est, vagyis a 61—80%-ot. Ezzel

szemben 5-ös a gyermekek 23,7, négyes pedig 40,5 százaléka. Míg a gyermekeknek kb. egy tizedrésze (10,5%) ért el 60 százaléknál nagyobb eredményt, addig majdnem két harmadrészüik (64,6%) 40 százalékon alul maradt.

Lényegesen eltérnek ezektől a sajátképeni *megtartó* emlékezetvizsgálat eredményei. Ezeknél a kísérleti számolás eredményeihez hasonlóan 95,8%, tehát a gyermeknek messze túlnyomó többsége, csaknem valamennyie a négyes-ötös rovatába kerül, vagyis a megtartó emlékezet terjedelme mindezeknél kisebb, mint 40 százalék, — nagy részüknél az eredmény: 0—20. A 81—100 százalékot, vagyis az egyes cenzurát egyetlen egy sem éri el, míg a 61—80 százalékgig is csupán 0,5 százalék jut el. Ennek az egy gyermeknek a teljesítménye 64%, tehát épen, hogy valamivel haladja meg a hármas teljesítményt.

Ezeket a látszólag nagyon rossz eredményeket könnyen megérthetjük, ha azokat összehasonlítjuk *normális intelligens felnőtteken* végzett vizsgálatainkkal, ahol az esetek nagyobb részében, bár külön-külön történt vizsgálatokról van szó, szintén — a normál szópár-anyaghoz mérten, mely túlnyomólag 90—100% közötti eredményt ad, gyenge emlékezeti terjedelmeket, még pedig 80 százalékuknál 60%-on aluli eredményeket kaptunk már a felfogó, de főképen a megtartó emlékezet terén.

Ha — visszatérve az iskolás gyermekek teljesítményeire, — keressük, milyen viszonyban áll az azonnali reprodukció terjedelme a 24 óra múlva tudott páros szók mennyiségéhez, azaz van-e *összefüggés felfogás és megtartás között*, a következő eredményre jutunk:

1. Akiknek a *felfogó emlékezete* egyes, azoknak egy harmadrésznél a *megtartó emlékezet* kettős, két harmadrészüknél pedig hármas; a felejtés, vagyis az asszociációk lazulása mindig kimutatható mértékben bekövetkezik. A tanulók emlékezeti cenzurája, amennyiben nem oly rossz, hogy már nem rosszabbodhatik, 24 óra múlva általánosan legalább egy, rendszerint két osztállyal megromlik.

2. A *megtartó emlékezet* szempontjából vizsgálva az összefüggést, azt találjuk, hogy: az egyetlen gyermeknek, akinek a megtartó képessége kettős, tehát 60 százalékon felül van, (egyes egyetlen egy sincsen), a felfogó emlékezete egyes, a hármasoké két harmadrészben egyes, egy harmadrészben kettős. Eszerint általában a

jó, de még a közepes (3-as) megtartó emlékezetből is kitünő, vagy legalább is jeles felfogó emlékezetre kell következtetnünk.

Annyi tehát az eddigiek alapján bizonyos, hogy a *nehézített szópár-vizsgálat már a felfogás, de főképen a megtartó emlékezet terén csak elenyészően kevés gyermeket talált kiváló képességűnek.*

4. *A normál-módszer eredményei.* A nehézített szópár-módszer azonban, mint maximál-teszt csak akkor felelhet meg céljának, ha nem akad oly gyermek, aki a nehézített anyag felfogásában, ill. megtartásában kiváló, avagy csak jeles, vagy közepes, — a normál-szópár-anyaggal szemben gyenge eredményt adna.

Erre a célra meg kell ismernünk a gyermekek emlékezeti teljesítményeit a normál szópárányaggal szemben, amelyet a *VIIIa és VIIIb*, ill. a *IXa és IXb* tábla demonstrál (százalékszámokban kifejezve).

1. A normál szópárányagra vonatkozó, *felfogó* emlékezet.

VIII. TÁBLA.

	1	2	3	4	5	
III. osztály	24.3	28.3	31.1	16.2	0	n = 74
IV. osztály	28.4	40.5	23.2	7.7	0	n = 116
Összesen	26.8	35.7	26.3	11.05	0	n = 190
	62.5		26.3	11.05		

VIIIb. TÁBLA.

	1	2	3	4	5	
Fiúk	20.8	40.6	28.1	10.4	0	n=96
Leányok	32.9	30.8	24.4	11.6	0	n=94
Összesen	26.8	35.7	26.3	11.05	0	n=190
	62.5		26.3	11.05		

2. A normál szópárányagra vonatkozó, 24 órára *megtartó* emlékezet.

IXA. TÁBLA.

	1	2	3	4	5	
III. osztály	4.0	27.0	37.8	28.3	2.7	n = 74
IV. osztály	11.2	21.0	46.5	14.6	2.6	n = 116
összesen:	8.4	29.5	39.5	20.0	2.6	n = 190
	37.9		39.5	22.6		

IXB. TÁBLA.

	1	2	3	4	5	
Fiu	7.3	29.1	42.7	19.8	1.0	n = 96
Leány	9.5	29.7	36.1	20.2	4.2	n = 94
összesen:	8.4	29.5	39.5	20.0	2.6	n = 190
	37.9			22.6		

A kísérlet azt mutatja, hogy csoportvizsgálatban a normál-szóparanyagra nézve a *felfogó emlékezet* teljesítménye egyes, ill. kettős, azaz 60 százalékon felüli a gyermekek kb. kétharmadrésznél, a nehezített anyagnál pedig ugyancsak a gyermekek kétharmadrésze 40%-on aluli eredményt, azaz 4-est, 5-öst mutat. Míg viszont a normál anyagnál a rosszak száma csak kb. egy tizedrészét tesz ki, addig a nehezített emlékeztetésvizsgálatnál a legjobbak (egyes-kettesek) száma nem több a gyermekek egy tizedrészénél.

A *megtartó emlékezet* terjedelme kisebb, mint a *felfogó emlékezeté*, de még mindig a gyermekek közel 40 százaléka az egyes-kettesekhez kerül szemben a nehezített anyag 0.5 százalékaival. A rosszak (4-es, 5-ös) közé csakis 22.6%, tehát nem is egy negyedrészt kerül szemben a magasabb emlékeztetésnél talált 95.8 százalékkal.

5. A *nehezített s a normál-módszer eredményeinek egybevetése*. Fentebbi kérdéstünk az volt, hogy vajjon azok, akik a magasabb emlékeztetés vizsgálatánál, mint legjobbak kiváltak, hova kerülnek a normál-szópar-émlékeztetés terén? Erre választ kapunk, ha úgy a nehezített, mint a normál-szópar-anyag *felfogó*, ugyiszintén *megtartó-émlékeztetésének* terjedelmét összehasonlítjuk, ill. a közöttük lévő összefüggést keressük.

A magasabb és normál *felfogó* emlékeztetés közötti összefüggést világosan mutatja a

VI. TÁBLA.

A normál felfogó emlékezet terjedelme.

A nehezített felfogó emlékezet terjedelme	1	2	3	4	5	Össze- sen
	1.	1.5	—	—	—	—
2.	5.7	3.1	—	—	—	8.9
3.	10.5	8.4	5.7	0.5	—	25.2
4.	7.3	19.5	11.0	2.6	—	40.5
5.	1.5	4.7	9.0	7.8	—	23.7
Össze- sen	26.8	35.7	26,2	11.0	—	n=190

A VI. táblából látjuk, hogy:

1. Azoknak, kiknek cenzurája a magasabb felfogó emlékezet terén egyes, ill. kettős, több, mint kétharmadrészük a normál emlékezés terén az egyes s alig egy harmadrészük a kettesek közé tartozik. Ennél rosszabb nincs. Vagyis, akinél a magasabb felfogó emlékezet terjedelme 60 százalékon felül volt, azoknak kétharmadrésze a normál szópárányagból 80—100, egyharmadrésze pedig 60—80 százalékot reprodukált helyesen, tehát:

olyan gyermek egy sem volt, aki a normál szópáremlékezet terén kevesebbet produkált volna, mint a nehezített szövegből.

2. Ezzel szemben, akiknek a teljesítménye a normál szópár-vizsgálatnál egyes, ill. kettős, tehát 60 százalékon felül volt, azoknak alig egy negyedrészre jut a magasabb emlékezet vizsgálatánál egyeskettesekre, vagyis a kiválókra, míg közel felerészük a nehezebb feladattal szemben már csak 40 százalékon aluli, tehát 4-es, 5-ös eredményt ért el. Eszerint:

a normál szópárányag terén való kitünő felfogási teljesítmény mit sem bizonyít a nehezített anyag momentán megtartó képességére vonatkozóan.

3. Akik a magasabb emlékezés szempontjából négyes, vagy ötös cenzurájuk, vagyis, akiknél a nehezített szöveg felfogó emlékezetének terjedelme legfeljebb 40%, azoknál a könnyebb szópárányag azonnali reprodukciója még kb. 40 százaléokban egyes, kettős lehet. Vagyis:

akinek a magasabb emlékezeti képessége kiválóság szempont-

jából számításba nem jöhet, az még az átlagos nehézségű emlékezési feladatokkal szemben jól, sőt kitűnően megállhatja a helyét.

4. Végül azok, akiknél a normál-szópáryananyag azonnali reprodukciója négyes (ötös nincs), de még a hármasok is, a magasabb emlékezés terén kis részben a hármas, túlnyomó többségükben a négyes-ötösök közé kerülnek és egyetlen egy sincs olyan, aki ennél jobb eredményt ért volna el a magasabb követelményekkel szemben. Vagyis:

aki a mindennapos emlékezeti feladatokkal szemben közepes vagy gyöngye, az a magasabb emlékezeti feladatok megoldása körül soha nem szerepel a kiváló teljesítményűek között.

Mindezek alapján úgy véljük, bebizonyítottnak vehető, hogy: a nehezített szópáremlékezeti szövegünk a régi normál-anyaghoz viszonyítva már a felfogó emlékezet szempontjából nézve is *maximál-teszt*, amely kiválasztja az átlagnál jobb, tehát nehezebb értelmi viszonylatú szókapcsolatok terén kiváló emlékezőképességűeket s ezzel együtt biztossággal kizárja azokat, akik az átlagos nehézségű normálanyaggal szemben nem jeles teljesítőjűek. Mindez a *felfogó emlékezetre* szorítkozik.

Még sokkal *finomabb szűrője a kiváló emlékezőképességnek a megtartó emlékezet*, mert, mint fentebb említettük, a nehezített szövegnél a feledés lényegesen nagyobb, mint a normál szópáryanagnál. Hasonlítsuk tehát össze a VII. táblán a gyermekek megtartó emlékezeti teljesítményének terjedelmét egyrészt a normál, másrészt a nehezített szópáryanagra nézve:

VII. TÁBLA.

A normál megtartó emlékezet terjedelme.

A megtartó emlékezet terjedelme	1	2	3	4	5	Össze- sen
	1.	—	—	—	—	—
2.	0.5	—	—	—	—	0.5
3.	2.6	1.05	—	—	—	3.7
4.	2.6	13.1	7.3	1.5	—	24.7
5.	3.1	14.2	33.1	17.9	2.6	71.5
Össze- sen	8.9	28.4	40.5	19.4	2.6	n=190

Ezen tábla eredménye a következő összefüggést állapítja meg a normál és magasabb *megtartó* emlékezeti teljesítmények között:

1. A magasabb emlékezeti teszt anyagánál a 24 óra múlva megtartott asszociációk mennyisége, mint már említettük, egyetlen esetben sem haladta meg a 80 százalékot, tehát egyes egy sincsen. Az egyetlen egy gyermeknek, akinél a *nehezített szöveg megtartó emlékezete* kettes, tehát még *kiváló volt, a normál szópáryanagra vonatkoztatott megtartó emlékezete* (várakozásunknak megfelelően) *egyes*.

2. Minthogy ilyképen a megtartó emlékezet szempontjából csak egyetlenegy kiváló gyermeket találtunk, ezzel 99·5 százalékot, mint átlagosat, vagy gyengébbet a kiválóságból kizártunk. Ezeknek normálemlékező képessége az egyes-ötös cenzurák között oszlik meg.

Ugy a felfogó, mint a megtartó emlékezet vizsgálatából világos az, hogy: *akiknél a magasabb szópáremlékezet terjedelme egyes-kettes, azoknak a normál-emlékezőképessége minden esetben szintén kitűnő, ill. jeles. Ezzel szemben azok, akik a normál emlékezetvizsgálatnál 40%-nál kevesebbet produkáltak, vagyis 4-es, 5-ösök voltak, azok kiválóság szempontjából sem a felfogásra, sem a megtartásra nézve szóba sem jöhettek.*

A nehezített szópáryanag, mint maximál-teszt megfelel tehát azon követelményeknek, hogy 1. a gyermekeknek csak csekély hányadát találja úgy a felfogó, mint a megtartó emlékezet terén kiválónak, 2. a kiválónak ítélt gyermekek a normál-szópár-emlékezet terén is kivétel nélkül kitűnő teljesítményt adtak.

Már csak az a feltételünk marad hátra, hogy vajjon az olyan gyermek, akit a gondolkodás terén, ill. az emlékezőképesség terén hosszabb idei észlelés alatt kitűnőnek találtunk, hogyan viselkedik e nehezített szópár-anyaggal szemben? Erre választ ad *Ranschburg* vizsgálata egy ilyen általánosan kiválónak ismert 12 és fél éves gyermeken, akinél a nehezített szópár anyag azonnali reprodukciója 92%, tehát egyes, a 24 órás megtartó emlékezet 76% volt.

6. *Emlékezésbeli és számolásbeli kiválóság korrelációja.* Ezek után bebizonyítottunk vehetjük, hogy a nehezített szópár-módszer — legalább is a 9—10 éves korban — e távoleső fogalmak kapcsolataira vonatkozó emlékezőképesség vizsgálatára, mint maximál teszt használható. Tehát reáterhetünk másikkérdésünkre, hogyan viselkednek a kiváló emlékezőképességű gyermekek más irányu el-

memüködések terén s milyen ezeknek a gyermekeknek az általános intelligenciája?

1. A nehezített szópár-anyaggal szemben kiváló emlékezőképességű gyermekek *iskolai számtan-osztályzata* kivétel nélkül mind egyes, kettős, ami az *iskolai számolási cenzurának szoros összefüggése mellett bizonyít a megtartó képességgel.*

2. Ezzel szemben, mint azt már az első részben említettük, *a magasabb számolás*, ill. a számtani gondolkodás képessége terén a kiváló emlékezőképességűek közül egyetlen egy sem bizonyult tehetségesnek. Nevezetesen: akiknek a felfogó emlékezete egyes, azok közül egyetlen egy sincs, a kettősök közül 5% van olyan, akinek legalább kettős a magasabb számolási cenzurája, míg azon egyetlen gyermek, akinél a megtartó emlékezet elérte a 64%-ot, tehát a kettőst, az a számolási teszt terén az ötösök közt foglal helyet. Ezek szerint: *a magasabb számolásbeli gondolkodóképesség kiválósága függetlennek látszik a távolabbeső fogalomkapcsolatokra való emlékezés jóságától.*

7. *Emlékezésbeli s általános iskolai kiválóság.* A magasabb emlékezőképességnek a pedagógiai általános cenzurával való összefüggését mutatja a felfogó emlékezetre vonatkozólag a XII., a megtartóra vonatkozólag a XIII. tábla:

XII. TÁBLA.

Pedagógiai általános cenzura.

Nehezített felfogó emlékezet	1	2	3	4	5	Össze- sen
	1.	1.05	—	0.5	—	—
2.	6.3	2.1	0.5	—	—	8.9
3.	15.7	3.1	2.1	1.5	2.6	25.2
4.	8.4	7.3	4.7	7.9	12.1	40.5
5.	1.05	2.1	4.2	5.7	10.5	23.7
Össze- sen	32.6	14.6	12.1	15.2	25.2	n=190

A táblázatból levonhatók a következő tételek:

1. Aki a kísérlet alapján egyes, kettős, tehát kiváló, azoknál az általános iskolai osztályzat tulnyomórészen szintén egyes-kettős, egy kis részükben pedig hármás. Ennél rosszabb nincs.

2. Akiknek a pedagógiai osztályzata négyes-ötös, vagyis rossz tanulók, azok nagyobb részének a nehezített szópár-anyag felfogó emlékezete szintén négyes-ötös, a kisebb része pedig hármas; olyan gyermek egy sincsen, akinél ezek közül a magasabb emlékezőképesség egyes-kettes, azaz kiváló lett volna.

3. Akiknek a magasabb felfogó emlékezetük 4-es, 5-ös, azoknak a pedagógiai általános cenzurája az egyestől az ötösig oszlik meg, vagyis, aki a nehezített szópár-emlékezet terén nem kiváló, annak az általános iskolai intelligenciája még nagyon jó lehet.

4. Akiknek az általános pedagógiai osztályzata egyes, kettes, azoknak csak kis része kerül a kiváló emlékezőképességűek közé, vagyis az általános iskolai intelligenciáról még nem lehet kiváló emlékezőképességre következtetni.

XIII. TÁBLA.

Pedagógiai általános cenzura.

Nehezített megtartó emlékezet	1	2	3	4	5	Össze- sen
	1.	—	—	—	—	—
2.	0.5	—	—	—	—	0.5
3.	3.1	—	0.5	—	—	3.7
4.	16.3	4.7	1.05	1.05	1.5	24.7
5.	12.6	10.0	10.5	14.2	23.7	71.0
Össze- sen	32.6	14.7	15.2	15.2	25.2	n=190

Ezen táblázat eredményeit röviden a következőkben foglalhatjuk össze:

1. Annak az egyetlen gyermeknek, akit kiválónak találtunk, az általános pedagógiai osztályzata is egyes volt.

2. Azok közül, akiknek az általános iskolai intelligenciája rossz, (4-es, 5-ös), egyetlen egy sem került a megtartó emlékezet terén a kiválók, de még a közepesek közé sem.

Tekintettel arra, hogy csak egyetlen egy gyermek volt a nehezített szópár-anyag 24 órás megtartása terén is kiváló, a táblázatból további következtetéseket nem vonhatunk le.

A XII—XIII. táblák alapján tehát azt állíthatjuk, hogy:

azoknak a gyermekeknek, akik a felfogó, akár a megtartó emlékezet terén a nehezített szópár-módszerrel vizsgálva kiválóknak bizonyulnak, általános iskolai intelligenciájuk nem lehet rossz, ezzel szemben azon tény, hogy az általános pedagógiai osztályzat kitűnő vagy jeles, még nem bizonyít kiválóság mellett sem a felfogó, sem a megtartó emlékezet terén.

Röviden megemlítem még, ha a normál-szópár-vizsgálat eredményeit hasonlítjuk össze az iskolai általános osztályzatokkal, úgy ezen egybevágást nem találjuk: az emlékezés terén egyes-ketteseknek egy része az iskolai osztályzatok terén négyes-ötösökre kerül és viszont. Vagyis: *normális jó emlékezet még nem mutat egyuttal jó intelligenciára.*

8. *Kor és nem befolyása az emlékezésbeli kiválóságra.* Végül, ha a kor és nem szerinti megoszlást nézzük, úgy azt találjuk, hogy:

a) *a harmadik osztály emlékezési teljesítményei kiválóság szempontjából lényegesen kisebbek, mint a negyedikéi.*

b) *a fiúk és lányok teljesítményei között a 9—10 éves korban lényeges különbség nincs,* de azért azt láthatjuk, hogy az egyes-kettesek, vagyis a kiválók száma a lányoknál nagyobb, mint a fiuknál, ezzel szemben a 4-es, 5-ösök közt is nagyobb számmal szerepelnek a lányok, mint a fiúk. Ez amellest szól, hogy a lányoknál a cenzurás értékek szóródása, a végletek között való tarka megoszlás nagyobb, semmint a fiuknál.

9. *Az emlékezetvizsgálatok eredményeinek összefoglalása.* Ezekután összegezve a felfogó és megtartó emlékezésvizsgálatok eredményeit, a következőket mondhatjuk:

1. A nehezített szópár-anyag azonnali reprodukciójának terjedelme a gyermekek egy tízedrészénél egyesnek, illetőleg kettesnek bizonyult, szemben a másik $\frac{9}{10}$ -edrészszel, amely a magasabb követelményeknek csak gyengén, vagy egyáltalán nem tudott megfelelni. A megtartó emlékezet terjedelme pedig csak egy gyermeknél (0.5%) a 190 közül ért el 64%-os terjedelmet, vagyis tesztünk szigorúan csak egyetlen 8—10 éves gyermeket választott ki, mint a távolabbeső gondolatkapcsolatok hosszabb időre való megőrzése szempontjából is valóban kiváló emlékezőképességűt.

Ezen eredmények amellest látszanak szólni, hogy a 9—10 éves korban a nehezített szópár-anyag terén a felfogó emlékezet 1-es, 2-es, vagyis a 60 százalékon felüli teljesítménye, a megtartó emlékezet terén pedig a 2-es, vagyis szintén a 60 százalékot túl-

haladó eredmény már kiválónak minősítendő, legalább is olyan esetben, ahol a teljesítményt csoportos vizsgálatban szabtuk meg.

2. Az összehasonlításul végzett analog normál-szópáremlékezési vizsgálatok eredménye megerősíti azt a tényt, hogy valóban csak a kiváló emlékezősű gyermekek, tehát akiknek emlékezőképessége a kipróbált normál mértékkel mérve csak egyes-kettes lehet, kerülhettek a tehetségesek közé; a közelfekvő, mindennapos gondolkodási anyag felfogása, avagy megtartása terén közepesek, avagy gyengék közül egyetlen egy sem.

A neheztett szópárananyag tehát a magasabb emlékezet vizsgálatára s ennek révén a kiváló emlékezőképességük megtalálására mint maximál teszt használható.

3. A kiváló emlékezőképességű gyermekeknek az iskolai számolási osztályzata is kitünő, illetőleg jeles volt, ellenben a számtani gondolkodás terén egyetlen egy sem bizonyult közülük kiválónak. A kitünő számolási készség tehát szoros összefüggést mutat az emlékezésbeli kiválósággal, az arithmetikai gondolkodásbeli kiválóság ellenben e korrelációt az emlékezéssel nem mutatja.

4. A kiváló emlékezőképességű gyermekek általános iskolai cenzurája tulnyomórészt kitünő, illetőleg jeles, egyetlen esetben sem rosszabb a közepesnél. E megállapítás világosan mutatja a messzebb fekvő értelmi kapcsolatok felfogása és megtartása terén mutatkozó jelesség összefüggését az iskolai általános haladással.

5. A kor, illetőleg osztály szerinti megoszlás azt mutatja, hogy a negyedik osztály eredményei jobbak a harmadikéinál, vagyis a korról a teljesítmény növekedni látszik.

6. A kiváló emlékezőképességűek *nemek* szerinti megoszlása e korban valamennyire a lányoknak jobb teljesítőképességét bizonyítja, egyuttal nehezebb emlékezési anyaggal szemben képességüknek a fiukét túlhaladó különböző értékűségét is mutatja.

Megjegyezni kívánom még, hogy úgy a számtani gondolkodásbeli, mint a magasabb emlékezési további vizsgálataink különböző korú gyermekeken folyamatban vannak, azonban a III—IV. elemi iskolás eredmények önmagukban is teljes egészét adván, érdeemesnek tartottam őket a közlésre.

Végül még meg kell köszönnöm *Biró Samu* igazgató urnak szíves támogatását a gyermekanyag rendelkezésemre bocsátásáért, de elsősorban is köszönettel tartozom *Ranschburg* tanár urnak

azért a nagymérvű és szíves támogatásáért, amellyel úgy a vizsgálatok véghezvitelében, mint az eredmények feldolgozásában mindenkor segítségemre volt.

Pótlás a korrekció közben: 1921 tavasza óta, midőn fenti közleményt „A Gyermek”-nek átadtam, a számolási gondolkodás tesztjének második sorozatát kipróbáltuk a gimnázium első és második osztályában, valamint további negyedik elemi iskolai osztályokban is. A nehezebb sorozat tesztjét tehát összesen 731 tíz-tizenkét éves tanulón vizsgáltuk. Az eredmény a fent közölt kísérletekhez képest csak annyiban módosult, hogy a kiváló számolók százalékszámát a tízéveseknél talált 0.42-ről a tizenéveseknél 1.80, a tizenkétéveseknél 3.27-re emelkedett. A második gimnáziumban a tényleg kiválóké száma tehát még mindig oly kicsiny, hogy a teszt e korban is használható még a számtani gondolkodás terén legjelesebbek gyors és objektív kiválogatására. A nemek közötti differencia a haladó korral is megmaradt, még pedig a fiúk javára.

Sajtóhibák.

1. A fenti értékes cikk közlés előtt anyagi okokból többféle változtatáson és visszaállításon ment keresztül, melyekben a szövegben értelen-zavaró sajtóhibák maradtak benn, u. m.:

110. oldalon VI. tábla helyett olvasandó X. tábla;

111. oldalon (a szövegben) VII. tábla helyett XI. tábla;

111. oldalon (a címben) VII. tábla helyett ugyancsak XI. tábla;

2. A III. ábrát, amely a számolóképesség eloszlását oszlopos grafikonban tüntette fel, takarékoság okából, sajnos, mellőznünk kellett, ez tehát a cikkből hiányzik.

Most jelent meg

NAGY LÁSZLÓ:

Didaktika gyermekfejlődéstani alapon.

Ara füzve 45 K (tagoknak 35 K.)

JOG- ÉS VÉDELEM.

Az iskola intézményes küzdelme a gyermekek erkölcsi elzüllése ellen.

A helsingforsi finn pedagógiai kongresszuson tartott előadás (1921. június)
irta Nemes Lipót tanár Budapestről.¹⁾

A mai iskola csak a gyermekeknek tanítandó tananyagot írja elő. Nem törődik avval, vajjon nincsenek-e olyan gátló körülmények, melyek az előre meghatározott tananyag elvégzését megakadályozzák.

A tananyag elvégzése nem is cél, csak eszköz a célhoz: a becsületes állampolgár, az igazi ember kialakításához. Ezen cél elérése érdekében a régi iskolának erősen bővülnek feladatai.

Nemcsak a gyermek értelmét kell fejlesztenie, hanem nevelni is kell, sőt a veszélyekkel szemben meg is kell védenie azt. Tehát minden iskolának egyuttal *gyermekvédő intézménynek* is kell lennie.

Az iskolába a gyermekek különböző környezetből, különböző lelkivilággal, más és más erkölcsi fogalmakkal kerülnek. Némelyik gyermek teljesen hibás irányban fejlődött. A nagy városok külvárosaiiban igen gyakran tömegesen élnek a hibásan fejlődő, erkölcsi züllés veszélyének kitett gyermekek. Ennek okai a gazdasági viszonyokban, a szülők életfelfogásában, laza erkölcsében s a tömeglakásokban keresendők. A rettenetes életviszonyok degeneráló hatással vannak a gyermekek testi fejlődésére, lelki világára, erkölcsére és értelmére. Az ilyen tömeglakásokban élő, rosszul táplált gyermek testileg jóval fejletlenebb, mint a hasonló korú, jó viszonyok között élő polgár gyermeke.

¹⁾ Azon alkalomból, hogy a „*gyermek gondozók*“ felállításáról szóló miniszteri rendelet megjelent, időszerűnek tartjuk e cikk közlését.

Több évi tapasztalatszerzésem s adatgyűjtésem arról is meggyőzött, hogy az ilyen elhagyottan nevelődő, vagy maguk előtt rossz példát látó gyermekek teljesen antiszociális irányban fejlődnek.

Ez alkalommal nem óhajtom részletesen ismertetni a gyermekek erkölcsi elzüllésének külső és belső okaira vonatkozó kutatásaimat, hisz ezen tanulmányoknak nem is ez a célja. Sajnos, a züllés veszélyének kitett és erkölcsileg züllött gyermekek száma rengeteg módon szaporodott és növekszik ma is nap-nap után, amihez a háború, a forradalmak s az ezekkel járó gazdasági és társadalmi változások járultak hozzá.

Amikor mi ezt a tényt fájdalmasan vagyunk kénytelenek konstatálni, nem szabad letargiába esnünk, hanem minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy ezt a züllési folyamatot megállítsuk s a jövő nemzedék normális testi-lelki fejlődését biztosítsuk.

A társadalom ennek a szükségességét már a múltban is érezte s ezért alakultak a különböző gyermekvédő egyesületek, ezek azonban legnagyobb részt a gyermekek testi fejlődését igyekeztek biztosítani; működésük kimerült a jótekonkodásban: a gyermekeket ruhával és étellel látták el. Evvel azonban még nem tudták megakadályozni a gyermekek erkölcsi elzüllését. Dacára a sok gyermekvédő egyesületnek, a bűnöző gyermekek nagy száma nap-nap után szaporodott. A fiatal korúak bíróságai, melyek úgy a nyugati államokban, mint nálunk felállítottak, nem bírták csökkenteni a nagy létszámot. A bíróság elé már legtöbbször olyan gyermekek kerülnek, kiknél a kriminális kivillanás már megtörtént, kiknél az idegrendszer hibás begyakorlásának, a züllés irányában való fejlődésnek a bíróság elé kerülésig semmisen állta útját. Ez pedig nagyon gyakran már késő, mit a javító-nevelésnek és a fiatalokorúak fogházának gyakori eredménytelensége is bizonyít.

Feladatunk az lenne, hogy megtaláljuk azt a módot, ahogyan a gyermekek erkölcsi elzüllése elleni küzdelmet a legeredményesebben felvehetjük.

A társadalmi gyermekvédelem eredménytelennek bizonyult, a patronázs nem tudja figyelemmel kísérni az egyes gyermekeket, munkájából hiányzik a szakszerűség, nem látja meg az okokat, melyek a gyermekek hibás fejlődését előidézik, sőt még a hibás fejlődést sem veszi észre.

A gyermekek fejlődését a szülői házon kívül csak az iskolában tudjuk figyelemmel kísérni, ott, ahol mindennap szemünk előtt

van. Már a kisededévóban kell a gyermeket figyelni s ha fejlődésében rendellenességet tapasztalunk, meg kell tudnunk ennek okát, hogy gyógyítani tudjuk. Nekem erős a meggyőződésem, hogy a *preventív gyermekvédelem legbiztosabb helye az iskola. Csak az iskolában intézményesen szervezett gyermekvédelmi munka tudja megállítani azt a lavinát, mely a gyermekek erkölcsi elzülése terén megindult.* Az iskolát, hogy gyermekvédő munkájának meg tudjon felelni, új szervekkel kell ellátni.

Minden iskolának kell lennie egy *iskolai gyámjának*, kit a tanszemélyzetből képeznek ki erre a célra. Az iskolai gyámnak tanfolyamot kell végezni, hol a gyermektanulmányból, gyermekfejlődésből, gyermekegészségtanból és a szociológia köréből különösen oly irányú elméleti és gyakorlati kiképzésben részesül, mely a gyermekvédelmi munkához szükséges.

Az iskolai gyám rendes tagja a tantestületnek, a tantestületi értekezleteken részt vesz, felvilágosítással szolgál a gyermekek otthoni életére vonatkozólag. A gyám felügyel a gyermekek testi-lelki fejlődésének normális menetére. Ha valahol baj van, azonnal intézkedik, miután megtalálta a baj okát.

A tantestülettel állandóan érintkeznek, az osztályfőnökök felhívják figyelmét az egyes gyermekekre, kik bármilyen téren gyanúsak.

A gyám állandóan érintkezik az iskolaorvossal, neki a gyermekek vizsgálatában állandóan segít. A testileg beteg gyermek ügyét az orvos intézi, ha külön kezelést igényel. Így a gyám a szülőkkel megbeszéli a gyermek gyógykezelésének módját, esetleg kórházba való elhelyezéséről gondoskodik akár maga, akár a központ útján.

A gyám munkájának csak kisebbik része folyik le az iskolában, működésének tere leginkább az iskolán kívül van, *a szülők között.* Ha egy gyermekkel baj van, a gyám megjelenik a gyermek otthonában, kikutatja, mi az oka az abnormis viselkedésnek. Ilyen munkája közben tapasztalhatja, hogy gyakran hibásan ítéli meg a gyermeket az iskola s ennek oka, hogy a gyermek otthoni életviszonyait nem ismeri.

A gyám az olyan gyermekről, akivel baj van, környezettanulmányt készít s amennyiben a gyermek saját környezetében megjavítható, megbeszéli a szülőkkel a gyermekkel való bánásmódot, megtárgyalja az eszközöket, melyek a gyermek megjavításához szükségesek. S ebben van a gyámi munka nagy *társadalom-*

javító jelentősége is. A sokszor tanulatlan, kevésbé intelligens szülőt tanítja, megismerteti vele a helyes nevelés elveit. Ebben látom a gyám működésének fontos szociálpedagógiai jelentőségét.

Ha a szülők napközben el vannak foglalva házon kívül, vagy a gyermek környezete nem megfelelő, úgy a gyám a gyermeket a *napközi otthonba* utalja, hogy a gyermeket az unalomtól s az esetleges csavargástól megmentse.

A napközi otthonok berendezésének, helyes foglalkoztatásának ismertetése nem tartozik ide, annyi azonban bizonyos, hogy a mai formájában a napközi otthon fenn nem maradhat: korszerű reformokra szorul. Olyan intézménnyé kell tenni, hol minden egyes gyermek egyéniségének megfelelő foglalkoztatásban részesülhet.

Ha a gyám a gyermek hibás fejlődésének okát nem tudja megállapítani, vagy saját hatáskörében nem tud intézkedni, akkor jelentést tesz az iskolai gyermekvédelem központi szervének, nevezük „*iskolai gyermekvédelmi központnak*“. Ez a központi szerv irányítja s egyuttal ellenőrzi is a gyámok munkáját.

A problematikus esetekben, vagy midőn a züllés veszélyének kitett gyermek javítása érdekében rendkívüli intézkedésre van szükség, a központ végzi azt. A gyermekvédelmi központ e célból nemcsak az iskolákkal s a gyámokkal érintkezik állandóan, hanem a különböző gyermekvédő intézményekkel is. Rendkívüli esetekben, midőn a gyermekeknek az iskolákból való eltávolítása válik szükségessé (a középfokú iskolákban), javaslatot tesz és intézkedik is a gyermekek további nevelését illetőleg. Szóval megakadályozza, hogy a megtévelyedett fiatalok az utcára kerüljenek s esetleg még jobban elzülljenek.

Minden *közoktatásügyi központnak* (miniszteriumnak, megyei és városi központoknak) kiegészítő része legyen egy gyermekvédelmi szerv, hol a körzethez tartozó iskolai gyermekvédelmi eseteket intézik.

A központ sikeres működése érdekében legyen ellátva *pszichológiai laboratóriummal* is, hol az odakérülő gyermekekről pszichogrammot készítenek s egyuttal javaslatot tesznek a hiba gyógyításáról. A gyermek környezetének és egyéniségének ismerete alapján tudjuk csak igazán alkalmazni a megfelelő nevelést.

Az iskolai gyermekvédelmi központ minden hónapban 1—2 együttes értekezletet is tart az iskolai gyámokkal, ahol megtárgyalják intézkedéseiket s egymástól is sokat tanulnak.

A környezetéből elhelyezett, vagy más iskolába átiratott

gyermek megjavítása még nem egész biztos, hogy sikerül. Ezért az intézkedéseket nem lehet véglegesnek tekinteni. A gyámnak továbbra is figyelemmel kell kísérni a gyermeket s ha netán nem sikerült a javítás, újabb kísérlethez kell folyamodni. Semmiféle fáradtságot nem szabad soknak találni, midőn egy gyermek megmentéséről van szó, mindenképen meg kell keresnünk az archimedesi pontot, hol megfogva a gyermeket, belőle a társadalom számára hasznos munkást nevelhessünk.

Budapesten már 1918 márciusában *Városov Gyula dr.* tanácsnokkal, aki teljesen megértette és átlátta az iskolai gyermekvédelem nagy jelentőségét, kidolgoztuk az iskolai gyermekvédelem elaborátumát. A Városov Gyula és általam készített javaslat alapján 1918 végén gyakorlatba is vittük az iskola gyermekvédelmi munkáját. Budapest területén 107 gyám működött, melyet egy központból irányítottak. Megállapítottuk, hogy az iskola és a gyermekek érdekében szinte nélkülözhetetlen az iskola ezen gyermekvédelmi munkája.

Az eddigi gyermekvédelmi munka erősen magán hordta a dilettantizmus bélyegét. E kérdést csak megfelelően képzett, meleg érzésű szakemberek tudják megoldani.

Az iskolai munkának ilyen kibővítése avval a gyakorlati eredménnyel jár, hogy a tanítók jobban megismerik a gyermekeket, az iskolában a gyermekekről vezetett *egyéniségi lap* — ennek vezetése fölülte kívánatos gyermekvédelmi szempontból is — sokkal alaposabb tájékoztatást nyújt a környezet ismerete révén. Egész más szemmel látják a gyermeket, mint egyéniségének ismerete nélkül, meg tudnak érteni olyan hibákat, amelyeket egyébként tisztán a gyermek bűnének tartanának.

Nagy jelentőségű az iskolai gyermekvédelem munkája tudományos szempontból is. A szülők és a környezettel való érintkezés révén olyan értékes adatokhoz juthatunk, amelyek alapjául szolgálhatnak *egy gyakorlati pozitív szociálpedagógiának*, mely ezideig csak elméletekből táplálkozott.

Ha több évi tapasztalat alapján megállapítjuk, hogy a hasonló okokból züllésnek induló gyermekeknél minő eszközökkel sikerült a gyermekeket megjavítani, illetőleg a hibás irányba fejlődő gyermeket helyes irányba terelni, úgy megteremthetjük a preventív pedagógiáját, amelynek fölülte nagy jelentősége lenne a társadalom megjavítása szempontjából.

Ezek volnának azok a nagyjelentőségű eredmények, melyeket

a nagy vonásokban itt ismertetett iskolai gyermekvédelmi szervezet révén elérhetnénk. Erős a meggyőződésem, hogy az iskolai munkában megszervezett gyermekvédelemért hozott áldozat búsán meghozná gyümölcsét. A mai gazdasági és társadalmi viszonyok között pedig egyenesen nélkülözhetetlen az iskola szakszerű gyermekvédelmi munkája.

A gyermekgondozó intézmény.

A nemzetgyűlés által 1921. XXX. szám alatt alkotott törvénycikk szigorú intézkedéseket tartalmaz a gyermekek iskolakötelezettségéről és súlyos büntetésekkel illeti azokat a szülőket, akik gyermekeik iskoláztatását elmulasztják. Rövid idő múlva ki fogják bocsátani a törvényhez a végrehajtási rendeletet. Ezen végrehajtás előkészítése végett a közoktatásügyi miniszter „*gyermekgondozónői*“ állásokat szervez kísérletképpen 10 különböző helyen 15 gyermekgondozó tanítónővel. E kísérleti helyek: Pécs, Pécsbányatelep, Mezőtúr, Győr, Tatabányatelep, Mindszent, Hatvan, Erzsébetfalva, Kaposvár, Veszprém, Magyaróvár, Moson. A miniszter a gyermekgondozónők számára a következő utasítást adja:

A gyermekgondozó részt vesz a körzetébe eső iskolák tanítótestületi ülésein, tehát a tanítói testületnek tagja, nap-nap után személyesen tárgyal az igazgatóval és a testület egyes tagjaival, azoktól értesül a gyermekek körül szerzett tapasztalataikról, megbeszéli az egyes növendékekkel szemben követendő eljárást és aztán érintkezésbe lép a szülői házzal. Így például, ha a gyermek mulaszt, meglátogatja otthonában, tapintattal megállapítja a mulasztás valódi okát. Ha nemtörődomségből eredt, felvilágosítólag, ha ruhahiányból, segítőleg lép közbe. Közli ily módon szerzett tapasztalatait az iskolával (igazgatóval, gondnoksággal, tanítóval), ezek pedig a jótékonyági akciót vezető tényezőkkel lépnek a mulasztás okának megszüntetése érdekében érintkezésbe. Ha betegség a mulasztás oka, megtudja, hogy orvosi kezelésben részesül-e a gyermek; ha nem, mi ennek az oka. Ha az anyagiakon vagy a szülők elfogultságán múlik, a fennjáromó gyermeket szülői beleegyezéssel maga vezeti az orvoshoz; ha ágyban fekvő, az orvost értesíti és szükség szerint ingyenes gyógyszerről az erre illetékes tényezők közbejöttével gondoskodik. A vézna, sápadt, testileg gyenge gyer-

meknél a szülők érzékenységének érintése nélkül kutatja, hogy valódi szegénységből eredő táplálékhiányban vagy az ételnemű elkészítésében, ennek minőségében leli-e okát a testi fejletlenség és eszerint igyekeznek segítő kezek közremunkálásával a bajt orvosolni.

Tisztátalanság esetén felvilágosítással, ha kell, tényleges segítséggel lép közbe stb., stb. — Szóval a gyermekgondozónak olyan kapocsnak kell lennie, mely az iskola és a szülői ház közt az állandó összeköttetést nemcsak létesíti és fenntartja, hanem a kettő közt a viszonyt a szeretet melegével bensővé is teszi. Az iskola és óvoda iránt rendületlen bizalmat kell ébresztenie és mindezt tapintattal, önzetlenséggel és azzal a szeretettel, mely előtt a legzárkózottabb szívek is megnyílnak.

A gyermekgondozó és az intézeti igazgató az egyes esetekről, különös figyelmet érdemlő tapasztalataikról rendszeresen *naplószerű jegyzeteket* vezetnek, melyekkel külön adandó rendelkezések szerinti szolgálati úton beszámolnak ide. Ezekből a tapasztalatokból fog aztán az egész intézménynek viszonyainknak megfelelő szervezete kiforrni.

A miniszter reméli, hogy a gyermekgondozói intézmény a szülői házat az iskolához és óvodához közelebb fogja hozni s a gyermekvédelmet, a nevelést és oktatást keresztény és nemzeti szellemben fogja szolgálni. E célnak megfelelően a gyermekgondozói intézmény megszervezését *Schlachta* Margit nemzetgyűlési képviselőre bizza, aki a helyszínen értekezleteket fog tartani a gondnokság, a tanítótestület tagjaival s a helybeli gyermekvédelmi tényezőkkel.

Általában helyeseljük ez intézmény létesítését, amely első kísérletül fog szolgálni, hogy az iskolai „tanítás” rendszerébe bekapcsolódjék a gyermekvédelem. A rendelet tehát nagyfontosságú iskolai reformhoz teszi meg a kezdő lépést. A részletekre azonban van néhány megjegyzésünk.

1. A rendelet bevezető része hangsúlyozza az erkölcsi szempontokat; azonban a konkrét intézkedései a gyermeknek csak anyagi felsegüléséről s egészségügyi védelméről szólnak. Szükséges, hogy a gyakorlatban pótolják ezt a hiányt s a gyermekek *erkölcsi védelmét* legalább is oly mértékben karolják fel a „gyermekgondozónók”, mint az egészségügyit.

2. A „gyermekgondozónői” elnevezés nem jó. A gyermekgondozás, miként a Néptanítók Lapja szakismertetője is helyesen jegyzi meg, a külföldön mindenütt, mint társadalmi intézmény jött

létre. Ez a szó tényleg a társadalom gondoskodását jelenti az iskolával szemben (nurse-ök), ők látják el élelemmel, ruházattal azokat a gyermekeket, akiket az iskola kijelöl.

Itt azonban nem társadalmi intézményről, hanem iskolai hatósági feladatról, a tanítótestület hivatalos, társadalmi munkájáról van szó, amelyet a tanítótestület egyes megbízott tagjai kötelességszerűen végeznek. Miért nem tartotta meg a miniszter az *iskolagyám* elnevezést, amelyre nézve már hagyományaink vannak Magyarországon vagy legalább Budapesten? Hiba tehát, hogy a rendelet az iskola és a társadalom munkáját nem különbözteti meg világosan.

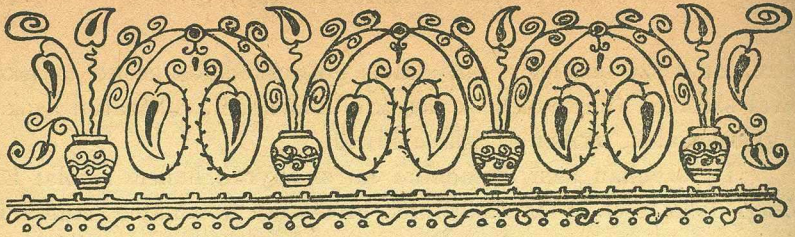
3. Feltűnő, hogy a miniszter tíz vidéki várost jelöl meg a „gyermekgondozói“ intézmény kísérletszerű felállítására; ellenben mellőzi a fővárost, ahol pedig a legégetőbb szükség volna reá. Van ugyan ilyen irányban valamelyes intézkedés a hatóság jóvoltából a fővárosban, de az még kísérletnek sem igen mondható. Első sorban a fővárosban kellett volna alaposan kipróbálni a gyermekgondozói vagy gyermekgyámi intézményt, ahol annak keletkezését s működését közvetlenül kísérheti figyelemmel a kormány s azután térni át a vidékre, ahol a szervezés esetleges hibái nehezebben észlelhetők s kockázatosabbak, mint a fővárosban s ahol a társadalom gyermekvédelme sokkal szervezetlenebb, mint a fővárosban. Attól lehet tartani, hogy a „gyermekgondozónők“ éppen ez okból, minden jószándékuk ellenére is működésük kifejtésében tehetetlenek lesznek.

Megjelent és nagyon aktuális

Grósz Gyula dr.: Gyermekegészségtana.

Ara vászonba kötve 70 K, füzve 40 K; tagoknak 30 K.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság 12. rendes közgyűlése.

Jegyzőkönyv: a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak 1921. november 20-án a Magyar Tudományos Akadémiában tartott köz- és választmányi gyűléséről.

A) Közgyűlés.

Jelen vannak: *Gr. Teleki Sándorné*, *Gr. Teleky László* és leánya, *Gr. Teleki Pál*, a Közgazdasági Egyetem tanára, *dr. Berzeviczy Albert* a Tudományos Akadémia elnöke, *Hegyeshalmy Lajos* miniszter, *Herczeg Ferenc* író, *Szentkereszt Béla*, *Bárczy István* nemzetgy. képviselő, *Dr. Imre Sándor* vallás és közokt. államtitkár, *Báró Pap Géza*, *dr. Goszleth Ernő* tanácsjegyző, a fővárosi Tanács képviselőjében; *dr. Rónay Zolián* min. tan. a Képzőművészeti Tanács képviselőjében; *Matos Jenő* és *Ferenczy Gyula* a Magyarországi Munkások Gyermekebarát Egyesületének képviselőjében; *Lévay E.* a M. T. E. képviselőjében; *Angyal János* az Orsz. Szabadokt. Tanács képviselőjében; a Föv. Népjóléti Központ képviselője; *Grusz Frigyes* és *Háros Antal* titkár, a Magyarországi Tanítók Eötvös alapja képviselőjében. *Glück Frigyes*, özv. ifj. *Pelczmann Ferencné*, *dr. Ranschburg Pál* egyet. tanár, társelnök, *Mária Terézia f. m. m. Mária* Ovleta nővér, *Soós Elemérné*, *dr. Tuszkay Ödön* főorvos, *Schmidt Ödön*, *Bleier Mór*, m. kir. tüzérezredes, *Radnai Imre*, *Somló Jenő* igazgató, *Borbás Béla*, *Balás Béláné*, *dr. Körössy György* főigazgató, *Rittuper Lászlóné*, *Fetterné Farkas Iréné*, *Bakonyi Hugó*, *dr. Wessely Ödön* egyet. tanár, *dr. Incze József* igazgató, *Szidon G. Károly*, *Domokos Lászlóné*, *Tormay Géza*, *Szekeres Etelka*, *Quint Józsefné*, *Quint József* tanítóképző intézeti igazgató, *dr. Balogh Jenő* a M. Tud. Akadémia főtítkára, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság társelnöke, *Nagy László* ügyvivő elnök, *Répay Dániel* főtítkár, *Ballai Károly* muzeumi igazgató és még sokan. Elnök: *Balogh Jenő*, később *Ranschburg Pál*, a választmányi ülés elnöke *Nagy László*, jegyző *Fodor Márk* dr. tanár.

1. *Dr Balogh Jenő* elnöki megnyitójában a következőket mondotta: Tisztelt Közgyűlés! Nehéz időknek kényszerű szünete után a Magyar Gyermektanulmányi Társaság újból munkába áll és ezzel kifejezi azt a meggyőződését, hogy a nagy célok szolgálatában, amelyekre alakult: a haldás ügye, az emberiség és a magyar nemzet érdekében, működésére továbbra is szükség van. Az emberség gazdasági, társadalmi és politikai átalakulásának részben viharos, részben nyugtalanul fejlődő korszakában, melyet átélünk, sok igazi, még több vélt érték megsemmisült: ellenben, tudományos, komoly alapon végzett gyermektanulmányozás *jelentőségében* még növekedett. Ez természetes, mert az állam és a társadalom értékei közt ma még fontosabb mindaz, ami a jobb jövőt szolgálja; ennek a jövőnek legszilárdabb biztosítékai pedig: a fiatalság és a gyermekek. Az ő érdekükben *komoly* és teljesen *tudományos* munkát kell a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak szerveznie, a neveléstudományi, valamint az orvosi és társadalmi tudományok széles mezején és pedig oly alakban, hogy azt a gyermeknevelés, az elhagyatott vagy segélyre szoruló gyermekek érdekében kifejtett szociálpolitikai tevékenység, a fiatalok javára végzett pártfogó munka, a gyámügyi igazgatás és szükség esetén az ítélkezés terén is felhasználni lehessen. Ez a feladat rója Társaságunkra azt a kötelességet is, hogy megfelelő *tudományos* előadássorozatok szervezésével a szükséges ismereteket és adatokat széles körökben is terjessze. A Társaságra váró nehéz feladatoknak teljes átérzésével állunk munkába. De a jövő munkásságnak megkezdése előtt, a *multból* még egy nagy, nemes kötelességet kell lerónunk. Meg kell emlékeznünk arról a kiváló férfúról, akinek néhány jeles pedagógus mellett Társaságunk megalakulását köszönheti, aki a Társaság évkönyveiben is megörökítette nevét, aki évtizedeken át állandó érdeklődéssel lelkesített és munkában tartott bennünket. Felkérem *Nagy László* ügyvezető elnök urat, sziveskedjék *gróf Teleki Sándorról* emlékbeszédét megtartani.

2. Köz- és választmányi ülésünk jegyzőjéül *dr. Fodor Márkot*, a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig *Éltes Mátyás* igazgató urat és *Bakonyi Hugó* könyvtáros urat kérem fel.

3. Ez után *Nagy László* tartotta meg emlékbeszédét, amelyet A Gyermekek jelen számában közlünk. Elnök megköszöni az emlékbeszéd megtartását s kimondja a közgyűlés határozatát, hogy az A Gyermekekben közzététessék.

4. Az elnöki tisztet *Ranschburg Pál dr.* veszi át.

5. *Répay Dániel* főtitkár bemutatja jelentését Társaságunk 1918.—21. éveinek működéséről.

Elnök köszöni a főtitkárnak meleg tollal megírt, szép jelentését és egyuttal a közgyűlés hozzájárulását kéri az elhangzott indítványokhoz. A közgyűlés elfogadja a főtitkár indítványait, amelyek értelmében köszönetet szavaz ífj. özv. Pelczmann Ferencnének, Társaságunk számára való búzgó pénzgyűjtéseért; köszönetet mond a Székesfővárosi Könyvtár igazgatóságának, amiért sorozatos előadásaink számára előadóteremtét átengedni szives volt és megbizsa az Elnökséget azzal, hogy lépjen érintkezésbe a kultuszminisztériummal a további segély kiutalása ügyé-

ben. Köszönetet mond végre az Akadémia Elnökségének is, termének a mai közgyűlés számára való átengedéséért.

5. *Ballai* Károly pénztáros bemutatja számadását a bevételekről és kiadásokról. A közgyűlés a pénztári jelentést tudomásul veszi és elnök ajánlatára köszönetet mond a pénztárosnak fáradozásáért.

7. *Dr. Kőrössy* György főigazgató előterjeszti a számvizsgálóbizottság jelentését. Tudomásul szolgál.

8. *Dr. Kőrössy* György a bemutatott jelentés alapján a pénztáros felmentését javasolja. A pénztáros felmentetik.

9. *Ballai* Károly előterjeszti az 1921—22-re szóló költségvetést. A költségvetést a közgyűlés tudomásul veszi, egyben elnök javaslatára köszönetet mond mindazoknak, akik a lefolyt nehéz évben anyagilag segítettek a Társaság segítésére. Kifejezi reményét, hogy a társadalmi támogatás, amelyre oly nagyon rá vagyunk utalva, a jövőben sem fog elmaradni. (A költségvetést s az adományokról szóló kimutatást közöljük.)

10. *Dr. Incze* József, a kijelölő bizottság elnöke, bemutatja a tisztikar választására vonatkozó jelentését. Elnök megállapítja, hogy a közgyűlés a jelölő bizottság jelöltjeit elfogadja és ebből kifolyólag szívélyesen üdvözli Nagy Lászlót, kit elnökké való megválasztása alkalmával főlöszlegesen bemutatni, hiszen sok egyéb munkája mellett az elnöki feladat munkáját is eddig ő végezte, jobb kezekbe valóban nem kerülhetett a zászlónk. *Nagy* László hálásan köszöni a megválasztása alkalmából hozzáintézett szavakat, amíg az elnöki székben ülni fog, igyekezni fog minden tekintetben eleget tenni kötelességének, de bejelenti rögtön, hogy nem tekintí magát Teleki Sándor gróf utódjának, csak ideiglenes elnöknek. Szükségesnek látja, hogy a társadalmi elnöki tisztet fenntartsuk és ez állást, mihelyt kedvezőbb idők ezt lehetségessé teszik, betöltsük. Addig is azonban súlyos helyzetünk dacára bizodalommal néz a jövőbe, mert egy olyan társaság, amellyel szemben a társadalom bizalma és támogatása oly imponáns mértékben nyilatkozik, hiszen eddig mintegy 200 egyén járult hozzá Társaságunk támogatásához, garancia arra, hogy megkezdett csapásunkon zavarok, megállás nélkül haladhatunk tovább. A tisztikar többi megválasztott tagjai a következők:

TÁRSELNÖKÖK: *Balogh* Jenő dr. v. b. t. t. ny. igazságügyi miniszter a Magyar Tud. Akadémia főtítkára; *Bárczy* István dr. ny. igazságügyi miniszter és főpolgármester, nemzetgyűlési képviselő; *Ranschburg* Pál dr., egyet. nk. tanár, főorvos.

FŐTITKÁR: *Répay* Dániel, állami tanítónőképzőintézeti tanár.

TITKÁROK: *Bakonyi* Hugó, az Országos Pedagógiai Könyvtár könyvtárosa; *Gröber* Vilma, fív. polg. isk. tanár.

JEGYZŐK: *Fodor* Márk dr. fív. középisk. tanár; *Fetterné Farkas* Irén, fív. népisk. tanítónő; *Schmidt* Ferenc tanár.

KÖNYVTÁROS: *Stelly* Gizella fív. fővónő.

SEGÉDKÖNYVTÁROS: *Szekeres* Etelka fív. népisk. tanítónő.

PÉNZTÁROS ÉS KÖNYVKIADÓHIVATAL VEZETŐJE:

Ballai Károly.

ELLENŐR: *Fürj* Pál nyug. gyógyepedagógiai tanár.

A SZÁMVIZSGÁLO BIZOTTSÁG TAGJAI: *dr. Kőrössy György* elnök.

Tag: *Acs Lipót* középiskolai tanár.

Póttag: *Bikkfalvy Ilona* polg. isk. tanítónő.

A VÁLASZTMÁNY TAGJAI LETTEK: *Adler Simon*, izr. siketnéma intézeti igazgató, *Albert Juliska* tanítónő, *Balassa József* dr. egyetemi tanár, *Barcsay Károly* áll. tanítóképző int. tanár (Győr), *Bardócz Pál* főv. népisk. igazgató, *Bartucz Lajos* dr. egyet. m. tanár, *Benedek Ábrahám* főv. kiegészítő isk. tanító, *Berkes János*, állami győgyeped. intézeti igazgató, *Bernolák Kálmán* áll. leányfőgimn. igazgató, *Bérczy Sarolta*, a Kriminálped. intézet segédje, *Biró Sándor* áll. népisk. igazgató (Miskolc), *Blattner Géza* festőművész, *Bognár Cecil* bencés tanár (Tét) *Dévui Flóra* tanítónő, *Domokos Lászlóné*, az új iskola igazgatótulajdonosa, *Donner Lajos* ny. leányközépiskolai igazgató (Békéscsaba), *Drózdly Győző* tanító, nemzetgyűlési képviselő, *Eötvös K. Lajos* ny. kir. tanfelügyelő, *Éltes Mátvás* áll. kiegészítő iskolai igazgató, *Elefánthy Sándor* igazgató-tanító, Debrecen, *Follért Károlyné* ny. posta- és távirda- vezérigazgató neje, *Forgách Julia* áll. kisednevelő (Szeged), *Felhösy Mária* főv. tanítónő, *Gerely Jolán* főv. polg. isk. tanárnő, *Gerencsér Istvánné* áll. tanítóképző int. tanárnő, *Gerő Katalin* árvaházi igazgató, *Glücklich Vilma* főv. polg. isk. tanárnő, *Gockler Lajos* dr. főv. felsőkeresk. isk. tanár, *ifj. Gonda Béla* máv. főmérnök, *Grosz Gyula* dr. egyet. m. tanár, orvos, *Grusz Ede* áll. főreálisk. igazgató (Esztergom), *Halmos Andor* kir. tanfelügyelő (Szolnok), *Havas Gyula* ny. kir. tanfelügyelő, *Herodek Károly*, a Vakok orsz. kir. intézetének igazgatója, *Hermann Imre* dr. idegorvos, *Hrabovszkiné Révész Margit* dr. győgyeped. int. igazg. tulajdonos, *Jávor Gyula*, siketnéma-intézeti tanár (Debrecen), *Imre Sándor* dr. vallás- és közokt. miniszt. államtitkár, *Istenes Károly*, győgyeped. int. tanár, *Jablonkay Géza* dr. főv. felsőkeresk. isk. tanár, *Jepuréné Fábrián Márta*, polg. isk. tanárnő (Belényes), *Jovicza Ignác* főv. népisk. igazgató, *Kapronczay Mihály* főv. ének-tanító, *Kármán Elemér* dr. törvényszéki bíró, a Kriminálped. int. igazgatója, *Kaufmann Irén* dr. idegorvos, *Kemény Gábor* főgimn. tanár, *Keszler Károly* áll. tanítóképző int. tanár, *Kiss Pálné Szapáry Vera* grófnő (Göd), *Klis Lajos*, áll. siketnéma int. igazgató, *Kremsier Irma*, az Új Iskola tanítónője, *Krécsy Béla* ny. gimn. tanár, *Krudy Gyuláné* író, Budapest, *Lőrinczy György* kir. tanfelügyelő, író, *Lukácsné Szász Irén*, magán népisk. igazgató-tulajdonosa, *Martin Gyula* főv. kiegészítő isk. igazgató, *Máday István* dr. egyetemi tanársegéd, idegorvos, *Meer Lujza* tanítónő, *Molnár Oszkár* áll. tanítóképző tanár, *Molnár Sulpic*, bencés főgimn. igazgató (Esztergom), *Mosdóssy Imre* min. tanácsos, tanfelügyelő, *Muraközy Ilona* igazgató-tanítónő, *Nagy Antónia* főovónő, *Nagy Dezső* dr. ügyvéd, *Nemesné Müller Márta*, a Családi iskola igazgatója, *Neugebauer Vilmos* kir. tanácsos, az Orsz. Gyermekv. Liga igazg. *Novágh Gyula* dr. középisk. tanár, *Ozorai Frigyes* dr., a Fővárosi Ped. Szeminárium igazgatója. *Pollacsek Frigyesné* áll. pártfogó tisztviselő, *Pruzsinszky János* dr. ny. gimn. főigazgató, *ifj. Pelczmann Ferencné* magánzó, *Quint József* áll. tanítóképző int. igazgató, *Ráth Végh István* táblabíró, *Sajó Aladárné* tanítónő, *Sarbo*

Artur dr. egyetemi tanár, orvos *Ságody Ottmár* zenetanár, *Sándor Péter* igazgató, *Stoll Ernő* tanító (Nyiregyháza), *Scherer Sándor* áll. tanítóképző int. főigazgató, *Schönwald* Kabos gyáros, *Szántó* Menyhért, min. tan., a Társad. Muzeum igazgatója, *Szentkereszt* Béla báró, az Orsz. Gyermekvédelő Liga elnöke, *Szidon G.* Károly f. felsőker. isk. tanár, *Szoby* Aranka tanítónő, *Szondi Lipót* dr. ideg orvos, *Szilágyi* Artur Károly udv. tanácsos, ügyvéd, *Szűry* János dr. ny. keresk.-ügyi miniszter, *Tas* József f. népisk. igazgató, *Tóth Kálmán* egri f. népisk. igazgató, *Tuszkai* Ödön dr. főorvos, *Urhegyi* Alajos áll. tanítóképző tanár, *Vajna* Ödön, Máv. főellenőr, *Varga* Béla tanító (Rábaszentmihály), *Vas* Károly törvényszéki bírósági, *Várad* József színész, *Várossy* Gyula f. tanácsnok, *Wagner* János áll. tanítóképző int. főigazgató, *Winecker* Sándor tanító a népjóléti központ vezetője (Dombóvár), *Zalán* Katinka, a Pedag. Kli-nika segédje, *Zsoldos* Benő dr. gyermekbírósági. Összesen 99.

A központi választmánynak hivatalból tagjai:

1. A központi szakosztályok elnökei és titkárai.
2. A vidéki fiókkörök tisztikara.

B. Választmányi ülés.

1. Nagy László újonnan megválasztott elnök a közgyűlés által megejtett választásokra nézve pótlólag megjegyzi, hogy a kijelölő-bizottság a harmadik titkári állásra, *Nemes* Lipót tisztére nem jelölt senkit. Elnök ennek következtében megbizta az Igazgató-tanácsot, hogy akkor, amikor *Nemes* Lipót ügye befejeződött, illetőleg ő igazolást nyert, tegyen előterjesztést az ő alkalmaztatását illetőleg. Elvileg vonatkozik ez a többi hasonló sorsú tagokra is. Tudomásul szolgál.

2. Nagy László felkéri a főtitkárt, hogy tegye meg jelentését az *igazgató-tanács* tagjainak megválasztása ügyében. *Répay* Dániel erre jelenti, hogy alapszabályaink értelmében a választmány most megválasztott tagjai hivatottak arra, hogy az Igazgató-tanács tagjait a magá kebeléből megválasszák, miért is döntés végett előterjeszti a jelöltek névsorát. Nagy László elnök megállapítja, hogy a választmány elfogadja a bemutatott névsort és így a jelölteket megválasztottaknak mondja ki. Az Igazgató-tanács tagjai lettek:

Régiiek: *dr. Grosz* Gyula egyetemi m. tanár, *Domokosné* Löllbach Emma, *Hrabovszky* dr. *Révész* Margit igazgató-orvos, *Lukácsné* Szász Irén igazgató, *Ságody* Ottmár zeneművész, *Tuszkai* Ödön dr. főorvos.

Ujak: *Báró* *Szentkereszt* Béla, a Gyermekvédelő Liga kormányzó tanácsának elnöke, *Éltes* Mátyás kisegítő isk. igazgató, *dr. Ráth-Végh* István ügyvéd, *dr. Jámbor* György középisk. igazgató.

Póttagok: *Nemesné* Müller Márta igazgató, *dr. Bartucz* Lajos egyet. m. tanár.

3. Elnök jelenti, hogy második teendőnk a szakosztályi és bizottsági elnökök megválasztása és felkéri *Répay* Dánielt, hogy tegye erre vonatkozó előterjesztését. A választmány elfogadja az ajánlott névsort, az egyes szakosztályok elnökei lettek: Kísérleti, lélektani szakosztály el-

nőke: *Ranschburg Pál* egyetemi tanár, adatgyűjtő szakosztály elnöke: *Nógrády László dr.* tanár, pedagógiai szakosztály elnöke: *dr. Weszely Ödön* egyetemi tanár és *Incze József* középisk. igazgató (társelnök), gyermekvédelmi és jogi szakosztály elnöke: *Zsoldos Benő dr.* törvényszéki bíró, gyermekirodalmi szakosztály elnöke: *Nógrády László dr.* a Gyermektanulmányi Múzeum elnöke, *Nagy László* tanítóképzőintézeti szakfelügyelő, igazgatója: *Ballai Károly*, titkárja: *Schmidt Ferenc* tanár.

Bizottsági elnökök lettek: Dramaturgiai bizottság elnöke: *Nagy László*, társelnöke: *dr. Nógrády László*.

IKönyvkiadó-bizottság elnöke: *Nagy László*, alelnöke: *ifj. Pelczmann Ferencné*, tagja: *Kármán Elemér dr.*, hivatalból tagja: *Nógrády László* és *Ballai Károly*.

Bábszínház igazgatója: *Blattner Géza* festőművész.

Gazdasági tanácsadó: *Schönwald Kabos* gyáros.

A Társaság folyóiratának szerkesztője: *Nagy László*.

Rovatvezetők: *Szidon G. Károly* német fordító, *Wärmer Erzsébet* angol fordító, *dr. Nógrády László* (ifjúsági irodalom), *Domokos Lászlóné* (pedagógia), *Herrmann Imre* (kísérleti pedag.), *Kármán Elemér dr.* (jog és védelem).

A Gyermektanulmányi Könyvtár és Füzetek szerkesztője: *Nógrády László dr.* — *Ranschburg Pál dr.* pótlólag előterjeszti, hogy a megnövekedett feladatokra való tekintettel, a vezetése alatt álló szakosztály *kísérleti és pályaválasztási* szakosztálya való kibővítését kéri, ajánlja továbbá, hogy ugyanott társelnökséget is létesítsünk és ez utóbbi tisztség betöltésére *dr. Focher László* főorvos urat ajánlja. A választmány *Ranschburg Pál dr.* ajánlatát elfogadja.

Nagy László ugyancsak pótlólag bejelenti, hogy „A Gyermek” különböző, most be nem töltött rovatvezetőre nézve nem teszünk ugyan konkrét javaslatot, de ez nem jelenti azt, hogy ezeket elejtettük volna, hanem szükség esetén megbizzuk az elnökséget, hogy ezekre tegyen előterjesztést.

Nagy László megköszönvén a jelenlévők türelmét és lelkes támogatását, berekeszti a választmányi ülést.

Budapest, 1922. november 20.

Dr. Fodor Márk
jegyző.

Dr. Balogh Jenő
a közgyűlés elnöke.

Nagy László
a választm. ülés elnöke.

Dr. Ranschburg Pál
a közgyűlés elnöke.

Bakonyi Hugó *Éltes Mátvás*
jegyzőkönyv hitelesítők.

A M. Gyermektanulmányi Társaság zárszámadása 1920/21. egyesülti évről a következő:

I. *Bevételek*: 1. Maradvány 1919/20. évről 3.934.67 K; 2. Vkm. segélyre A *Gyermeknek* 8.000 K; 3. Tagsági díjakból 13.206 K; 4. Előfizetési díjakból 12.333.20 K; 5. Könyvekből 3.029.80 K; 6. Bábszínház-

tól 700.50 K; 7. Gyermekszórakoztató osztály készpénz maradványa 201.60 K. Összesen 41.405.77 K.

II. *Kiadások*: 1. Adminisztrációra 8.567.77 K; 2. A Gyermek kiadására 12.241.20 K; 4. Irodai segéderők fizetése 3.500 K; 5. Tiszteletdíjakra (1919. évre) 1.900 K; Maradvány 1921/22. évre 6.893.86 K. Összesen 41.405.77 K.

A Gyermektanulmányi Múzeum zárszámadása 1920/1921. évről:

Bevételek: 1. Maradvány 1919/20. évről 51.06 K; 2. Gyermektanulmányi előadásokból 5.375 K; 3. Hiány fedezésére a M. Gy. T.-től 3.302.94 K. Összesen 8.729 K.

Kiadások: 1. Adminisztrációra 1.699 K; 2. Az altiszt bére 1.030 K; 3. Nyomatványokra 1.800 K; 4. Előadók tiszteletdíjaira 3.000 K; Raktár bére 750 K; Tiszteletdíjra (1919-re) 400 K. Összesen 8.729 K.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság tulajdonában van 3 drb új magyar vöröskereszt sorsjegy, 1 drb 200 K névértékű magyar korona járadék kötvény; 12 drb egyenkint 200 K névértékű Bethlen Gábor-nyomda r.-t. részvény.

A Teleki Sándor alap állománya 200 K.

Megjegyezzük, hogy a nyomdával közgyűlés után a befolyt adományok lehetővé tették a tartozás rendezésének megkezdését a törlesztésekkel a majdnem 40.000 K tartozást 22.000 K-ra csökkentettük a hátralékos írói díjak kifizetésével ezen címen kb. még 1.200 K a tartozásunk.

Költségvetés az 1921/1922. évre. A most folyó egyesületi évre nagy nehézséggel sikerült összeállítani a költségvetési javaslatot. Legnagyobb nehézség az állam elmaradt 25.000 K-s segélye mellett az volt, hogy jobbára a tisztviselő osztályból álló tagjainktól nem kérhetünk oly magas tagsági díjat, amely konszolidálhatná a társaság pénzügyi helyzetét. Számos igazgató-tanácsi és két választmányi ülésen foglalkoztunk a költségvetés megállapításával, míg azt sikerült oly formába önteni, amely némiképpen fedezi a szükségletet. A költségvetésben feltüntetett 65.000 K hiány remélhetőleg el fog tűnni, mert nem adjuk fel a reményt, hogy a kormány, a megvont államsegélyt valamilyen módon meg fogja újból adni és már annak a lépésünknek, amellyel anyagi támogatásért a nagy társadalomhoz fordultunk, máris igen szép eredményei vannak. Így eddig adományokból 40.000 K folyt be.

Íme a költségvetés számadatai:

Kiadások: I. *A M. Gyt. Társaság*. 1. Adminisztrációra 10.000 K., 2. Az irodai segéderők havidíjaira 4.800 K. 3. Gyermektanulmányi előadásokra (nyomatvány, rendezés, az előadás tiszteletdíjai) 7.000 K. 4. *A Gyermek XVI.* évfolyamára (10 ív papír nélkül, fizéssel és expedícióval a 4.000 K) 40.000 K. 5. Írói díjakra 4.000 K. 6. Nyomdai tartozás törlesztésére 10.000 K. 7. tiszteletdíjakra (1920/21 és 1921/22. évekre) 10.600 K. Összesen 96.000 K.

II. *Gyermektanulmányi Múzeum*. 1. Adminisztráció 2.000 K. 2. Szolga bére 1.200 K. 3. Nagytakarításokra 1.200 K. 4. Raktárhelyiség bére 600 K. 5. Nyomatványokra 1.000 K. 6. Grafikonok rajzolására 6.000 K. 7. Tiszteletdíj (1920/21 és 1921/22-re) 2.400 K. Összesen 14.400 K. Együtt 110.000 K.

Fedezet. (Bevétel). Maradvány 1920/21. évről 6,863.86 K. 2. Tagdíjből 15.000 K. 3. Előfizetési díjakból 12.000 K. 4. Könyvekből 3.000 K. 5. Bábszínháztól járulék 2.000 K. 6. Gyermektanulmányi előadásokból 7.000 K. 7. *Fedezetlen kiadás 64,906.14 K.* Összesen 110.800 K. Kellő fedezet hiánya miatt a költségvetésből kimaradt:

A Gyermektanulmányi Iskolára (Az anyák iskolájára) 10.000 K. A szakosztályok tudományos munkásságának és a vidéki fiókkörök támogatására 10.000 K. Könyvek kiadására 60.000 K.

Halálozások. A halál újra a mi rendünkbe vágta kaszáját s érdekes munkásokat és barátokat döntött ki közülünk. Mi, még itttaradtok, fájdalomtól illetődve gyászba öltözünk s fokozott energiával fogjuk kezünkbe az eke szarvát, hogy pótoljuk a nagy veszteségeket.

Genersich Gusztáv dr. (1865—1921.) Kolozsvárott 1921. július hónap elején temették el *Genersich Gusztáv dr.* volt egyetemi tanárt s a kolozsvári állami gyermekmenhely igazgató-főorvosát. Agyhártagyuladás vetett véget munkás életének pár napi szenvedés után 50 esztendőskorában. Genersich tanár egyike volt a legkiválóbb magyar gyermekorvosoknak s Társaságunk a gyermektanulmányozásnak is egyik lelkes hívét, s művelőjét gyászolja benne. Állandóan buzdította a tanító-ságot a gyermektanulmányozásra s a maga tanulmányait 1908. május 31-én Kolozsvárott tartott tanítógyűlésen közölte a kolozsvármegyei tanítótestület tagjaival „*A gyermek lelki életéről*” című előadásában (L. A Gyermek 1908. évf. 99. l.) Mint a kolozsvári állami gyermekmenhely igazgató-főorvosa, Genersich tanár hivatásának tekintette a gyógyításon kívül a nevelést is. Hogy nevelői feladatának eleget tehessen, azért érintkezésben állott a tanítókkal, pedagógusokat nyert meg segítőtársainul, azzal a célzattal, hogy tőlük tanuljon. Feladatomból nehéz, mondotta idézett című előadásában, mert előképzettségem sok tekintetben s főleg a nevelés terén hiányos. Tegyük lehetővé abbéli óhajomat, hogy belőlem: az orvosból legalább tűrhető tanító is váljék. Remélem, hogy a megindult gyermektanulmányozás révén céloimat Önök segítségével el is érem. *Fogjunk össze s szólítsuk életre itt Kolozsvárt a gyermektanulmányozó társaságot!*” Ez a terv nem valósult meg; ámde a Magyar Gyermektanulmányi Társaság kegyelettel fogja megőrizni emlékezetét annak a kiváló férfúnak, aki ezért a tervért éveken át lelkesedett és dolgozott.

Lechner Károly dr. (1850—1922.) A kolozsvári egyetem elméleti-intézetének szervezője s az elmegyógyászat világhírű művelője, *Lechner Károly dr.* egyetemi tanár, 1922. január hónap végén elhunyt Budapesten, 72 éves korában. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság egyik leghívebb tagját s a gyermektanulmányok egyik legkiválóbb művelőjét vesztette el *Lechner Károly* tanárban. Számos nagyértékű dolgozatában bocsátotta közre tanulmányait, amelyek mindegyikében fölötte becses gyermektanulmányi eredmények találhatók. Mélységes tudásának s tapasztalásának gazdag tárházából a legnagyobb készséggel s bőven nyújtott mindenkinek, aki csak hozzája fordult. 1911-ben részt vett a brüsszeli I. nemzetközi gyermektanulmányi kongresszuson, hogy becses dolgozatát ott személyesen előadja. 1913-ban az I. magyar országos gyermektanulmányi kongresszus és kiállítás keretében ismertette reflex-

elméletét s ennek igazolására szerkesztett igen egyszerű elmés készülékét. (L. Az I. Orsz. Gyermekt. Kongresszus Naplója és a vele kapcsolatos kiállítás leírása“ c. kiadványunk 230. l.) Még az elmúlt 1921. év folyamán Társaságunk által rendezett sorozatos előadások egyikét is Lechner Károly tartotta „*A gyermekek abnormitásai általában, különös tekintettel az átmeneti korra*“ címen. Ez az előadás egy hosszú életen folytatott gyermektanulmányozás gazdag eredményeit tette ismeretessé. Társaságunk soha el nem muló hálával tartozik néhai *Lechner* Károly professzornak azokért a szolgálatokért, melyeket a gyermektanulmányozásnak érdekében kifejtett. Emlékezetét eszméi terjesztésével fogjuk ápolni Társaságunkban.

Sándor József, volt brassói törvényszéki bíró, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmányának s igazgató tanácsának tagja, 1921. október havában, hosszabb betegeskedés után elhunyt. A nemes jellemű, felekölt gondolkodású emberben a magyar gyermekbírói kar egyik legkimagaslóbb tagját s a Magyar Gyermektanulmányi Társaság egyik legérdemesebb munkását veszítette el. Életrajzát a jövő füzetben fogjuk adni.

Farkas Sándor, tanítóképző-intézeti főigazgató, a budapesti VI. ker. tanítónőképző-intézeti főigazgató, a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének elnöke, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmányi tagja, 1921. december elején 51 éves korában elhunyt. Farkas Sándor korai halálával szép reményekre jogosító, nagy hivatást magában rejtő élet tört derékon ketté. A szerény megjelenésű, alacsony, zömök, lassú járású, higgadt beszédű ember rövid megismerkedés után a nem közönséges ember benyomását tette reánk, amit elérult ötletessége, szílporkázó szelleme is. Éreztük mélyen járó, átfogó elméjének, meggyőző, logikus gondolkodásának hatását, eredetiségét. Csendes, magába zárkózott, a nyilvános szereplést kerülni vágyó természete miatt nem jutott nagy szerephez az életben, amire pedig nagy szónoki képességei is hivatottá tették. Nem került el figyelmét az emberi művelődés egyetlen területe sem, filozófiai áttekintése volt a világ rendjéről, az emberi társadalomról, azonban mégis volt egy ügy, amely lelkével összeforrott, amely iránt olthatatlan szerelmet érzett, ez volt a *tanítóképzés* ügye. Szerinte a tanítóképzés a sarkpontja a kulturának, amellyel a tömegekre hathatunk, azok műveltségét magasabb színvonalra emelhetjük. Ha a tanítóképzés ügyét modern szelleművé tesszük, biztosítjuk az általános emberi, a népiművelődés átalakulását is. Farkas Sándor a mai, a modern tanítóképzésnek egyik megteremtője volt. Mikor 1908-ban átvette a budapesti VI. ker. áll. tanítónőképző-intézet vezetését, magához vette a vele egy gondolkodású pedagógusokat s megindult a tanítóképzők belső pedagógiai kiépítésének lázas munkája. Mindössze négy évig tartott ez a munka, de elég volt ahhoz, hogy újjá szülessen nemcsak a felsőerdősi tanítónőképző, hanem az ország tanítóképzése is; új, úde pedagógiai szellem hassa át a képzők pedagógiai tevékenységét.

Farkas Sándor működése a gyermektanulmányra nézve is igen fontos volt. Ő alapította 1909-ben, Nagy Lászlóval, a pedagógiai tanárával együtt a VI. ker. tanítónőképzőben az *első pedagógiai-pszichológiai*

laboratóriumot, amely abban az időben nagy szerepet játszott a képzők összes tanárainak kiképzésében a lélektani kísérletezésekből. Ebben a laboratóriumban történik az Apponyi-kollégium pedagógiai tanárjelöltjeinek kiképzése is s fontos pedagógiai-pszichológiai kutatások színhelye volt.

Farkas Sándor lelkes híve s hirdetője volt a gyermektanulmányi eszméknek s törekvéseknek s a meggyőződés erejével kívánta a tanulmányok eredményeinek alkalmazását iskoláink külső és belső felépítésére. Egyidőben gyakran vett részt a választmányi ülések tanácskozásain. Ő maga azonban irodalmilag a lélektannak a filozófiai ágát művelte. 1907-ben írta jeles bölcséleti művét „Az írásművek pszichológiai alapon vett kategóriáiról” s kéziratként egy nagyobb szabású filozófiai művet hagyott becses örökség gyanánt az utókorra „Tudományok és tárgykörök” címmel. E filozófiai műve is lélektani alapon épült fel.

Farkas Sándor csak most, halála előtt, jutott el működése delelő pontjához. Utóbb említett művei is bizonyítják, hogy mily becses termékeket várhattunk volna még nagy tudásától, az átlagon felül álló alkotó szellemétől. Az a veszteség, amely korai halálával érte a közművelődésünket, igen súlyos, a tanítóképzésre nézve meg valóban pótolhatatlan. Két kedves jellemvonása volt: barátait szerette s családját imádta. Barátai s kartársai rajongtak érte. Mély rokonszenvünk s elismerésünk kísérte őt örök nyugvóhelyére.

Dingha Béla, fővárosi ügyvéd, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmányának tagja, 1921. június havában 50 éves korában meghalt. Nyitra megye szülőtte volt s egész életén át nem tudta elfelejteni a szűri erdők susogását. Az ő szívébe is tört döfött a trianoni békeszerződés s a lelki fájdalomtól csak korai halála váltotta meg. Dingha Béla hazájáért és családjáért dolgozott egész életén át. A családja iránt érzett nagy szerelme sem bírta őt a hazája elvesztése miatt megnyugtatni. Ügyvéd volt, de szellemének nemes szárnyalása s eleven képzelete őt az írói s költői pálya felé terelték. Naiv lelke a gyermeki lélekhez csatolta s a gyermekek kedvelt írójává lett. Meséi, elbeszélései az *En Ujságomban* s a *Filléres Könyvtárban* jelentek meg. Jelesebb kötetei: *A kis tüzér*, *Csiribiri Herceg*, *Szive nincs Királyfi*, *Ákom király baja*, *A krencsi erdő meséi*, *Böske a léghajón*. E műveket a gyermekek iránt való igaz, benső vonzódása jellemzi. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság működésének minden mozzanatát meleg érdeklődéssel kísérte. Mi is igaz barátot veszítettünk el Dingha Bélában. Fájdalommal kísértük utolsó útjára.

Propaganda bizottság. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság néhány nőtagja január 5-én Nagy László elnöklete alatt ülést tartott. A megbeszélés tárgya egy leginkább nőkből álló bizottság alakítása volt, amelynek főfeladata minden, a társaságot érdeklő ügynek propagálása. Tanácskozás közben a következő megállapodások jöttek létre:

1. A bizottság feladata adományok gyűjtése s minden ide irányuló mozgalom támogatása.
2. A Társaság mindenféle vállalkozásának, a sorozatos előadások-

nak, a bábszínházi előadásoknak, iskolák, intézetek állításának s egyebeknek anyagi és erkölcsi előmozdítása.

3. Tudományos önképzés, amely felöleli a) művek ismertetését, b) megfigyelések bemutatását s taglalását s c) általában a gyermektanulmány művelését.

A jelenlevők ezen programm alapján meg is alakították a „*női propaganda bizottságot*“, társadalmi elnökként megválasztották *özv. ifj. Pelczmann Ferencnét* s pedagógiai elnökül *Domokos Lászlónét*, jegyző lett *Horváth Mariska* fővárosi tanítónő.

Szóba került még a *Nógrády László* dr. által alapítandó új gyermeknevelő intézet is, amellyel a bizottság külön ülésen fog foglalkozni.

A női propaganda bizottság elnöksége fölhívja a megalakulásra a Magyar Gyermektanulmányi Társaság női tagjainak szíves figyelmét s felkéri az érdeklődőket, hogy működő tagokul jelentkezzenek az elnökségnél (Budapest, VIII., Üllői-út 16/b.).

Gyermektanulmányi sorozatos előadások. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság, miként az elmúlt évben tette, az idén is rendez népszerű előadásokat a gyermektanulmány köréből. Az előadásokat az idén is a Fővárosi Könyvtár előadó termében tartjuk (IV., Gróf Károlyi-utca 8. földszint), január, február és március hónapokban, minden hét csütörtökjén este 6—7-ig. Eddig megtartott előadások:

Dr. Bartucz Lajos egyetemi m. tanár előadása: *A gyermek testi fejlődésének törvényei és főbb jelenségei, különös figyelemmel a magyar gyermek testi fejlődésére.* Saját mérései alapján. Január 5. és 12., két óra. *Dr. Nógrády László* középiskolai tanár előadása: *A csecsemő testi és lelki élete, megfigyelésének szempontjai és módja.* Saját megfigyelései alapján. Január 19. és 26., két óra. *Dr. Tuszka Ödön* főorvos előadása: *A serdülő korú gyermek élet- és lélektana, nevelésének fő elvei.* Február 9. és 16., két óra.

Hátra vannak: *Ságody Otmár* zenetanár előadása: *A gyermek muzikalitásának fejlődése, a zenei nevelés célja és főbb elvei.* Saját adatgyűjtései alapján. Február 23. és március 2. Két óra. *Dr. Kármán Elemer* törvényszéki bíró előadása: *A gyermek erkölcsi életének rendeltettségű és kezelési módja.* Március 9. és 16., két óra. *Nemesné Müller Márta* a Családi Iskola igazgatójának előadása: *A munka szerepe a gyermek nevelésében és oktatásában.* Március 23. és 30., két óra.

Egy-egy előadás belépti díja 10 K, a társaság tagjainak, tanítóknak, tanároknak, egyetemi hallgatóknak, munkásoknak 5 K; mind a 12 előadásé 100 K, azaz 50 K. Belépő jegyek válthatók: a Fővárosi Könyvtár kapusánál (IV., Gróf Károlyi-utca 8. földszint), a Magyar Gyermektanulmányi Társaság irodájában (VIII., Üllői-út 16/b. II. emelet 9—10. ajtó), a Gyermektanulmányi Múzeumban (VIII., Mária Terézia-tér 8. földsz.) hétfőn, szerdán és pénteken 5—7-ig.

Örömmel tapasztaljuk előadásainknak a nagy közönség részéről történő élénk látogatottságát s biztosra vesszük, hogy erkölcsi téren kedvező hatásúak lesznek ezek Társaságunkra s a gyermektanulmány ügyére nézve.

Művészi bábjátékok Budapesten. Bábjátékaink tavalyi debreceni sikerei után ezen előadásainkat az idén Budapesten is meghonosítottuk. A bemutató előadást november 26-án tartottuk a kamarazeneterem helyiségében nagyszámú meghívott közönség jelenlétében. Ott voltak a közoktatási kormány, a főváros kiküldöttjei, dr. *Pintér* Jenő főigazgató, írók, pedagógusok, szülők, gyermekek nagy számmal.

Az előadást *Nagy* László, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöke vezette be rövid előadással, amelyben méltatta a bábszínházi előadások nagy művészi, pedagógiai s társadalmi jelentőségét. A művészi bábjáték, mint irodalmi műfaj, rokon a drámával a cselekvő elemeknél és párbeszédese formájánál fogva, de naivitásával, tartalmának leegyszerűsített formájával legközelebb áll a népmeséhez, azonban a drámai elemek hatásosabbá teszik a bábszínházat. Művészi és irodalmi értéke miatt élvezetet nyújt a felnőtteknek, legközelebb áll mégis a gyermek lelkéhez. Nevelő s művelő azt. Leköti érdeklődésüket, de művészi és irodalmi értékénél fogva a magasabb élvezetekre teszi őket fogékonyvá.

Ezután *Blattner* Géza festőművész, a bábszínház igazgatója bemutatta az előadások műsorát.

1. *Béka-egérharc* (látványos mesejáték). Irta: *Nógrády* László.
2. *Lusták orvosa* (bábjáték). Irta: *Nógrády* László.
3. *Bűvös hordó* (árnyjáték). Kinai motivumból rímbe szedte: *Mo hácsy* Jenő. Kísérő zenéjét szerezte: *Linz* Márta.
4. *Ludas Matyi* (bábjáték 4 képben). Irta: *Nógrády* László. Kísérő zenéjét szerző: *Ságody* Ottmár zeneművész.

A színpadi szerkezet, a bábok, figurák, alakok, a világítás *Blattner* Géza festőművész szabadalma és tervei szerint készültek. A *Ludas Matyi* figuráit *Detre* Szilárd festőművész festette. A zenei kíséretet *Ságody* Ottmár zeneművész szolgáltatta.

A szünet alatt *Ságody* Ottmár zeneszerző irredenta verseket szavalt zongorakísérettel, melodramái feldolgozással.

A közönség igen rokonszenvesen fogadta a sikerült előadásokat s megtapsolta *Blattner* Gézát, a bábszínházi előadások buzgó vezetőjét.

Az előadásokat dr. *Pintér* Jenő, a budapesti középiskolák főigazgatója szép rendeletben ajánlotta a tanárok figyelmébe.

Blattner Géza a bemutatás óta többször megismételte az előadásokat a nagy közönség, a tanuló ifjúság számára. Az ifjúság mindenkor nagy tetszéssel kísérte a kedves előadásokat. A fővárosi *Népházban* a munkásgyermekeket is mulattatta bábjátékaival.

A dramaturgiai bizottság működése. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság dramaturgiai bizottsága a közgyűlés óta két ülést tartott. A november 30-án tartott első ülésen tudomásul vették, hogy a választmány a bizottság elnökéül *Nagy* Lászlót, társelnökéül *Nógrády* László dr.-t s a bábszínház igazgatójává *Blattner* Gézát választotta meg. A bizottság az ügyek előadásával *Blattner* Gézát bízta meg. Ezután megállapították a beadott bábszínházi darabok bírálati rendjét. A bizottság tagjaiul a következőket választották meg: *P. Abrahám* Ernő író, *Angyalné Lőrinczy* Mária író, *Avar* Gyula tanár, *Bérczy* Sarolta író, *Csapó Heim* József műépítész, *Domokos* Lászlóné igazgató, *Fetterné* *Farkas*

Irén tanítónő, *Gergely J.* Jolán tanárnő, *Gröber* Vilma tanárnő, *Hamvas* József tanár, *Harsányi* Kálmán író, *Horváth* Henrik műfordító, *Keleti* Adolf igazgató, író, *Kárpáti* Aurél író, *Lázár* István író, *Marczell* Mihály kollégiumi igazgató, író, *Miklós* Jenő író, *Mohácsy* Jenő író, *Orbók* Attila nemzetgyűlési képviselő, *Répay* Dániel tanár, *Ságody* Ottmár zeneművész, *Schmidt* Ferenc tanár, *Walleshausen* R. festőművész.

A második ülést január 30-án tartották, amelynek feladata volt a bábszínházi darabokról való gondoskodás. A következő műsor tárgyai lesznek: *Vitéz* László, bábjáték, írja *Detre* Szilárd festőművész, *Mohácsy és a Dongó*, magyar népmese, írja *Avar* Gyula; egy japán árnyjáték, fordítója *Walleshausen* Rolla, pantomim játék, tervezi *Blattner* Géza.

Pályázat bábszínházi darabokra. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Dramaturgiai Bizottsága az 1922. január 30-iki ülés határozatából kifolyólag nyilvános pályázatot hirdet bábszínházi előadásra alkalmas bábjátékokra s árnyjátékokra. Erre a célra alkalmas darabok:

1. Magyar népmesék átdolgozásai.

2. Alkalmas magyar irodalmi művek, hazai vagy külföldi mesék, mondák, regék, elbeszélések átdolgozásai.

3. Önálló bábszínházi darabok.

Fő eleme a daraboknak a gördülékeny, rövid párbeszéd, a cselekvés, történet és a humor.

Az előadásra alkalmas művek a rendes színházi előadások százalékos jutalékában részesülnek,

A pályázat nyílt.

A pályaművek beadása nincs határidőhöz kötve.

Az elfogadott darabok előadására a bábszínházi vállalat kizárólagos jogot formál.

Budapest, 1922. január 30.

Tehetséges gyermekek rajzkiállítása. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság igazgató tanácsa a január 17-én tartott ülésén elhatározta, hogy rajzkiállítást rendez a rajzban kiváló gyermekek rajzolóképességének bemutatására. Ennek rendezése végett szűkebb körű bizottságot szervez a saját tagjai között levő művészekből, műpártolókból és pedagógusokból. A kiállítás több osztályból fog állani, fő csoportját a kész művészek ifjúkori rajzai fogják alkotni.

A magyar gyermek. E címen tartotta meg választmányi tagsági székfoglalóját *Ballai* Károly, a Gyermektanulmányi Múzeum igazgatója, a Magyar Néprajzi Társaságban, annak 1921. október havi felolvasó ülésén.

Elsősorban arra keresett feleletet, hogy természetes hatások alatt meddig fejlődik a gyermek értelme s hogy melyik korban jelentkeznek a faji jellemvonások? Az első kérdésre Nagy László nyomán megállapította, hogy az intellektus természetes fejlődésének határa kb. a gyermek 9 éves kora körül van, a második kérdésre azonban pontos adatok híján nem tudott határozott választ adni.

Azután faji szempontból tárgyalta azt a kb. 200.000 adatot, amelyet a magyar gyermek fogalmi köréről és akaratműködéséről, továbbá

a gyermek játékaról, meséjéről, érdeklődéséről, erkölcsi fejlődéséről gyűjtöttek össze a Magyar Gyermektanulmányi Társaság szakosztályai, s megállapította a jellemző sajátosságokat. Ismertette a felnőtt magyarság pszichéjére vonatkozó kutatások eredményeit, végül összefoglalta a magyar gyermekre vonatkozó induktív úton szerzett megállapításait.

A magyar gyermek érzésvilágnak fejlődésében úgyszólván mindent meghaladó érzés a *hazafias, a faji érzés*. Ez az érzés végighúzódik a gyermek egész fejlődésén. Szereti a történelmet, mert abban fájának hősi küzdelmeiről olvashat, szereti az anyanyelvét s csak ezután fordul érdeklődésével az általános, faji szempontból semleges, ismeretek felé.

Gondolkozásában túlnyomó az eszményi elem. Rokonszenvét elsősorban és egyenlő arányban erkölcsi és érzelmi mozzanatok keltik fel s ezután következnek az értelmi elemek s végül, alig számottevő mértékben az anyagi motívumok alapozzák meg.

Akaratműködésében feltűnő a *harc és küzdelem* iránt való hajlandósága. Ezen a téren, akár a nagyok, elszánt és határozott.

Előadása végén azt ajánlotta, hogy szerveztessék a magyarsággal foglalkozó tudományos társaságokból (így a Történelmi, az Irodalomtörténeti, Nyelvtudományi-, Gyermektanulmányi és Néprajzi társaságokból) egy bizottság, amelynek feladata legyen a magyarság testi és szellemi fejlődését, multját és jelenét, mai kulturális, embertani és etnográfiai állapotát bemutatni, illetőleg ezen célból egységes munkaprogrammot alkotni, annak végrehajtásáról, az anyag összegyűjtéséről, feldolgozásáról és az eredményeknek hazai és külföldi publikálásáról gondoskodni.

Ezen bizottság, e nagy célok megvalósítása végett szerezzék meg mind állam, mind a Magyar Tudományos Akadémia és a nagy társadalom érdeklődését, erkölcsi és anyagi támogatását.

Az indítványt a Néprajzi Társaság elfogadta s hön öhajtuk, hogy eredményes legyen előkészítő tevékenységük.

A nemzetek társadalmi egyesülése. Ezen a rendkívül fontos „nemzeti“ ügyön fáradozik nálunk a *Magyar Külügyi Társaság*, amelynek élén *gróf Apponyi Albert* áll. Hozzánk is intézett felhívásából közöljük a következőket:

Mint hogy a nemzetek szövetségének Genfben székelő szervezetében csak a szövetségbe felvett államok kormányképviselői szerepelhetnek és működhetnek, az egyes államok társadalmi külön nagy szervezeteket alkottak, az u. n. *népszövetségi társaságokat*, amelyek egyes országokban rendkívül nagy méretűekké fejlődtek, hogy erkölcsi súlyukkal hatást gyakorolhassanak a nemzetek hivatalos szövetségére. Az egyes nemzetek szövetségi társaságai egy nemzetközi szervet is alkottak, a *Nemzeti Társaságok Szövetségét* (Union des Associations pour la Société des Nations), amely Brüsszelben székel.

Magyarországon erre a célra alakult a *Magyar Külügyi Társaság*, amelynek szervei a *Nagy Bizottság* (Conseil) és a *Közgyűlés* (Assemblée Générale). A Magyar Külügyi Társaság minden alkalmat megragad a magyar ügy javítására, ezért vett részt a párisi, genfi és bécsi

tanácskozásokon. A Külügyi Társaság a működés kiterjesztése végett népszövetségi nagybizottságba meghívja az összes hazai társadalmi szervezeteket. Az így megalakuló Nagy Bizottság 20 taggal vehet részt a nemzetközi szövetségi konferenciákon. Küldött meghívót a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak is, amelynek igazgató tanácsa a január 17-én tartott ülésén a Nagy Bizottságba *Bakonyi Hugó* titkárt és *Tuszkay Ödön dr.* főorvost, igazgatótanácsai tagot küldte ki.

Nemzetközi erkölcsnevelési kongresszus Genfben. Az 1908-ban Londonban tartott első s 1912-ben Hágában tartott második erkölcsnevelési kongresszusnak most tíz szomorú év után folytatása lesz Genfben. A nemzetközi bizottság 1922. július 28-ra, négy napos tanácskozásra, összehívta a haramdik erkölcsnevelési kongresszust, a svájci szövetségi tanács s a genfi kanton tanácsának magas védnöksége alatt.

A kongresszus szervezőbizottságának élén ma is Anglia kiváló államférfiai és filozófusai állanak: *Pollock Frigyes*, *Younghusband Ferenc*, és *Goutd Frigyes*. A nemzetközi bizottságban Magyarországot gróf *Apponyi Albert* képviseli. A program szerint: *a kongresszus egyik pártnak vagy társadalmi alakulatnak véleményét sem képviseli*. Szabad vélemény nyilvánítást enged minden vallási és bölcseleti, nemzetiségi és pártszervezetnek.

A nemzetközi szervezőbizottság azzal okolja meg a kongresszust, hogy „a háború legfontosabbá tette az erkölcsi nevelés kérdését. A háború anyagi és erkölcsi romlásait nincs módunkban megmástítani, de gondolkoznia kell minden nemes érzésű embernek azon, hogy a pusztulástól megmentjük a civilizációt fenyegető jövőt. Nem elégedhetünk meg a javítással, hanem építenünk kell.”

A szervező bizottság egyelőre két érdekes és nagy fontosságú tételt tűzött ki a kongresszus számára:

I. *A történelem tanításának nemzetközi szelleme*. Ehhez a következő magyarázó pontokat fűzi: Az út a helyi történelemtől a nemzeti történelemig, a nemzeti történelemtől a nemzetköziig. A polgári és nemzeti eszmének összekapcsolása az emberek közötti testvériség eszméjével. A kormányok és a nemzetek története; a munka története; a szabadság története. A történelem tanítása az iskolák különböző fokán. A tanönyvek és a történelmi igazság.

II. *Az összetartozandóság érzése és a nevelés*. A szolidaritás az elméleti erkölcsi nevelés szerint. A család nevelése a kölcsönös segítségre. Hogyan küzdjön a család és az iskola a pénz hatalma ellen? Az iskola nevelése a kölcsönös segítségre. A kézimunka a kölcsönös segítség szolgáltatásában. A tanulók önkormányzata, az oktatás különböző fokon, különösen a serdült korban. Egyéni és társadalmi nevelés.

A nemzetközi szervezet genfi bizottsága a világ összes kulturálamaiban nemzeti bizottságokat szervez a kongresszus propagációja érdekében. A genfi bizottság elnöksége a magyarországi bizottság megszervezésére *Nagy Lászlót*, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnökét, a genfi *J. J. Rousseau-Intézet* intézőbizottságának tagját, kérte fel. Nagy László ez úton is felhívja a magyar társadalom figyelmét ezen

nagy jelentőségű kongresszusra s elfogad tagsági jelentkezéseket. A tagsági díj *20 svájci frank.* (Budapest, VIII. Üllői-út 16/B).

Uj Nevelés Nemzetközi Ligája. Az 1921. év elején az angol *Uj Nevelési Társaság* (New Education Fellowship) ezen év július végére meghívta Calais-ba az „uj nevelés“-nek a világon élő összes barátait s munkásait kongresszusra. 12 államból körülbelül 200 pedagógus jelent meg, akik barátságos beszélgetések és tanácskozások után megalakították az *Uj Nevelés Nemzetközi Ligáját* s azt hozzá csatolták a Nemzeti Társaságok Nemzetközi Uniójához, Brüsszelben (I. a Magyar Külügyi Társaság felhívását). Az Uj Nevelés Ligájának székhelyévé Genfet tették s ennek vezetőjévé megtették Svájcnak mai legkiválóbb pedagógusát, *Ferrière Adolf dr.-t*, a J. J. Rousseau-Intézet professzorát s a 3. Nemzetközi Erkölcsnevelési Kongresszus szervezőbizottságának elnökét (I. a tudósítást).

Ezen Liga célja a régi hagyományos nevelést oly neveléssel helyettesíteni, amely számol a *gyermek egyéniségével* s arra törekszik, hogy *felszabadítsa a gyermek szellemi erőit*, hogy felhasználja a gyermek *érdeklődését*, amely az ő tevékenységeiben nyilvánul meg. Meg akarja állapítani *minden kornak* a maga jellegét s a nevelést ehhez igazítani; a gyermekek maguk szervezzék meg a fegyelmezésüket s érezzék egyéni és társas felelősségüket; az önzést a szolidaritással helyettesítik; a fiukat és leányokat együtt oktatják, de a kétféle nemmel különbözőkép bánnak; a nevelők és szülők együtt működnek a gyermek nevelésén. (Ezek az elvek a Magyar Gyermektudományi Társaság Uj Iskolájában már nagyobb részt megvalósultak.)

A Liga céljai elérésére „*Uj Iskolát*“ (Ecole Nouvelle) alapított Genfben és Svájcban s megígérik, hogy közölni fogják a vidéki Uj Iskolák névsorát s ismertetni fogják a különböző nemzetek Uj Iskoláit és kísérleti iskoláit. Legközelebb Décroly Uj Iskoláját írják le.

Folyóiratot adnak ki *Pour l'Ére Nouvelle* (Uj Korszak), címen „az uj nevelés nemzetközi szemléje“ céljából. Ezen folyóiratban a következő főbb kérdésekkel akarnak foglalkozni: 1. A gyermektanulmány legujabb eredményeinek alkalmazása a nevelésre. 2. A gyermeki érdeklődés fejlődésének fokozatai. 3. Az aktivitás az oktatásban. 4. A tanulók önkormányzata. 5. A korrekció. 6. A művészetek az iskolában. 7. A kézi munka. 8. A szabad ég alatti tanítás. 9. A természetes testgyakorlat stb. (Ezek az elvek Társaságunk uj könyvében, Diadaktika Gyermekfejlődéstan Alapon, már formát öltöttek.) A folyóirat angolul és németül is megjelenik. Szerkeszti *Ferrière Adolf dr.* Megjelenik: Sociétés Générale d'Imprimerie, Pelissier, 18. Genéve.

Végül: Két évenként *nemzetközi kongresszusokat* fognak tartani.

A pedagógiai-pszichológiai próbák elméleti és gyakorlati értéke. *Dr. Yoteyko Jozéfa* tanár, a varsói állami pedagógiai intézetben a lélektani laboratórium vezetője, aki a háború előtt a brüsszeli nemzetközi gyermektanulmányi főiskolát alapította s vezette, ebben a tárgyban köriratot intézett a különböző nemzetek szakértőihöz. Szerinte elérkezett az ideje a „*teszt módszer*“ gyakorlati alkalmazásának. Éppen azért

azt véli, hogy ezt a módszert s ennek eredményeit komoly vizsgálat alá kell vetnünk. Ez okból Nagy Lászlóhoz is, mint a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnökéhez és a budapesti VIII. ker. képző pedagógiai-pszichológiai laboratóriumának vezetőjéhez alább következő kérdéseket intézte, amelyeket kivonatosan közlünk.

1. Az elmeműveletek tesztjei mely területeken érték el eddig a legjobb eredményeket? A lélektanban, a pedagógiában vagy az elmekörtanban?

2. Milyen értéket tulajdonít a tesztmódszernek a kutatások terén? Milyen fokát mutatják ezek a szabatoságnak, a számbeli értékelhetőségre? Megvan-e a mód az ellenőrzésükre?

3. Hogyan lehetne e módszerek technikáját és módszerét *egységessé* tenni?

4. A számos tesztmódszerek közül melyeket tartja ön a legjobbaknak?

5. Ha gyermek vizsgálatáról van szó, miféle eljárást vélne ön legalkalmasabbnak, hogy csökkentsük nagy sugalmazhatóságát, kitérő és véletlen feleleteit? Hogyan ébresszük föl érdeklődésüket, őszinteségüket?

6. Miben áll a tesztmódszerek alkalmazásának nehézsége? Végezhetik-e ezeket tanítók, a) ha új kutatásokról, b) vagy alkalmazásukról van szó?

Nagy László e kérdésekre a következő feleleteket adta:

Ad 1. Azt hiszem, hogy a tesztmódszerek a legtöbb gyakorlati eredményt az általános lélektan területén érték el, mert itt fejlődtek ki leginkább a tudományosan megalapozott módszerek. A pedagógiai-pszichológia területén tulajdonképpen még nincsenek tudományosan kidolgozott és gyakorlatilag teljesen megbízható módszereink.

Én itt azonban csak a tulajdonképpeni szakmámról a pedagógiai-pszichológiai tesztmódszerekről szólok. Ezen a területen is a módszereket meglehetősen egyoldalúan alkalmazzák, amennyiben ezeket főleg az intelligencia és a tehetségek meghatározására használják. Fontos, hogy ezeket a tesztmódszereket szélesebb területen alkalmazzuk: *a gyermekek általános individuális tulajdonságainak megállapítására.*

Ad 2. A pedagógiai-pszichológiai teszteknek nézetem szerint azért van kevés elméleti és gyakorlati értékük, mert nincsenek tudományos alapon felépítve. A tesztvizsgálatok eredményei esetlegességektől és a vizsgáló eljárások külső körülményeitől függenek. A tesztek összeállításából hiányzik az egységes alapelv. Innen származnak a kifogások a tesztek alkalmazása ellen.

A tesztek tudományos alapjául csak a *fejlődéstan* szolgálhat. A gyermekek mindenik képességének átalakulását és fejlődés-menetét pontosan meg kell határozni, úgy mint azt a testi fejlődés terén eddig már megközelítően elértük, az így elért fejlődéstani hosszmetesztek adatai fogják szolgáltatni a fejlődéstani keresztmetesztek számára azon normákat, amelyek szerint mi minden egyes gyermekegény intelligenciáját, tehetségét s általában az egyéni tulajdonságokat meghatározhatjuk.

Igy kell tehát eljárjunk a különböző szellemi képességek, u. m. a felfogóképesség, az emlékezet, a gyakorlati gondolkodás, a magasabb gondolkodó képesség, az alkotó képzelet (gyermek rajzok) fejlődés menetének és átalakulásának vizsgálatában s minden egyes évfolyamra nézve meg kell kapnunk a relatív számokat. Ha ezek meg vannak, akkor rendelkezünk az egyéniségek meghatározásához szükséges matematikai normákkal. Csak ezen alapos előkészületek után foghatunk a részletes munkához. A mai felületes eljárás mellett oly tévedéseknek lehetünk kitéve, amelyekkel a tesztek alkalmazásának értékét kétségessé tehetjük. Ez az előkészítő munka még évekig eltarthat.

Ad 3. Ezen eljárás szerint természetesen jön létre a teszt módszerek és eljárások *egysége*.

Ad 4. Ezen felfogás értelmében a *relatív* tesztek értékesebbek az *abszolút* értékű tesztekénél.

Ad 5. Ha jól és szívélyesen bánunk vizsgálat közben a gyermekekkel, akkor tetemesen csökkentjük a szuggesztíóknak és egyéb lelki gátlásoknak hatását.

Ad 6. Nem könnyű a 6. kérdésre általánosan válaszolni. Általában igaz az, hogy lélektani kísérleteket csak azok a szakemberek, akár pedagógusok, akár pszichológusok, végezzenek, akiknek megvan azokhoz a kellő készségük, képességük és gyakorlatuk. Természetesen a legkedvezőbb eset, ha a pedagógiai-pszichológiai vizsgálatokat és ezek alkalmazását oly iskolázott kutató végzi, aki egyuttal pedagógus is.

Budapest, 1922. január 14.

Kongresszus a pályaválasztási irodák megszervezése ügyében.

A munkanélküliség elleni küzdelem nemzetközi szövetségének magyarországi csoportja az 1921. év október havában kongresszust tartott a budapesti egyetem központi épületének kupolatermében a pályaválasztási tanácsadó irodák szervezése tárgyában.

A kongresszus elnöke *dr. Földes Béla* egyetemi tanár, nyug. miniszter s titkára *dr. Somogyi Manó* min. tanácsos volt. A kongresszus három napig tartott s nagy számmal képviseltették azon magukat a rokon egyesületek s társulatok. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság élénken vett részt a szaktanácskozáson, mert a Társaságnak 1918. tavaszán tartott II. országos kongresszusán külön tárgy volt a pályaválasztás. Társulatunk tagjai közül szakelőadók voltak: *Weszeley Ödön* dr. egyetemi tanár (a pedagógia és a pályaválasztás), *Nagy László*, az Aponyi-Kollégium tanára (pedagógiai-pszichológiai vizsgálatok), *Ranschburg Pál* dr. egyetemi tanár (u. a. tétel), *Máday István* dr. egyetemi tanársegéd (orvosi kísérleti vizsgálatok), *Focher László* dr. főorvos (kísérleti módszerek), *Juba Adolf* dr. egyetemi m. tanár (orvos szerepe), *Vígh Albert* iparoktatási főigazgató (irodák szervezése gyakorlati szempontból). Ezekon kívül a társaság tagjai közül sokan vettek részt a kongresszuson. A szaktanácskozás az előadókól végrehajtó bizottságot küldött ki, amely megvitatta a memorandumot s a napló kiadását.

Az adományok nyugtázása.

Ismeretes az az anyagi válság, amelybe a Magyar Gyermektanulmányi Társaság a nyomdai árak hihetetlen magasra szökése miatt jutott. A közoktatásügyi minisztérium egyáltalán nem igyekezett minket e bajból kimenteni, sőt a minisztérium egyik osztálya megvonja tőlünk az eddig adott 25.000 K segélyt, amin csak részben enyhített másik osztályának 10.000 koronája. A *társadalom* karolta fel a gyermektanulmányi társaságot. Egyes lelkes tagok nagy gyűjtési akciót indítottak meg a fővárosban és a vidéken, aminek, mint az alábbi kimutatás bizonyítja, máris szép eredménye lett. Hálás köszönettel fogadjuk a gyűjtőknek s az adakozóknak áldozatkészségét. Az ő adakozásuk lehetővé tette a társaság működése fonalának felvételét s tanúskodik a társadalom mély rokonszenvéről irántunk.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság fentartására, működésének biztosítására a következő adományok érkeztek be:

Özv. Pelzmann Ferencné 5000 K. — Vásárpénztár 3000 K. — Duna-Ipolyvölgyi hév. 500 K. — Özv. Thék Endréné 2000 K. — Nemes Lipót 500 K.

Özv. ifj. Pelzmann Ferencné gyűjtése: N. N. 200. — Glück Frigyesné 500. — Remete 325. — Lingelné 1000. — Czoborné 50. — id. Pelzmann Ferencné 500. — B. J. 200. — Pick Józsefné 100. — Dr. Kohner Adolfné 500. — Radnai A. 100. — Katona Béláné 200. — K. L. 200. — Krausz A. 500. — Gróf Dorsay 200. — Olvashatalan 1000. — Kovács Ákosné 250. — Gregersen Hugóné 50. — Jakabffy Sándorné 50. Glück Frigyes 5000. — Dr. Emmer Kornélné 5000. — Pelischek Alfréd 1000. — N. N. 200. — Összesen 17.125 K.

Özv. Fehérkuty Béláné gyűjtése: (Domony.) Özv. Fehérkuty Béláné 100. — Domonyné 200. — Fischer Edéné 150. — Elek Jenőné 100. — Stoltmár László 100. — Dr. Menyhardt Irén 100. — Gröger Ödönne 100. — Vértessy Évi 200. — Luger Camilla 50. — Brunyászký Béláné 150. — Összesen 1250 K.

Meer Lujza gyűjtése: Molnár Gyula 50. — Rosinger Erzsí 30. — Bauer Margit 30. — Waluska 50. — Grósz József 40. — Herz 50. — Némethy 50. — Sz. B. 100. — Turul nyomda 50. — Földma Sándor 80. — Kölber Ernőné 200. — Összesen 730 K.

Dr. Menyhardt Irén gyűjtése: Dr. Bakay 50. — Dr. Ágoston László 50. — Dr. Szirmay 50. — Dr. Z. Farnos Flóra 100. — Jaxley Györgyné 100. — Reiter Aladár 300. — özv. Kherndl Imréné 100. — Menyhardt Ali 100. — Totó 50. — Összesen 900 K.

Elefánthy Sándor gyűjtése: (Debrecen.) Majoros Richard 50.—, Fábér Kálmánné 50.—, Hetz Imre 50.—, Pauló István 50.—, Dr. Herz Lipót 10.—, Csanak József 10.—, Török Barna 20.—, Török Tibor 10.—, Panyiti Samú 10.—, Veszprémy Barna és felesége 40.—, Kovács József 20.—, Csatári Szücs Bertalan 70.—, Vajday Rudolf 303.—, Bélyej János 30.—, Böszörményi László 100.—, Könyves Tóth Antalné 30.—, Meigyessy Istvánné 30.—, Nagy Mártonné 30.— M. Nagy Mihály 50.—,

Pulszky János 100.—, br. Orbán Rudolf 50.—, Szilágyi Béla 60.—, Klenyánszky János 50.—, Ember Lajos 20.—, Sipos Adorján 40.—, Smogravits János 30.—, Benedikti József 20.—, Szücs J. György 70.—, dr. Szabó Mihály 170.—, dr. Májerszky Jenő 20.—, Rézler Ernőné 40.—, Kiszely Sándorné 10.—, dr. Géway Béláné 50.—. Összesen 1.420 K.

Jovicza Ignác gyűjtése: Balla Károly 200.—, Budai Aladár 70.—, Róthhauser József 30.—, B. K. 50.—, Lukács Klári 30.—, Fekete Jenő 50.—, Blumenstock Lipót 20.—, Erdélyi Mihály 150.—, Ötvös Henrik 30.—, Koósz János 20.—, özv. Czigliánné 20.—, Klein Mózes 100.—. Összesen 770.— K.

Zalán Katalin gyűjtése: Szeghő Margit 50.— Kanitz Gézáné 50.— N. N. 50.— N. N. 20.— N. N. 70.— Konkoly Elemér 50.— Steiner Márkus 50.— Boróka 50.— Vajda Henrik 50.— Hajdú Rózsi 50.— Kelen Lászlóné 30.— Jakab Lajos 50.— Zalán Katalin 90.— Összesen 660 K.

Zalán Katalin nagybajomi gyűjtése: Sáska Dénes 20.— Krausz Kató 20.— Róthberger 20.— Böhm Ernő 30.— Kaszás Elemér 20.— Varga Juliska 50.— Összesen 200 K.

Egyes adományok: Dunczel Károly 200.— Latkóczy Imre 20.— Nemes Aurélné 180.— Schuschny Henrik dr. 30.— Révész Margit dr. 100.— Kelen József 30.— Ballai Vilma 10.— ifj. Ballai Károly 20.— Rau Mária 20.— Sámuel József 30.— Ságody Otmár 20.— Farkas Jenő 80.— Ausch Samuné 30.— Halmos Olga 20.— Prelog József Szeged 20.— Rozsonits József Ujkér 30.— Mócsy László 80.— Stoll Ernő Nyiregyháza 20.— Horváth Andorné Kaposvár 100.— Lukács Gyula 50.— L. Szász Irén 50.— Dr. Molnár Szulpic Esztergom 50.— Dr. Fehér Gyula Esztergom 30.— Proekl Gyula Bicske 20.— Dr. Kepes Ernő 25.— Huber János Barátúr 20.— Hegyesi Anna 30.— Ferenczi Ida 20.— Karsay Jolán Győr 20.— Dr. Jablonkay Géza 20.— Back Bernát Szeged 80.— Szántó Jenő 20.— Schiffer Ferenc Esztergom 100.— Gaál György 10.— Berdin Mária 30.— Kurbély L. Vince Kőszeg 20.— Fodor Ilona 20.— Dr. Málnai Mihály 30.— Barcsai Károly Győr 20.— Összesen 150 K.

Tisztelettel kérjük t. tagtársainkat, legyenek kegyesek áldozatkészségükkel bennünket továbbra is támogatni, táborunk számát tagok és előfizetők gyűjtésével szaporítani, kiadványainkat iskolákkal és szülőkkel megrendeltetni, tehetősebb polgártársaik figyelmét társaságunk működésére fölhívni és anyagi támogatására megnyerni sziveskedjenek.

A pénztári hivatal.

Kérelem. Tisztelettel kérjük tagtársainkat, hogy a folyó évi tagsági díjukat, pedagógusok lehetőleg 40 K-t, másfoglalkozású egyének 60 K-t e füzethez csatolt befizető lapon mielőbb megküldeni méltóztassanak.

Egyben kérjük hátralékos tagdíjak és előfizetések megküldését is.

A pénztári hivatal.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL.

Három hónap a beszéd kezdőfokán.

Adatok a kisedekor tanulmányozásához.

Irta: **Varga Béla**, győri áll. el. isk. tanító.

Kis fiam 16 hónapos koráig a végletekig csacsogó, hangos, inkább kiabáló, víg természetéből nem enged; gagyog, de csak artikulátlan hangokat.

Beszédképessége, bár ezen korig mindent megért, sőt meg is teszi, amit mondanak neki, csak 16 és fél hónapos korában indul meg, vagyis arra az időre látom esni ezt az időszakot, midőn a gyermek teljesen felszabadul a testi bajok (kétszer mirigydagánat operáción esett át) és a fogzás (egy fog hijával ekkor már a 2 éves gyermekkor fogazatával bír) testet és értelmet gúzsban tartó bilincsei alól.

A szóutánzás az értelmes beszédre való átmenet; ezzel indul meg a komoly csacsogás. „Bélus kap kenyeret“ — mondja az anyja s ő utána mondja: kap kenyenye (így is tanulta meg). „Kettő“, „kukorica“ kínálás nélkül utánozza; hogy aztán mennyiben hasonlít ez az eredetihez, azt nehéz lenne megállapítani, csak az a jellemző, hogy a szótagmennyiségeket ritkán véti el. Hosszabb szótagokat: „feneketlen teknő“ is utánozni próbál; a szótagmennyiséget eltalálja, míg a szótagok össze-vissza forgatvák, vagy oda nem illő szótagokat sző bele. A szótag mennyiségének megjegyezni tudása ritmusérzékre vall, mely a beszéd megtanulásának segítő eszköze. A szóutánzásban is fokozatot tart. Úgyesen kiválogatja a könnyű, két-három tagú nevezős főneveket, majd nekibátorodik s a ragos nevek kiejtésével tesz kísérletet és csak hosszú gyakorlat útján sajátít el egy-egy szót, amikor is a külső gyakori érzékelés: a tárgy látása és képe, a tárgy neve szóhang útján, tehát a hallás érzetével oly erősen megragadja a kisedek agyát, hogy a kép és hang, a tárgy és név képzetté, fogalommá tömörül. Ettől fogva játékszás közben

sok szó hű utánzását sajátítja el. Apa óráját a fülehez teszi, hallgatja és mondja: *itt a óa*. Játszik a skatulyával, mondogatja: tuka... tuka... katuka. Pesztonkája a kezét adja kezébe s ismétli utána a szót: kete... kete. Ekkor már megszólítja anyját, apját: *tete* (csecse) *nana*, *apuka*, előmondás után és munkaközben maga is megnevez 15—18 tárgyat. Persze még minden szaván a lágy-ság, a leheletszerű finomság ömlik el, látszik, hogy a beszédszervek nem szoktak hozzá a hangok keménységéhez, de az érdeklődését megnyert név lassan jókiejtésű szavá csiszolódik.

A beszédtanulás nagy lendületet vesz a 17 hónapos korban, melyhez Faragó bácsi képeskönyve adja meg a lendítő erőt. Kísérletezésem rugója az az okoskodás volt, hogy ha a gyermek kellő értelmet árul el arckifejezésben és játékában és a beszédbeli előhaladásának kerékkötője a nyelvfejlődési időszakra eső testi szenvedés: akkor, ha az értelemre valamely inger formájában hatunk, a beszédgyakorlás komoly igyekezete is előáll. És föltevésemet nagyban igazolta az első kísérlet, midőn képeskönyvét előtte lapozgattam. A 17 hónapos baba a képeknek nagyon örült, szinte ugrándozott minden lapfordításkor; az ábrákra külön-külön rámutatott: *ott a... ott a!* Tehát már ha nevet nem is tudott nekik adni, de mint különálló valamit, mindegyiket érzekeli. „Az első képeskönyv forogtató óra“ (így nevezem naplómban a képolvasást) fényesen sikerült, megismerte az órát és följegyzésre méltó, hogy a családi mérlegre is azt mondja: *ott a óa* (óra). Meglepő összehasonlító érzék ebben a korban!

E naptól kezdve, naponta többször is, amikor játékaikat meguntta, a szekrényhez totyog, felmutat reá és mondja: *ott a óa*, *ott a baba*, később: *ott a köv* (könyv). Mindig maga kéri a könyvét, rendkívüli éber, mosolygós figyelemmel kérdez: *ott a... ott a...* Meghallgatja, utánmondja, vagy egyszerűen csak tovább kérdez. Így aztán megerőltető reá nézve sohasem volt a képolvasás. Egy másik könyvben fölismeri a *bú*-t és a mellette menő béresre mondja *ott a bácsi*. Tudatosan használja: *bátya*, *amma* (alma), *Bogá(r)* (kutyanév), *koti* (kocsi), *cipő*, *ató*, megmutatja a szobában mind a kettőt és mondja: *kettő*. Elmegy az édesanyja, hozzám jön és siránkozó buksival, de aranyos enivalósággal mondja: *ott a te te nana eee* és messze legyint kis kezével (az első mondat). Megkérdem: hová ment a csecse nana? — *keebe* (kertbe) mondja ő.

Egy hét múlva megismeri és megnevezi a következő képeket: *baba*, *ató*, *kóósó* (korsó). A zuhany alatt fürdő úszónadrágos

babára: *ott a Béja*, az edényekre: *ott a tej*, a családi asztalnál étkező legkisebb baba: *Béja*, a pipák látására *a pipálást utánozza*. Megismeri a lámpát: *ámpa*, a hordár-rendőr képcsoportra mondja: *bácsi... kettő*. Omnibuszos képre: *gyí te* (rövid gondolkodás után) *kettő*; a trombitáló katonát látva, ő is fű. A képolvasás észrevehető jó hatással van beszédkészségére: gyorsan tanul és mert jó megtartó képessége van, nem felejt. „Itt az Eszike“, mondja az anyja; B. mondja utána: *Eccike* és ma is, ha levélformát lát, rámutat a levélre: *Eccike*. Így tanulta meg: *Takác* (Takács) *báci-t* is. A hónap végén 5 képet nevez meg. (Ideszámítok minden képet, amit általában fölismer és megnevez.) Ez az ismerete természetesen nem kifejezett tudás, mert nem lehet fölteni róla, hogy ebben a korban a fölismert és megnevezett tárgyról kész fogalma legyen, mint pl.: a gólyáról (melyet szintén megnevez), mert életben még nem is látott és talán a valóságban meg sem ismerné, -- de hogyan ezt a szót: gólya éppen a gólyát ábrázoló képnél mondja és nem a cethalnál, bizonyítja: hogy emlékében mégis őriz egy képet, melynek gólya nevet tartogat.

Megismeri és megnevezi (csak néhányat jegyzek ide): a címlapon a *békát*, tovább a *szitát*, a családi asztalnál a nő: *tete nana*, férfi: *apuka*, a poszton álló katona: *baka*, a ligeti jelenetben: *katoná*, a masirozó gyerekek: *gyek*. Megnevezi *a babot, tököt, almát, dinnyét, kapát, az ölfát = pa, a kulesot, bogarat, halat, pókot, cocát, cicét* stb. Szókészlete e korban 70 van. Csak azokat a szókat vettem fel ide, amelyeket adott körülmények között használ is, vagyis, ha a tárgy kezébe kerül, a nevét kérdezés nélkül mondja. (El is számolgatja őket, ha csak nagy játékban nincs.) Mert sok olyan más szava is lehet, melyekre ha a figyelmét felhívjuk, talán a nevét is megtudja mondani, de ez nem „meglévő szókészlet“, mert lehetnek ezek között olyan szavak is, melyeket momentán hallott, de tudatában jól nem rögződtek meg: a szó és a tárgy képe még nem egészen az övé. Hosszúra nem kívánom tenni a szókészlet és kiejtésük felsorolásával cikkemet, azért rátérek a harmadik beszédcsoportra, a 18—19 hónapos korra.

Szókészlete most rohamosan szaporodik. Hogy aztán kép után tanulta-e meg az igazi tárgyak neveit, vagy az eredeti után a képet, arra statisztikát felmutatni nem tudnék, nem is lehetett volna ellenőrizni, de e két hatóerő következtében bizonyos nagyobb kincs-halmaz tárul elébe és a sok velefoglalkozás itt hozza meg áldásosan gyümölcsét. Elmebeli képességeit vélem kibonta-

kozni, midőn az összehasonlítás, a következtetés, a gondolkodás primitív jeleit fedezem fel benne. Kezében van egy kis kézi tükör, mondogatja: *tuko, tükö...* Majd a feje fölé legyint és mondja: *ott a nagy*. Momentán nem értem és megkérdezem: mi van ott kis fiam? És ő megismétli: *ott a nagy* (t. i. feje fölött lóg a nagy tükör). Ezt a megkülönböztető elnevezést egyszer már jó régen használta, amikor azt mondogatta: *ott a nagy coca* és most a gyerek magától rájött, hogy a kis tükör mellett az a „nagy“.

A gamasniját cimmának (csizma) nevezi. Az összehasonlítás talál, bár kissé naiv, de mutatja, hogy a másfél éves gyermek összehasonlít, következtet. Képes könyvében a narancsot a már ismert almához hasonlítja és az is „amma“. Előveszem neki a mézet, szalad az asztalhoz, széket ráncigál elő és csapkodja kis kezével: *ü-ne... ü-ne* (ülj le) *apuka!* Ölemben veszem a gyereket és a mellénysebemben kotorász, mondván: *ne kész* (kés) *add ide!* Ez a kis jelenet gyakran megismétlődik, tehát ma már a szokás diktál, de első ízben (senki nem tanította rá, bár a mézevést naponként megismételjük), kellemesen lepődtünk meg a babaész ilyen megnyilatkozásán.

Eredetiségre, önállóságra hajló természetét (mely még csak ösztönös lehet) árulja el, hogy anyját cecese anyának, egy csörgőjét, melyen a baba cicát tart az ölében: *cice-babának* nevezett el stb.

Gondolkozni látszik, ha a tárgy nevét kérdik tőle, ha elvétí és hirtelen eszébe jut a helyes fogalom. Emlékező képessége kezdetről fogva jó volt. Elég ma már egyszer mondani neki valamit, hogy azt megjegyezze és meg is tartsa. Ezt tudva, kísérletképpen három napig, bár sokat követelte ekkor is, nem adtam elébe képes könyvét, megakartam tudni, hogy kép- és szóemlékezete milyen. És meglepő volt az eredmény: az eddig ismert képek közül csak egyet nem tudott megnevezni, míg az általa addig meg nem nevezett 20 új képnek mondta meg a nevét, azokét, melyek őt mindig érdekelték, amelyeknek neveit mindig megkérdezte, rájuk mutatva: *ott a... ott a...* (Igy tanult egyébként mindig, az ő különös és meg nem magyarázható kíváncsiságát elégitve ki azzal, hogy maga választotta ki a neki tetsző képet, mintha mondta volna: ezt még nem tudom, mondd meg, mi a neve, hadd tanuljam meg én is.) Később kísérletkép egy hétig szünetelt a könyvforgatás és akkor négy dolgot felejtett el, de már akkor 130 volt a megnevezett képek száma (19. hónap végén). Ezek között megismétlődik néhány kép, de más helyen, más beállításban. És minthogy ebben a korban ma-

gának a képnek a felismerése és a különféle helyzetben belállított képnek a megnevezése is számottevő elmei tehetség, azért ezeket is ideszámítottam. (Érdekes és kedves megnevezései: a koccintás képre: *keze*, mákos kalács a kenyér mellett = *mákoskenyér*, a vasalónő = *néni*, a mosónő = *Idi* (Lidi, nálunk cseléd), a szobaleány = *Oda* (Róza, cseléd), a napernyő nyelén meglátja a csokrot = *bijág* (virág), handlé = *Jepedő* (Lepedő, falusi házaló neve), levél = *jebéj*, szemüveg = *temüveg*, cigány, karácsonyfa = *kaátonta*, borsó, körte stb.)

Környezetének tárgyi és személy neveit ismeri, figyelmét rövidke mondatok felé irányítja és a szók mondatbeli elhelyezését tanultatja meg. A birtokos név (*apukáé*) és a ragos főnév (hová ment a baka bácsi? — *ábouba* [háborúba]) használata mindig tudatosabb formában jelentkezik nála. Mi az? — *kotáj* (kosár) és ha kéri, így mondja: *add ide kotajat*. És így végül egész mondatok kimondására nyer képességet. Kérdésünkre szívesen felel mondatokban. — Ki vette a gőzöst? — *Nappapa Győbe* (Győrbe). Mit csinál a nagymama? — *Nanmama óbat* (olvas). Van sok kétszavú mondata: *kötönöm ebédet*, *kéjek jebpegöt* (zsebkendőt); három szavú: *bici-bici bátáa* = viszi-viszi vásárra és egy négy szavú mondata is: *ciga-biga gyeje ki*. Megmondja a nevét is a kis szajkó: *Baga* (Varga) *Béja*, aki az utolsó egész hónapja alatt 116 új szót tanult és akinek ma 186 szava van.

Ebből ige: 9, melléknév: 7, számnév: 1, indulatszó- és tagadószó: 5, személynév: 23 és a többi: 141 tárgynév.

A fenti kiegészítő eljárás segítségével rövid két hónap alatt a gyermek lelki világa oly nagy és tudatosnak mondható ismeretanyaggal telt meg, mely biztató reményt nyújt a jövőre.

Megnyugtató körülmény, hogy a gyermek normális fejlődésű; időközönként kissé nyugtalan és ideges alvása mellett 19 hónapos korában a test magassága: 78 cm., súlya: 11.2 kg., fejlődése 47.5 cm., mellbősege 47 cm.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMERN.

Jahrg. XIV. No. 6—10, XV. No. 1—6.

Die Entwicklung der grammatischen Formen in der Kindersprache.

Von **Hugo Bakonyi**, Kustos der Pädagogischen Landesbibliothek.

Laut der Wörterstatistik bedient sich das Kind bis zum Ende des zweiten Jahres bereits sämtlicher Redeteile, gewöhnlich aber ohne Nachsilben. Aller Wahrscheinlichkeit gemäss erkennt es schon aus der Rede der Erwachsenen die durch grammatischen Formen auszudrückenden Verhältnisse, vermag aber nicht dieselben mit besonderen Endungen zu bezeichnen. Gegen Ende des zweiten Jahres gelangt das Kind zumeist dazu, die grammatischen Formen sowie flektierte Wörter zu benutzen. Es kommt vor, dass ein Kind innerhalb derselben Woche sowohl Hauptwörter als auch Zeitwörter mit Nachsilben gebraucht. Dieser plötzliche Wechsel dürfte sicherlich auf Grund irgend welchen *einheitlichen seelischen Vorgangs* erfolgen, was wieder im Sinne des *biogenetischen* Gesetzes vielleicht auch in den Ursprachen in ähnlicher Weise enthalten gewesen sein mag. Das Kind erhebt sich somit auf die Stufe, wodurch es schrittweise die Anhöhe des menschlichen Denkens erklimmt und in eine solche geistige Welt hineingerät, in deren rätselhaftes Gefüge kein anderes lebendes Wesen Einsicht nehmen könne.

Eine für alle Kinder oder Sprachen gleichermaßen gültige *Reihenfolge* innerhalb der auf einmal auftretenden Deklination, Konjugation und Komparation vermochte man bislang nicht festzustellen, richtiger ein derartig wohlangelegter Versuch wurde überhaupt nicht gemacht.

Zwecks leichterer Übersicht teilt Verf. den Zeitpunkt mit, wo die Wertformen zunächst der Hauptwörter, dann der Zeitwörter, Eigenschaftswörter und der übrigen Redeteile, sofern er sie aus zerstreuten Daten der betreffenden Forscher zusammen brachte, auftauchen. Bei der überaus reichen Anzahl der vielen hundert, ja tausend grammatischen Formen wäre es vorläufig gleichsam unmöglich, den Zeitpunkt der Reihenfolge sämtlicher Wortformen mit einer etwaigen bezifferten Genauigkeit klarzulegen. Derzeit darf höchstens an die Reihenfolge der weitaus wichtigeren und zumeist gebrauchten Wortformen gedacht werden.

Bezüglich der *Formveränderungsreihenfolge der Hauptwörter* sagt Verf. zusammenfassend folgendes: 1. Nominativ der Einzahl. 2.

Nominativ der Mehrzahl oder Akkusativ der Einzahl, 3. Dativ. 4. Genitiv.

Auf Grund der Beiträge von *Preyer* und *Stern*, den zuverlässigsten Forschern der Kindersprache stellt Verf. die Reihenfolge der Zeitwörter im grossen folgendermassen fest: Infinitiv; Imperativ; dritte, dann erste, zuletzt zweite Person des Präsens; Partizip. Perf.; das Hilfszeitwort haben und Perfekt; die öfter gebrauchten modalen Hilfszeitwörter; Futurum exaktum; Futur Konjunktiv; Passiv; Konditionalis.

Betreffs der Formveränderungen und Verhältnisse der Eigenschaftswörter und der übrigen Redeteile heisst es, dass die Kinder unter den Eigenschaftswörtern zuerst diejenigen anwenden, welche ihrem Zustande, ihren angenehmen oder unangenehmen Gefühlen oder ihren Gemeinbefinden am treuesten entsprechen, wie: heiss, kalt, nass, müde usw. Rücksichtlich der einzelnen Sinne melden sich hintereinander Bezeichnungen, welche den Zustand des Tast- und Eigenwärmegefühls und zuletzt den des Muskelempfindens ausdrücken. Am spätesten und sehr langsam, ungefähr am Ende des dritten Jahres, lassen sich die optischen und noch später die zum Erkennen und Benennen der Farben nötigen Empfindungen gewahren. Bei Hilde Stern vernimmt man das erste Beiwort (gross, fein) am Ende des zweiten Jahres. Beiläufig ein halbes Jahr danach versucht sie sich zum erstenmal in der Steigerung. Schwierigkeiten der Komparation weichen sie übrigens womöglich aus und behelfen sich gerne mit dem Wörtchen *mehr*, z. B.: mehr Butter.

Das Verneinungswort *nein* lasst sich sowohl beim Söhnchen (1;5) *Preyers* als auch bei *Sterns* Hilde (1;7), sowie den Beobachtungen *Aments* und *Gheorgows* sehr früh, die Bejahung *ja* noch früher vernehmen.

Unter den persönlichen Fürwörtern hatte man ehemals dem Auftreten des *ich* und der besitzanzeigenden Fürwörter eine übertriebene Bedeutung zugeschrieben; der Glaube aber, als hätten diese mit den Erscheinungen des Bewusstseins im engsten Zusammenhang gestanden, wird heute nicht mehr als stichhältig gehalten. Dem *ich* begegnet man bei manchen Kindern schon im Alter 1;8, bei anderen viel später.

Der geschlechtliche Artikel, ein wohl bekannter Schrecken des deutschen Sprachunterrichts, und der selbst den Kindern deutscher Zunge genug Schwierigkeiten verursacht, kommt ziemlich spät in Gebrauch und wird ebenso oft verfehlt wie bei dem Anfänger.

Verhältnismässig spät kündigen sich die Grundzahlwörter und noch verspäteter die abgeleiteten Wörter an.

Sodann versucht Verf. diejenigen Wortformen auffindig zu machen, welche laut einer gewissen Aufeinanderfolge zusammen und beiläufig zu gleicher Zeit in der Kindersprache auftreten. Nach den uns bereits zur Verfügung stehenden kindersprachlichen Beiträgen lässt sich im allgemeinen die Regel aufstellen, dass in der Kindersprache die Wortformen nach der Ordnung der kindlichen Bedürfnisse, Wünsche, Intelligenz sowie der von den Erwachsenen gebrauchten Häufigkeit nach

einander folgen. Endlich kommt noch in betracht, wie die Sprachformen *gebildet, ausgesprochen* und ob sie leicht oder schwer *im Gedächtnis behalten werden*. Ein weitaus wichtigerer Faktor jedoch als die Häufigkeit und Aussprache ist der Grad des *Konkreten* und *Abstrakten*, der mit der geistigen Entwicklung vom ersten Wort und von der ersten Wortform angefangen bis zur vollkommensten Aneignung der Sprache aufs engste zusammenhängt. Sehr kennzeichnend dafür ist es, dass die meisten *Vorwörter* ursprünglich konkrete örtliche Verhältnisse bedeuteten und erst recht spät zur Bezeichnung der Zeit, des Grundes und ansonstiger Verhältnisse übertragen wurden.

Das zehnjährige Pädologische Museum.

Von **Karl Ballai**, Direktor des Museums.

Das Pädologische Museum begeht heuer das zehnte Jahr seines Bestehens. Am 7. Jänner 1910 beschloss der Ausschuss der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung die Begründung desselben, und am 28. April 1911 wurde es in den Räumen des Sozialen Museums eröffnet. Es war dies das erste pädologische Museum am Kontinent Europas. Gegenwärtig befindet es sich in den ebenerdigen Räumlichkeiten der kommunalen Lehrer-Fortbildungsanstalt, des sogenannten Pädagogischen Seminars Budapests. Bis vor zwei Jahren liess ihm der Staat eine Jahressubvention von *K 4600* angedeihen. Nachdem ihm die Unterstützung vorenthalten wurde, sah sich die Direktion gemüssigt an die Gesellschaft zu wenden, dem Museum den weiteren Bestand, wie auch seine Ausgestaltung zu ermöglichen. Der Präsident derselben ist Ladislaus Nagy, Professor des Apponyi-Kollegiums; Direktor Karl Ballai, Sekretär Franz Schmidt, Gymnasiallehrer.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Filiale der Gesellschaft für Kinderforschung im *Komitat Somogy*. Am 12. Juni wurde in Kaposvár eine „Filiale des Komitats Somogy“ errichtet, die wir als erste Provinzgruppe der Friedensjahre mit um so grösserer Freude begrüsst.

Ein Vortragszyklus für Kinderforschung. Die Ung. Gesellschaft für Kinderforschung veranstaltete im Frühjahr folgende wissenschaftliche Vorträge fürs grosse Publikum.

Zwei Vorträge von Lad. Nagy, Professor am Apponyi-Kollegium, über *die sittliche und soziale Entwicklung des Kindes*.

Zwei Vorträge von Dr. Karl Lechner, Universitätsprofessor für Psychiatrie und Nervenheilkunde, über *die Abnormitäten der Kinder im allgemeinen, mit besonderer Rücksicht auf den Übergangszustand der Kinder*.

Zwei Vorträge von Hugo Bakonyi, Kustos an der Pädagogischen Landesbibliothek: *Entwicklung der Kindersprache und die Lehrweise der fremden Sprachen*.

Zwei Vorträge von Dr. Paul Ranschburg, Professor an der Budapest Uniwersität: *Die ausserordentlich befähigten Kinder und die eigenartige Begabung im Kindesalter.*

Zwei Vorträge von Frau Emma Domokos-Lollbach, Leiterin der Neuen Schule zu Budapest: *Arbeitstypen der Kinder.*

Zwei Vorträge von Daniel Répay, Professor an der Lehrerbildungsanstalt in Budapest: *Wesen der Kinderindividualität in Erziehung und Unterricht.*

Puppentheater für die Jugend in Debrecen. Die Ung. Gesellschaft für Kinderforschung ersuchte den Kunstmaler Geza Blattner, Direktor der Kunst-Puppenspiele, unter der dramaturgischen Aufsicht der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung, in Debrecen für die Jugend Kunst-Puppenspiele zu veranstalten. Die Vorstellungen wurden im Monat April für die Schuljugend abgehalten.

RÉSUMÉ OF THE LAST NUMBER.

No. 6—10.

The development of grammatical forms in childrens speech.

By Hugh Bakonyi, Budapest.

Upon the base of the child language data standing already at our disposition it may be in general set forth as a rule however, that in the child language the word formations follow each other in such an order as is in accordance with the necessities of the child, its desires, its intelligence and words frequently used by adults. Finally there comes into consideration the facility or difficulty of grammatical forms, their formation, pronunciation and memorisation. A much more important factor than the frequentation and pronunciation is the degree of concrete and abstract which is in close connection with the intellectual development beginning from the first word and word-form until the complete mastering of the language. It is characteristic of this, that the most prepositions originally signified some concrete relation of space and only much later were employed in an abstract meaning to signify time, cause, etc.

The period when the child uses grammatical forms and words provided with suffixes usually begins towards the end of the second year. It happens that within the same week the child uses both noun and verb provided with declensional endings. Who can deny but that at his sudden change is not the result of some uniform psychological procedure, which, as such, traced backwards in the meaning of the biogenetic law, may have appeared similarly in the primitive languages.

The child has arrived at the first step through which human thought

arrives by gradual progress to the most giddy heights and can come into such an intellectual world, into the mysteries of which other living beings can not penetrate.

The order in which in the case of any child or language the use of declination, conjugation and comparison appears has not yet been determined or rather no regular experiments have been made. For the purpose of more easily taking general view I first communicate the time of appearance of the nouns, then the verbs, adjectives and the forms of the other parts of speech, as I have succeeded in collecting them however fragmentary from the scattered data of the child language investigators.

With regard to the great mass of grammatical forms, amounting to hundreds and in some languages to thousands, it is naturally impossible to think of designating exactly the order of the various word-forms. Here at most we think only of the order of appearance of the most important and most usual fundamental forms.

Order of changes in form of the nouns. Resuming the above the order of the appearance of the cases of the nouns is the following:
1. *Nominativ singular*. 2. *Nominativ plural or accusative singular*. 3. *Dativ*. 4. *Genitiv*.

Order of changes in form of the verbs. On the base of the data of *Preyer* and *Stern*, the two most precise and reliable child language investigators we can determine in outline the sequence of the verb forms.

Infinitive,

Imperative mood,

Present tense, 3rd person, then 1st person,

Some modal and reflexive verbs (am),

Present tense 2nd person,

Perfect participle,

then „have“ with ordinary past tense,

the modal auxiliaries, more complete and more frequent use,

periphrastic, then ordinary future tense,

the narrative past of auxiliary verbs,

Imperfect of other weak and strong verbs

Past definite (perfect past),

Conjunctive,

passive voice,

future perfect,

Conditional.

Changes of form and relations between the adjectives and other parts of speech.

From among the adjectives in the first line children use those which express their own condition their agreeable or disagreeable feelings, i. e. hot, cold, wet, tired etc.

The order of appearance, with respect to the separate feelings is the following: those expressing the feeling of touch, temperature, and finally muscular feelings. Last of all and very slowly about the end of the third year appear those words serving for the expression of *opti-*

cal feelings and still later recognition and naming of colours. According to Hilda Stern the first adjective appears at the end of the second year (large, fine) about half a year later the first comparative 1st used.

The negation word „no“ appeared by the son of *Preyer* (1; 5), by Hilda Stern's (1;7), also according to the observations of *Ament* and *Gheorgov* it appears very early before the affirmative „yes“.

Among the personal pronouns at first an exaggerated importance was attributed to the appearance of the „I“ and the personal pronouns. That belief however that these stand in the closest connection with the appearance of consciousness has already been proved false. By some children the „I“ appears already in the age 1; 8, by others much later.

The article expressing gender the so well known bug-bear of the teaching of the German language causes sufficient difficulties to German speaking children. It appears later and they confuse the same as the beginning learner of this language.

Relatively late appear the cardinal numbers and still later the derivations and their declination.

The 10 years old Child Study Museum.

Written by **Charles Ballai**, the Director of the Museum.

The Child Study Museum has this year completed the tenth year of its existence. On January 7th 1910 the Committee of the Hungarian Child Study Society decided upon its foundation and on April 28th 1911 there was opened the Child Study Museum in the premises of the Social Museum. This was the first Child Study Museum in the Continent of Europe. At present it is placed in the three basement rooms and corridor of the Budapest institute for preparation of teachers, the so called Pedagogic Seminary. It has been supported by the State with 4600 K annually but which for the last two years has not been received. The management of the Museum now appeals to the public to enable with their donations the further existence and development of the Museum. President: *Ladislav Nagy*, Professor of the Apponyi-College
Maneger: *Charles Ballai*. Secretary: *Fr. Schmidt*.

Kapható még:

Nemes Lipót: A gyermekmentés útjai.

Ara: 40 K (tagoknak 30 K.)